

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ ΛΑΛΕΑ
(Α.Μ.: 1012201903026)

**Θέμα: «Όψεις της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Καλαμάτα κατά την
περίοδο 1949 – 1981: Αφετηρία και Σκαπανείς»**

Εμπορική Σχολή Καλαμάτας

1^ο Γυμνάσιο Αρρένων
Καλαμάτας

Σχολή Παπαφλέσσα

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ιωάννα – Σουλτάνα Κοτσώρη
Συνεπιβλέπουσα Καθηγήτρια: Χρυσάνθη Παπαδοπούλου
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2021

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	5
Εισαγωγή	6

Α' Κεφάλαιο

Το κλίμα στην Ελλάδα (1949 – 1981)

1.1. Από πολιτική άποψη	8
1.2. Από οικονομική άποψη	12
1.3. Από εκπαιδευτική άποψη	15
1.3.1. Περίοδος κατοχής και εμφύλιου (1940-1949)	15
1.3.2. Περίοδος από το τέλος του εμφυλίου έως το 1963	16
1.3.3. Από την Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του 1964 έως τη Μεταπολίτευση (1964 – 1974)	18
1.3.4. Περίοδος της Μεταπολίτευσης (1974 – 1981)	21

Β' Κεφάλαιο

Η πόλη της Καλαμάτας κατά το χρονικό διάστημα 1949 – 1981

2.1. Σύντομη ιστορική ανασκόπηση	23
2.2. Η Καλαμάτα από οικονομική άποψη.....	24
2.3. Η Καλαμάτα από κοινωνικό – πολιτιστική άποψη.....	25
2.4. Έργα υποδομής και πολιτισμού στην Καλαμάτα	27

Γ' Κεφάλαιο

Εμπορική Σχολή Καλαμάτας (1919 – 1961)

3.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή	32
3.2. Ίδρυση.....	34
3.3. Στέγαση.....	35
3.4. Μελέτη στα διασωθέντα βιβλία	36
3.4.1. Μαθητολόγιον και βιβλίον παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών	36
3.4.2. Βιβλίο Παιδαγωγικών Συνεδριάσεων.....	43
3.4.3. Βιβλίο Πρακτικών της Σχολής (1930 – 1931 έως 3/9/1951).....	44
Βιβλίων Πράξεων της Σχολής (αρχόμενον από 17 Σεπτεμβρίου 1951 έως 10/10/1966)	44

3.4.4.	Ειδικός έλεγχος πρόχειρος των ανεξεταστέων αρχόμενος από 1947 – 1948 μέχρι 1963 – 1964	52
3.4.5.	Βιβλίο πιστοποιητικών σπουδής.....	53

Δ' Κεφάλαιο

Οικονομικό Γυμνάσιο (1961 – 1977) – Οικονομικό Λύκειο (1966 – 1967)

4.1.	Σύντομη ιστορική αναδρομή	57
4.2.	Μελέτη στα διασωθέντα βιβλία	57
4.2.1.	Μαθητολόγιον και βιβλίων παρακολούθησεως εκπαιδευτικών τελών	58
4.2.2.	Γενικός έλεγχος	60
4.2.3.	Γενικός έλεγχος αποτελέσματος ενιαυσίων εξετάσεων	61
4.2.4.	Ημερολόγιο λειτουργίας Οικονομικού Γυμνασίου αρχόμενον από 1/4/1969.....	70
4.2.5.	Βιβλίο πράξεων Οικονομικού Γυμνασίου.....	73
4.2.6.	Βιβλίο πράξεων Οικονομικού Λυκείου.....	75
4.2.7.	Ειδικός έλεγχος Οικονομικού Γυμνασίου αρχόμενος από 1961 έως 1972 – 1973	80
4.2.8.	Πρόχειρος ειδικός έλεγχος σχολικού έτους 1963 – 1964.....	80
4.2.9.	Βιβλία διδασχθείσης ύλης Α2' και Στ' τάξης σχολικού έτους 1976 – 1977	80

Ε' Κεφάλαιο

Σχολή Παπαφλέσσα (1954 – 1975)

5.1.	Ίδρυση – Στέγαση.....	82
5.2.	Εγκαίνια	82
5.3.	Διασωθέν αρχειακό υλικό.....	83
5.3.1.	Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολ. έτος 1971 – 1972.....	83
5.3.2.	Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολ. έτος 1973 – 1974.....	84
5.3.3.	Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολ. έτος 1974 – 1975.....	85
5.3.4.	Καταστάσεις φοιτώντων μαθητών σχολ. έτος 1964 – 1965.....	85
5.3.5.	Καταστάσεις απόρων μαθητών σχολ. έτος 1964 – 1965.....	86
5.3.6.	Καταστάσεις υποτρόφων μαθητών σχολ. έτος 1964 – 1965.....	86
5.3.7.	Καταστάσεις απορίας μαθητών σχολ. έτος 1964 – 1965	86

ΣΤ΄ Κεφάλαιο

Α΄ Γυμνάσιο Αρρένων

6.1.	Ιστορική αναδρομή	87
6.2.	Εγκαίνια	90
6.3.	Διασωθέντα βιβλία	91
6.3.1.	Μαθητολόγιο 1947 – 1948, 1949 – 1950	91
6.3.2.	Βιβλίο πράξεων	98
6.3.3.	Ταμείον σχολικής εφορείας του Γυμνασίου Αρρένων Καλαμών από το 1959 έως το 1973	111
6.4.	Βιβλία μισθοδοσίας	111
6.4.1.	Βιβλίων μισθοδοσίας αρχόμενον από 1 Ιουλίου 1951 έως 31 Ιουνίου 1955	111
6.4.2.	Βιβλίων μισθοδοσίας αρχόμενον από 1 Ιουλίου 1955 έως 31 Δεκεμβρίου 1957	114
6.4.3.	Μισθολόγιον από 1η Ιανουαρίου 1958 έως 31 Δεκεμβρίου 1960	114
6.4.4.	Μισθολόγιον από 1-1-1966	114
6.5.	Ειδικός έλεγχος	115
6.6.	Βοηθητικός ειδικός έλεγχος	116
6.7.	Πρωτόκολλον αλληλογραφίας	116
6.7.1.	Πρωτόκολλον από 9 Μαΐου 1949 έως 3 Νοεμβρίου 1952	116
6.7.2.	Πρωτόκολλον αλληλογραφίας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων σχολικού έτους 1964 – 1965 έως 22-9-1967	116
6.8.	Σχολικής εφορείας βιβλίο πράξεων	117
6.9.	Βιβλίων πιστοποιητικών σπουδής από 20-9-1947 έως 28-9-1950	118

Ζ΄ Κεφάλαιο

Γυμνάσιο Θηλέων (1931 – 1976)

7.1.	Ιστορική αναδρομή	119
7.2.	Διασωθέντα βιβλία	119
7.2.1.	Μαθητολόγιον από το σχολικό έτος 1947 – 1948, 1949 – 1950	119
7.2.2.	Βιβλίο πράξεων συλλόγου 1949 – Ιούνιος 1956	122

7.2.3.	Βιβλίων πράξεων συνεδρίων από Νοέμβριο 1947.....	125
7.2.4.	Γενικός έλεγχος αποτελέσματος ενιαυσίων εξετάσεων	126
7.2.5.	Γενικός έλεγχος από 1943 – 1944 έως 1949 – 1950	128
7.2.6.	Βιβλίο πράξεων σχολικής εφορείας 1949 – 1957	129
7.2.7.	Βιβλίο πιστοποιητικών σπουδής 1945 – 1951.....	130

Η΄ Κεφάλαιο

Σύντομη αναφορά στα υπόλοιπα σχολεία της πόλης

8.1.	2 ^ο Γυμνάσιο – 2 ^ο Λύκειο Καλαμάτας.....	131
8.2.	3 ^ο Γυμνάσιο – 5 ^ο Λύκειο.....	131
8.3.	4 ^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας.....	132
8.4.	Γυμνάσιο Παραλίας	132
Επίλογος		133
Πηγές και Βιβλιογραφία		134
Παράρτημα		140
Περίληψη		153

Πρόλογος

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η έρευνα, η καταγραφή, η μελέτη, η αποτίμηση και η εξαγωγή συμπερασμάτων για την εικόνα, που παρουσίαζε η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην πόλη της Καλαμάτας το χρονικό διάστημα 1949 - 1981.

Προηγούμενη μελέτη σε μορφή διδακτορικής διατριβής, που αφορά τη Μέση Εκπαίδευση είναι η εργασία: «Η Μέση Εκπαίδευση στη Μεσσηνία (1833 - 1910) - Όψεις της Μεσσηνιακής κοινωνίας μέσα από την εκπαίδευση» της κ. Αναστασίας Μηλίτση - Νίκα.

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος οφείλεται στο ιδιαίτερο ενδιαφέρον μου, λόγω επαγγελματικής ιδιότητας, σε θέματα που αφορούν την εκπαίδευση γενικά και ειδικότερα την πόλη της Καλαμάτας, που ζω και δραστηριοποιούμαι από 10 ετών. Όσον αφορά την επιλογή της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου (1949 - 1981), ο λόγος είναι ότι ήταν μια περίοδος αλλαγών και μετασχηματισμού, τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και τοπικό από κάθε άποψη (πολιτική, οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική και εκπαιδευτική).

Η εκπόνηση της εργασίας αυτής δεν θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί χωρίς τη συμβολή ορισμένων ανθρώπων. Πρώτα απ' όλα, ιδιαίτερες ευχαριστίες, από καρδιάς, οφείλω στον καθηγητή του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και Διευθυντή του Π.Μ.Σ. «Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία: Νέες θεωρήσεις και προοπτικές» κ. Θανάση Χρήστου για τους καινούριους ορίζοντες που «άνοιξε» στην ιστορική μου σκέψη κατά την προπτυχιακή μου φοίτηση, αλλά και για την άοκνη βοήθεια και συμπαράστασή του κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

Ειλικρινείς και εγκάρδιες ευχαριστίες οφείλω στην κ. Αναστασία Μηλίτση - Νίκα, προϊσταμένη των Γ.Α.Κ. - Μεσσηνίας, στους κ. Παναγιώτη Ανδριανόπουλο και κ. Χαρά Νικολοπούλου, πανεπιστημιακό προσωπικό της ίδιας υπηρεσίας που με δέχτηκαν, με βοήθησαν, με κατεύθυναν με προθυμία και με φιλοξένησαν για μήνες στα γραφεία των αρχείων.

Εισαγωγή

Με τη συγκεκριμένη εργασία επιχειρείται η μελέτη της ιστορίας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Καλαμάτα από το 1949 έως το 1981.

Επειδή πρόκειται για ένα πρόσφατο σχετικά χρονικό διάστημα, οι πηγές πληροφοριών είναι φτωχές. Κύρια πηγή είναι τα Γ.Α.Κ. - Μεσσηνίας, που διαθέτουν ένα πλούσιο πρωτογενές αρχειακό υλικό, κυρίως για την «Εμπορική Σχολή Καλαμών» (1919 - 1961) και το «Οικονομικό Γυμνάσιο - Οικονομικό Λύκειο» (1961 - 1977). Όσον αφορά τη λειτουργία της «Σχολής Παπαφλέσσα» (1954 - 1975), πληροφορίες αντλούμε από ένα περιορισμένο αρχειακό υλικό που διασώζεται στα Γ.Α.Κ. - Μεσσηνίας και περιλαμβάνει τρία βιβλία παρουσίας προσωπικού (1971 - 1972, 1973 - 1974, 1974 - 1975), μια κατάσταση φοιτώντων μαθητών, μια κατάσταση απόρων μαθητών, μια κατάσταση υπότροφων μαθητών και κάποια πιστοποιητικά απορίας μαθητών της Σχολής: όλα χειρόγραφα και αφορούν το σχολικό έτος 1964 - 1965. Για τα υπόλοιπα στοιχεία προσφύγαμε στον τοπικό τύπο.

Όσον αφορά το Γυμνάσιο Θηλέων (1931 - 1976), το υλικό που φυλάσσεται στα Γ.Α.Κ. - Μεσσηνίας είναι αποσπασματικό, γιατί το συγκεκριμένο σχολείο λειτουργεί ως σήμερα (με την ονομασία «3ο Γυμνάσιο» και «5ο Λύκειο») και φυλάσσει το ίδιο το αρχείο, το οποίο αδυνατεί, λόγω νομικού κωλύματος, να το παραχωρήσει προς έρευνα και μελέτη. Το ίδιο ισχύει και για τα υπόλοιπα λειτουργούντα έως σήμερα Γυμνάσια και Λύκεια της Καλαμάτας.

Το κενό που προκύπτει θα καλυφθεί, όσο είναι δυνατόν, από τον τοπικό τύπο της εποχής.

Όσον αφορά το 1^ο Γυμνάσιο (Α΄ Γυμνάσιο Αρρένων Καλαμών), το οποίο είναι το πρώτο Γυμνάσιο που ιδρύθηκε στην Καλαμάτα το 1861 και λειτουργεί έως σήμερα τα Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας, διαθέτει ένα αρκετά πλούσιο αρχειακό υλικό.

Η διάρθρωση της παρούσας εργασίας αποτελείται από οκτώ κεφάλαια και πιο συγκεκριμένα:

Στο Α΄ Κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα κατά τη χρονική περίοδο 1949 – 1981 από πολιτική, οικονομική, κοινωνική και εκπαιδευτική άποψη.

Στο Β΄ Κεφάλαιο επιχειρείται να αποτυπωθεί το οικονομικό, κοινωνικό, εκπαιδευτικό και πολιτιστικό κλίμα της Καλαμάτας την ίδια περίοδο.

Στο Γ΄ Κεφάλαιο παρουσιάζεται η ίδρυση, η στέγαση, το πρόγραμμα σπουδών, ο αριθμός των μαθητών και η κοινωνική προέλευση των μαθητών της «Εμπορικής Σχολής Καλαμών», όπως καταγράφεται από τα βιβλία που διατηρούσε η Σχολή.

Στο Δ΄ Κεφάλαιο επιχειρείται ανάλογη εργασία για το «Οικονομικό Γυμνάσιο – Οικονομικό Λύκειο».

Στο Ε΄ Κεφάλαιο σειρά έχει η παρουσίαση της «Σχολής Παπαφλέσσα».

Στο Στ΄ Κεφάλαιο παρουσιάζεται η ιστορία του Α΄ Γυμνασίου Καλαμών.

Στο Ζ΄ Κεφάλαιο ακολουθεί υλικό που σχετίζεται με το Γυμνάσιο Θηλέων.

Στο Η΄ Κεφάλαιο γίνεται σύντομη αναφορά στα υπόλοιπα σχολεία που λειτουργούσαν στην Καλαμάτα και λειτουργούν έως σήμερα (2^ο Γυμνάσιο – 2^ο Λύκειο, 3^ο Γυμνάσιο – 5^ο Λύκειο, Γυμνάσιο Παραλίας – 3^ο Λύκειο, 4^ο Γυμνάσιο).

Κατά το 1951 – 1980 λειτουργούσε Ιδιωτικό Γυμνάσιο με την επωνυμία «Σχολή Πάττα», για το οποίο δυστυχώς δεν κατέστη δυνατόν να βρεθούν στοιχεία.

Α΄ Κεφάλαιο

Το κλίμα στην Ελλάδα (1949 – 1981)

1.1. Από πολιτική άποψη

Η δεκαετία 1940 - 1950 υπήρξε για την Ελλάδα μια περίοδος αναταραχής λόγω της συμμετοχής στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, της τριπλής κατοχής και των εμφύλιων συγκρούσεων. Στις 30 Αυγούστου 1949 τερματίζεται ο εμφύλιος πόλεμος με την ήττα του Δημοκρατικού Στρατού στη μάχη του Γράμμου. Η Βουλή που είχε σχηματιστεί μετά τις εκλογές της 31^{ης} Μαρτίου 1946 ήταν ουσιαστικά νεκρή, όπως και η κυβέρνηση συνεργασίας Φιλελευθέρων – Λαϊκών, η οποία από τον Σεπτέμβρη του 1947 διαχειριζόταν την τελευταία διετία του εμφύλιου.

Ο Αλέξανδρος Διομήδης- πρωθυπουργός της χώρας από τις 24 Ιουνίου 1949- παραιτείται στις 5 Ιανουαρίου 1950 και η υπηρεσιακή κυβέρνηση του Ιωάννη Θεοτόκη, που τον διαδέχτηκε, προκηρύσσει εκλογές για τις 19 Φεβρουαρίου 1950 αρχικά, αλλά τελικά οι εκλογές διεξήχθησαν στις 5 Μαρτίου 1950. Αξιοσημείωτο είναι ότι στις εκλογές αυτές συμμετείχαν 29 εκλογικοί σχηματισμοί, αλλά μόνο 10 εξασφάλισαν κοινοβουλευτική εκπροσώπηση¹. Κανένα, όμως, κόμμα δεν συγκέντρωσε τον απαιτούμενο αριθμό ψήφων για να σχηματίσει κυβέρνηση. Ακολούθησαν βραχύβιες κυβερνήσεις, κυρίως από κόμματα του Κέντρου.

Στις 29 Μαΐου 1951 η στρατιωτική οργάνωση «Ιερός Δεσμός Ελλήνων Αξιωματικών «ΙΔΕΑ» επιχειρεί πραξικόπημα, το οποίο καταστέλλεται από τον Αλέξανδρο Παπάγο. Την περίοδο που ακολουθεί συνεχίζει να επικρατεί πολιτική αστάθεια και κανένα κόμμα δεν εκλέγεται αυτοδύναμο.

Στις εκλογές της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 1951, ενώ πρώτο κόμμα αναδεικνύεται ο «Ελληνικός Συναγερμός» του Αλ. Παπάγου, κυβέρνηση σχηματίζει η συνεργασία «ΕΠΕΚ – Φιλελευθέρων» από τον Ν. Πλαστήρα και Σοφ. Βενιζέλο.

Το 1952 τίθεται σε ισχύ το νέο Σύνταγμα της Ελλάδας και η προσχώρηση της χώρας στο ΝΑΤΟ. Στις εκλογές που διεξήχθησαν στις 16 Νοεμβρίου 1952 το κόμμα του «Ελληνικού Συναγερμού» επικρατεί με συντριπτική πλειοψηφία και σχηματίζει κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Αλ. Παπάγο.

Την ίδια χρονιά στην ιστορία της Ελλάδας καταγράφονται δύο σημαντικά γεγονότα: η καταδίκη και η εκτέλεση (2/3 και 30/3 αντίστοιχα) του Νικ. Μπελόγιαννη

¹ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 27

και των συντρόφων του με την κατηγορία της κατασκοπείας και η είσοδος στη Βουλή (07/12/1952) της πρώτης ελληνίδας γυναίκας βουλευτή, της Ελένης Σκούρα με το κόμμα του «Ελληνικού Συναγερμού»².

Μετά την παραίτηση του Σπ. Μαρκεζίνη, υπουργού Συντονισμού από την κυβέρνηση Παπάγου στις 2 Απριλίου 1954 και τη μετατροπή του κυπριακού ζητήματος σε μείζον θέμα της εσωτερικής πολιτικής της Ελλάδας, η παντοδυναμία της κυβέρνησης αρχίζει να κλονίζεται.³ Η ασθένεια του Παπάγου, εξάλλου, επισπεύδει τις διεργασίες της διαδοχής του στην αρχηγία του κόμματος. Τον Αύγουστο του 1955 τα Ανάκτορα προθούν στην πρωθυπουργία τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, ο οποίος ορκίζεται στις 6 Οκτωβρίου του ίδιου έτους.

Στις 29 Φεβρουαρίου του 1956, μετά από εκλογές, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, επικεφαλής του κόμματος της Ε.Ρ.Ε. σχηματίζει νέα κυβέρνηση, η οποία διατηρείται στην εξουσία μέχρι την 1^η Μαρτίου 1958, που ο Καραμανλής, παραιτείται μετά την αποχώρηση 15 βουλευτών του. Στις εκλογές που ακολούθησαν, (11 Μαΐου 1958) το κόμμα της Ε.Ρ.Ε εξασφάλισε και πάλι πλειοψηφία εδρών στη Βουλή. Έκπληξη αποτελεί η άνοδος του αριστερού κόμματος της ΕΔΑ, το οποίο συγκέντρωσε το 24,43% των ψήφων και 79 βουλευτές.⁴

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής παραιτείται, μετά από διαφωνία με τον βασιλιά Παύλο, στις 11 Ιουνίου 1963. Η «Ένωση Κέντρου» στις εκλογές της 3^{ης} Νοεμβρίου 1963 αναδεικνύεται πρώτη δύναμη και σχηματίζει κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Γ. Παπανδρέου και στις 8 Νοεμβρίου 1963 παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης στη Βουλή. Στα θλιβερά γεγονότα της περιόδου ανήκει η δολοφονία του βουλευτή της Ε.Δ.Α. Γρηγόρη Λαμπράκη τον Μάιο του 1963 στη Θεσσαλονίκη από παρακρατικούς της Δεξιάς.

Η κυβέρνηση Παπανδρέου άσκησε κοινωνική πολιτική με παροχές σε οικονομικά αδύναμους πολίτες.⁵ Η παραμονή της όμως, στην εξουσία υπήρξε βραχύβια, γιατί στα τέλη Δεκεμβρίου 1963 ο Γεώργιος Παπανδρέου υπέβαλε την παραίτησή του με το αίτημα νέων εκλογών, προσδοκώντας σε αύξηση της δύναμής του.

² *100+2 χρόνια Ελλάδα*, τ. Β' 1950 – 2002, Αθήνα 2002, σ. 14

³ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 61

⁴ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 95

⁵ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 138

Οι προσδοκίες του Γεωργίου Παπανδρέου δικαιώθηκαν και στις εκλογές που έγιναν στις 16 Φεβρουαρίου 1964 η Ένωση Κέντρου επικράτησε με μεγάλη πλειοψηφία ψήφων και εδρών.

Το μεγάλο πρόβλημα της νέας κυβέρνησης ήταν η ρύθμιση του κυπριακού ζητήματος και η ισορρόπηση ανάμεσα στις θέσεις της Τουρκίας και της Αμερικής. Δεν έλειψαν και οι εσωκομματικές συγκρούσεις με αριστερά στελέχη του κόμματος. Το οικονομικό πρόγραμμα μπορεί να χαρακτηριστεί φιλολαϊκό με αύξηση των δαπανών για την παιδεία και την κοινωνική πρόνοια.⁶

Στα γεγονότα του 1965 σημειώνουμε: α) την αποκάλυψη του σχεδίου «Περικλής», που στόχευε, (κατά την κυβέρνηση Παπανδρέου) στην κατάλυση της δημοκρατίας από την Ε.Ρ.Ε, β) στη διασπορά φημών για την ύπαρξη μιας κεντροαριστερής οργάνωσης στο στράτευμα με την επωνυμία «ΑΣΠΙΔΑ» στην οποία συμμετέχει και ο Ανδρέας Παπανδρέου, γ) τον Ιούνιο της ίδιας χρονιάς ο μετέπειτα δικτάτορας Γεώργιος Παπαδόπουλος πραγματοποιεί σαμποτάζ στα στρατιωτικά οχήματα στον Έβρο για να ενοχοποιήσει τους κομμουνιστές.

Στις 15 Ιουλίου ο βασιλιάς Παύλος προκαλεί την παραίτηση του Γεωργίου Παπανδρέου – μετά από διαφωνία των δύο ανδρών για τον έλεγχο των ενόπλων δυνάμεων – ενώ αποχωρεί μερίδα βουλευτών της Ένωσης Κέντρου από την κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος («αποστάτες») και οδηγούμαστε στα γεγονότα, που έμειναν γνωστά ως «Ιουλιανά» (15 Ιουλίου 1965).

Αμέσως μετά, ο βασιλιάς συνεχίζει την απροκάλυπτη παρέμβασή του στην πολιτική και ορκίζει πρωθυπουργό τον «αποστάτη» Γεώργιο Αθανασιάδη – Νόβα, πρώην Πρόεδρο της Βουλής. Κατά τη σύντομη θητεία της κυβέρνησης αυτής σκοτώνεται από την Αστυνομία ο 23χρονος φοιτητής Σωτήρης Πέτρουλας κατά τη διάρκεια πρωτοφανούς σε όγκο και σε πάθος διαδήλωσης διαμαρτυρίας. Μετά την αποδοκιμασία της κυβέρνησης Νόβα, ο βασιλιάς προχωρά στη συγκρότηση νέας κυβέρνησης με πρωθυπουργό τον άλλοτε αριστερό και εαμικό Ηλία Τσιριμώκο.

Μετά την αποτυχία και της δεύτερης κυβέρνησης, η τρίτη κυβέρνηση που συγκροτείται υπό τον Στέφανο Στεφανόπουλο καταφέρνει και παίρνει ψήφο εμπιστοσύνης στη Βουλή (24 Σεπτεμβρίου 1965). Η κυβέρνηση Στεφανόπουλου θα μείνει στην εξουσία ως τον Δεκέμβριο του 1966, οπότε και σχηματίζεται νέα κυβέρνηση με επικεφαλής τον τραπεζικό Ιωάννη Παρασκευόπουλο, σε μια προσπάθεια

⁶ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 156

συμβιβασμού βασιλιά και Ένωσης Κέντρου και προκειμένου να προετοιμαστεί το έδαφος για τη διεξαγωγή εκλογών.⁷

Τη νύχτα, όμως, της 20^{ης} προς 21^{ης} Απριλίου 1967 καταλύεται η Δημοκρατία στην Ελλάδα και την εξουσία αναλαμβάνουν με πραξικοπηματικό τρόπο η τριανδρία των Συνταγματαρχών, Γεωργίου Παπαδόπουλου, Στυλιανού Παττακού και Νικολάου Μακαρέζου.

Την επταετία, που ακολούθησε (1967 – 1974), καταστρατηγήθηκαν τα βασικά συνταγματικά δικαιώματα των πολιτών, χιλιάδες κομμουνιστές βασανίστηκαν, φυλακίστηκαν, εκτοπίστηκαν. Κυριάρχησε σε ολόκληρη την πολιτική και κοινωνική ζωή το πνεύμα του «Ελληνοχριστιανισμού» και του «Πατρίς, θρησκεία, οικογένεια». Η δικτατορία γρήγορα βρήκε απέναντί της οργανωμένες αντιδικτατορικές οργανώσεις, όπως το Πατριωτικό Μέτωπο (ΠΑ.Μ.)⁸, τη Δημοκρατική Άμυνα (Δ.Α.), τον Ρήγα Φεραίο (Ρ.Φ.).

Στα γεγονότα της περιόδου αξίζει να αναφέρουμε: την απόπειρα δολοφονίας του Αλέξανδρου Παναγούλη κατά του Γεωργίου Παπαδόπουλου (13 Αυγούστου 1968), την αυτοπυρπόληση – θυσία του Κώστα Γεωργάκη (19 Σεπτεμβρίου 1970) στην πλατεία Ματεότι στη Γένοβα, την εξέγερση στη Νομική (21 Φεβρουαρίου 1973), το κίνημα στο Ναυτικό (23 Μαΐου 1973), την εξέγερση στο Πολυτεχνείο (17 Νοεμβρίου 1973), την ανατροπή του Γεώργιου Παπαδόπουλου από τον συνεργάτη του Δημήτριο Ιωαννίδη (25 Νοεμβρίου 1973) και την κατάρρευση της Δικτατορίας (23 Ιουλίου 1974), μετά την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο (20 Ιουλίου 1974).

Στις 24 Ιουλίου 1974 επιστρέφει ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στην Αθήνα (από το Παρίσι, που είχε καταφύγει κατά τη διάρκεια της χούντας) και αναλαμβάνει τον σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας, ενώ προκηρύσσει εκλογές για τις 17 Νοεμβρίου 1974. Στις εκλογές θριαμβεύει το νεοϊδρυθέν κόμμα της Νέας Δημοκρατίας υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή με ποσοστό 54,4% και καταλαμβάνει 220 από τις συνολικά 300 έδρες της Βουλής.

Από το 1974 και μέχρι σήμερα στη χώρα επικρατεί ομαλότητα και πολιτική σταθερότητα. Σ' αυτό βοήθησε το δημοψήφισμα, που έγινε στις 8 Δεκεμβρίου 1974, και καθόρισε το πολίτευμα της Ελλάδας ως «Αβασίλευτη Δημοκρατία», καθώς και η θέσπιση του νέου Συντάγματος τον Ιανουάριο του 1975.

⁷ *100+2 χρόνια Ελλάδα*, τ. Β', Αθήνα 2002, σ. 137

⁸ *100+2 χρόνια Ελλάδα*, τ. Β', Αθήνα 2002, σ. 153

Στις βουλευτικές εκλογές της 20^{ης} Νοεμβρίου 1977 πρώτο κόμμα αναδείχθηκε και πάλι η Νέα Δημοκρατία, ενώ το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό κίνημα υπό τον Ανδρέα Παπανδρέου αναδεικνύεται αξιωματική αντιπολίτευση.

Ακολουθεί σχηματισμός κυβέρνησης του Κωνσταντίνου Καραμανλή έως την παραίτησή του την άνοιξη του 1980. Αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας και πρωθυπουργός της χώρας αναλαμβάνει ο Γεώργιος Ράλλης, ο οποίος παραμένει επικεφαλής του κόμματος έως τις 18 Οκτωβρίου 1981, οπότε και ηττάται από το ΠΑΣΟΚ (48,1% και 172 έδρες).

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής εκλέγεται Πρόεδρος της Δημοκρατίας στις 5 Μαΐου 1980. Κορυφαίο γεγονός της περιόδου είναι η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. την 1^η Ιανουαρίου 1981.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι το μεγαλύτερο μέρος του χρονικού διαστήματος 1949 – 1981 χαρακτηρίζεται από πολιτική αστάθεια, από την αδυναμία των κομμάτων να σχηματίσουν αυτοδύναμες κυβερνήσεις και από τις βραχύβιες συνεργασίες, κυρίως, δυνάμεων του Κέντρου. Περίοδος σταθερότητας και ανάπτυξης για τη χώρα ήταν η δεκαετία 1955 – 1965 (κυβερνήσεις Κωνσταντίνου Καραμανλή και Γεωργίου Παπανδρέου). Ακολουθεί, όμως, η «αποστασία» και νέα πολιτική αστάθεια. Την κατάσταση αυτή εκμεταλλεύεται η «Χούντα των Συνταγματαρχών, που βάζει τη χώρα στον «γύψο» για μια επταετία (1967 – 1974). Από το 1974 και έως σήμερα η χώρα απολαμβάνει τα αγαθά της Δημοκρατίας και της ελευθερίας.

1.2. Από οικονομική άποψη

Από τον Απρίλιο του 1941 έως τον Οκτώβριο του 1944 η Ελλάδα βρισκόταν υπό καθεστώς τριπλής κατοχής (γερμανικής, ιταλικής, βουλγαρικής): αυτό είχε ως αποτέλεσμα ανυπολόγιστες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και σχεδόν ολοσχερή καταστροφή της οικονομικής υποδομής. Ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε βύθισε ακόμα πιο βαθιά τη χώρα στην οικονομική ύφεση.

Το 1949, οι υπεύθυνοι της αμερικανικής αποστολής στην Αθήνα εκτιμούσαν ότι καμία άλλη ευρωπαϊκή χώρα δεν είχε υποστεί κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο τόσες οικονομικές καταστροφές όσες η Ελλάδα.⁹

Η ανασυγκρότηση άρχισε αμέσως μετά το τέλος της Κατοχής. Μέσα σε δύο χρόνια είχαν επισκευασθεί 503 από τις 968 γέφυρες. Με τη βοήθεια της αμερικανικής

⁹ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 52

βοήθειας (UNRRA) καλύφθηκαν οι επείγουσες ανάγκες σε πρώτες ύλες.¹⁰ Τα κονδύλια της αμερικανικής βοήθειας διοχετεύτηκαν κυρίως σε εισαγωγές τροφίμων.

Το 1948 το έλλειμμα της ελληνικής οικονομίας ανερχόταν σε 335 εκατομμύρια δολάρια, ενώ η συνολική αμερικανική βοήθεια που χορηγήθηκε δεν υπερέβαινε τα 230 εκατομμύρια δολάρια.¹¹

Να σημειώσουμε ότι η αμερικανική βοήθεια ξεκίνησε με την αναγγελία του δόγματος Τρούμαν στις 12 Μαρτίου 1947, έφτασε στο απόγειό της το 1950 – 51 για να «κοπεί» τελείως το 1953.

Το θετικό στοιχείο της περιόδου 1949 – 52 ήταν η συνεχής βελτίωση των άδηλων πόρων, η οποία αποδίδεται στην ανάπτυξη της ναυτιλίας, αν και το μεγάλο στοίχημα παραμένει η εκβιομηχάνιση της χώρας. Η βελτίωση των μεγεθών της βιομηχανικής παραγωγής προήλθε, κυρίως, από τον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας. Οι παραδοσιακοί βιομηχανικοί κλάδοι (κλωστοϋφαντουργία και τρόφιμα) παρέμειναν στα προπολεμικά επίπεδα.

Η περίοδος 1952 – 1955 έχει ιδιαίτερη σημασία για την ελληνική οικονομία, γιατί θέτει τις βάσεις οικονομικής σταθερότητας. Ιθύνων νους της οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης Παπάγου (16 Νοεμβρίου 1952 – 4 Οκτωβρίου 1955) ήταν ο Σπύρος Μαρκεζίνης, ο οποίος στις 9 Απριλίου 1953 προχώρησε στην υποτίμηση της ελληνικής δραχμής κατά 50% έναντι του αμερικανικού δολαρίου, στην κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών στις εισαγωγές και στην επιδότηση των εξαγωγών. Η αύξηση του Α.Ε.Π. το 1953 υπολογίζεται σε 13%, οι επενδύσεις, κυρίως στην κατασκευή κατοικιών, αυξήθηκαν, ενώ το 1955 ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής είχε φτάσει τις 160 μονάδες, έναντι 87 του 1950.¹²

Κατά την οκταετία 1955 – 1963 Πρωθυπουργός της Ελλάδας εκλέγεται ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης Καραμανλή κατά το χρονικό διάστημα 1955 – 1957 αποτελεί συνέχεια της προηγούμενης κυβέρνησης Παπάγου, αλλά και προσπάθεια στήριξης του αγροτικού εισοδήματος. Από το 1958 έως το 1961 πραγματοποιούνται υψηλές δημόσιες δαπάνες με σκοπό τη δημιουργία υποδομών στην ελληνική οικονομία, ενώ κατά το διάστημα 1961 – 1963 η χώρα οδηγείται σε ήπιο εξωτερικό δανεισμό και οι δημόσιες επενδύσεις ατονούν. Στα χαρακτηριστικά της περιόδου 1955 – 1963 αξίζει να αναφέρουμε την αύξηση της

¹⁰ *Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, τ. 37^{ος}, Αθήνα 2000, σ. 26

¹¹ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 56

¹² ΙΕΕ, τ. 37^{ος}, σ. 37

αγροτικής παραγωγής, την εκτέλεση μεγάλων δημόσιων έργων και την ίδρυση της Δ.Ε.Η.

Η κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου 1963 – 1964 διαφοροποιεί την οικονομική της πολιτική και προσαρμόζεται στην ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων και τη μείωση των ανισοτήτων. Μερικά από τα μέτρα που λήφθηκαν ήταν η ρύθμιση των αγροτικών χρεών, η εισοδηματική ενίσχυση των αγροτών και η αύξηση των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων.

Το Α.Ε.Π. το 1964 αυξήθηκε κατά 8,5%, ενώ το 1965 κατά 7,5%. Εντυπωσιακή αύξηση, κατά 22,3%, παρουσίασαν το 1964 οι ιδιωτικές επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου.

Το 1965, όμως, λόγω της αυξημένης πίεσης στην τιμή του χρυσού και στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών το έλλειμμα στον προϋπολογισμό έφτασε το 1,5 δισεκατομμύρια δραχμές (ή 50 εκατομμύρια δολάρια).¹³ Ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα της περιόδου αυτής ήταν και η μαζική μετανάστευση στο εξωτερικό.

Οι κυβερνήσεις της περιόδου 1965 – 1967 δεν διαφοροποιήθηκαν αισθητά από την οικονομική πολιτική των προκατόχων τους. Στόχος ήταν η νομισματική σταθερότητα, η οικονομική ανάπτυξη και η εξασφάλιση ανεκτών βιοτικών συνθηκών στους οικονομικά ασθενέστερους.¹⁴ Αύξηση παρατηρείται στο Α.Ε.Π. και στη βιομηχανική παραγωγή.

Η περίοδος της δικτατορίας 1967 – 1974, όσον αφορά την οικονομική της πολιτική, μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις φάσεις με εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά μεταξύ τους.

Η πρώτη φάση καλύπτει το χρονικό διάστημα 1967 – 1972 και το οικονομικό πρόγραμμα της Χούντας κινείται στα χνάρια των κυβερνήσεων των προηγούμενων χρόνων, αλλά με έντονο κρατικό παρεμβατισμό.

Η δεύτερη φάση καλύπτει το διάστημα 1972 – 1973, μια περίοδο διεθνούς οικονομικής ύφεσης, που πλήττει και την Ελλάδα δημιουργώντας έντονο πληθωρισμό και ανατροπή στο ισοζύγιο πληρωμών.

Η τρίτη φάση είναι αυτή της πρωθυπουργίας Σπύρου Μαρκεζίνη, χάρη στα μέτρα του οποίου ανασχέθηκε η ένταση των συνεπειών της διεθνούς κρίσης.

¹³ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 151

¹⁴ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 199

Η τέταρτη φάση ταυτίζεται χρονικά με την πρωθυπουργία Ανδρουτσόπουλου, ο οποίος αρχικά ακολούθησε την οικονομική πολιτική Μαρκεζίνη, αλλά τα μέτρα που πήρε στη συνέχεια οδήγησαν τη χώρα σε έντονη ύφεση.¹⁵

Το χρονικό διάστημα 1974 – 1981 μπορεί να χωριστεί σε δύο περιόδους: την περίοδο 1974 – 1978, που αποτελεί περίοδο ανάκαμψης της οικονομίας, αύξηση του Α.Ε.Π., ενίσχυσης της ρευστότητας των τραπεζών, αναπροσαρμογής μισθών και συντάξεων και αύξησης της τιμής των αγροτικών προϊόντων και 1979 – 1981, που χαρακτηρίζεται από οικονομική ύφεση – στο πλαίσιο της πετρελαϊκής κρίσης – εκτίναξη του πληθωρισμού και διόγκωση στο έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών.¹⁶

1.3. Από εκπαιδευτική άποψη

1.3.1. Περίοδος κατοχής και εμφύλιου (1940 – 1949)

Η δεκαετία 1940 – 1950 αποτελεί για την Ελλάδα μια δεκαετία πολεμικών συμπλοκών και συγκρούσεων. Την εμπλοκή της χώρας στον Β΄ Παγκόσμιο ακολουθεί η τριπλή κατοχή και μετά την Κατοχή ο αιματηρός εμφύλιος σπαραγμός. Υπό αυτές τις συνθήκες οι αρνητικές επιπτώσεις στην εκπαίδευση ήταν δεδομένες.

Μόνη φροντίδα για την εκπαίδευση κατά την περίοδο της Κατοχής ήταν ένα διάταγμα ότι τα σχολεία θα λειτουργούν κανονικά. Οι κυβερνήσεις, όμως, Τσολάκογλου και Ράλλη άφησαν τα σχολεία να υπολειτουργούν αρχικά και στη συνέχεια να κλείσουν λόγω έλλειψης χρηματοδότησης και προσωπικού.¹⁷ Η μόνη σοβαρή προσπάθεια για την επαναλειτουργία των σχολείων γίνεται από το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ.) το 1943 και αυτό καθίσταται δυνατό όπου υπάρχουν οι προϋποθέσεις. Ακολουθεί η πιο δραστική προσπάθεια της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (Π.Ε.Ε.Α.) το 1944 με στόχο την προώθηση της «Λαϊκής Παιδείας». Τα κύρια σημεία του σχεδίου ήταν: α) η καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας, β) η καθιέρωση του μονοτονικού συστήματος, γ) η εκπαιδευτική διάρθρωση να έχει την εξής δομή: παιδικός σταθμός, νηπιαγωγείο, οκταετές Δημοτικό, τεταρτοετές Γυμνάσιο, Ανώτατες Σχολές.

Ο γραμματέας της Π.Ε.Ε.Α., Πέτρος Κόκκαλης αποφασίζει την έκδοση νέων αναγνωστικών και αναθέτει τη συγγραφή του αναγνωστικού της Γ΄ και Δ΄ τάξης στη

¹⁵ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 236

¹⁶ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 276

¹⁷ Γ. Κόκκινος, «Η παιδεία από το 1938 έως το 1960», στην ιστοσελίδα: *KokkinosFakelos*, 25.12.2010, διαθέσιμο στο <http://kokkinosFakelos.blogspot.gr/2010/12/1938-1960.html>, Ημερομηνία Προσπέλασης 20.10.2021

Ρόζα Ιμβριώτη (Τα «Αετόπουλα»)¹⁸ και στον Μιχαήλ Παπαμαύρου του αναγνωστικού της Ε' και Στ' («Ελεύθερη Ελλάδα»).

Η δεκαετία 1940 – 1950 σημαδεύτηκε και από την παραπομπή του καθηγητή Ι. Κακριδή στο πειθαρχικό, επειδή χρησιμοποίησε το μονοτονικό σύστημα στο μελέτημά του «Ελληνική Κλασική Παιδεία» (Οκτώβριος 1941). Το επεισόδιο έμεινε γνωστό ως «Η δίκη των τόνων» και στον Κακριδή επιβλήθηκε προσωρινή απόλυση δύο μηνών. Ο Γεώργιος Παπανδρέου είχε σχολιάσει σε υπόμνημά του για την υπεράσπιση του Ι. Κακριδή: «Εάν ο πανεπιστημιακός δάσκαλος δεν δικαιούται εις ελευθερίαν γνώμης, τότε το Πανεπιστήμιον δεν έχει λόγο υπάρξεως!!!»¹⁹

Το 1949 συντάσσεται από τον Ευάγγελο Παπανούτσο ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα εκπαιδευτικής ανασυγκρότησης, που προέβλεπε τη διαίρεση της Μέσης Εκπαίδευσης σε δύο κύκλους και την κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων στα Πανεπιστήμια. Το σχέδιο Παπανούτσου δεν προωθήθηκε για ψήφιση στη Βουλή λόγω των πολιτικών εξελίξεων και των αντιδράσεων πανεπιστημιακών καθηγητών.²⁰

Γενικά, στα χρόνια του πολέμου της Κατοχής και του Εμφυλίου το εκπαιδευτικό σύστημα δεν λειτουργούσε ομαλά.

1.3.2. Περίοδος από το τέλος του εμφυλίου έως το 1963

Μετά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου φαίνονται καθαρά τα σοβαρά προβλήματα που υπάρχουν στη λειτουργία των σχολείων ολόκληρης της χώρας. Δεν διαθέτουμε αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία για να εκτιμήσουμε την ακριβή κατάσταση. Διαθέτουμε, όμως, αξιόπιστες μαρτυρίες του διδακτικού προσωπικού της εποχής που αναφέρουν μεγάλη έλλειψη εκπαιδευτικών και κτηριακών υποδομών, ενώ η επαγγελματική εκπαίδευση είναι ανύπαρκτη.

Απογοητευτικά είναι τα στοιχεία της απογραφής του 1954 που καταγράφουν ποσοστό 8% σε αναλφάβητα παιδιά ηλικίας 11 – 14 ετών, ενώ το ποσοστό των αναλφάβητων στο σύνολο των κατοίκων από 10 ετών και επάνω φτάνει το 24%.²¹

Το 1951 η κυβέρνηση Πλαστήρα με αντιπρόεδρο και υπουργό παιδείας τον Γ. Παπανδρέου κινήθηκε σε συντηρητικά πλαίσια, όπως αυτό αποτυπώνεται στους

¹⁸ Γ. Κόκκινος, «Η παιδεία από το 1938 έως το 1960», στην ιστοσελίδα: *KokkinosFakelos*, 25.12.2010, διαθέσιμο στο <http://kokkinosFakelos.blogspot.gr/2010/12/1938-1960.html>, Ημερομηνία Προσπέλασης, 20.10.2021

¹⁹ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 530

²⁰ *ΙΕΕ*, τ. 38^{ος}, σ. 155

²¹ *ΙΕΕ*, τ. 38^{ος}, σ. 157

στόχους που θέτει για την εκπαίδευση το Α.Ν.1882/51 «Περί διαρρυθμίσεως των σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης». Σκοπός, λοιπόν, της Μ.Ε. είναι «η διάπλασις χρηστών πολιτών εν τω πλαισίου των ιδεωδών του Ελληνοχριστιανικού πολιτισμού».

Το 1952 η κυβέρνηση Νικολάου Πλαστήρα με Γενικό Διευθυντή στο Υπουργείο Παιδείας τον Ευάγγελο Παπανούτσο προωθεί νομοσχέδιο για τη Μέση Εκπαίδευσης, το οποίο αποτελεί συμπλήρωση και επέκταση του αντίστοιχου νόμου του 1951, που δεν είχε εφαρμοστεί. Σύμφωνα με το νέο νομοσχέδιο η Μ.Ε. χωρίζεται σε δύο κύκλους (Γυμνάσιο- Λύκειο), αποφασίζεται η ίδρυση Εμπορικών Σχολών και η διδασκαλία των αρχαίων κειμένων από μετάφραση. Όσον αφορά τον σκοπό της εκπαίδευσης επαναλαμβάνεται η φιλοσοφία του Α.Ν.1828/1951, ότι δηλαδή «η εκπαίδευσις πρέπει να στηρίζεται επί των ιδεολογικών κατευθύνσεων του Ελληνοχριστιανικού πολιτισμού».

Η ανάγκη αναδιοργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος με πιο δραστικές αποφάσεις προβάλλεται επιτακτική. Ο Ν.Ι. Εξαρχόπουλος ασκεί μεγάλες πιέσεις στην Κυβέρνηση προς την κατεύθυνση αυτή.²² Το καλοκαίρι του 1956 ο Γεώργιος Παπανδρέου προτείνει στη Βουλή τον σχηματισμό διακομματικής επιτροπής για την εκπαιδευτική πολιτική.

Τον Ιούνιο του 1957 η κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή με υπουργό τον Α. Γεροκωστόπουλο προχωρά στη σύσταση «Επιτροπής Ειδικών» για να μελετήσει τα προβλήματα της εκπαίδευσης. Στην επιτροπή μετείχαν μεταξύ άλλων και οι κ.κ. Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος και κ. Ευάγγελος Παπανούτσος.

Τον Ιανουάριο του 1958 η επιτροπή παραθέτει τις οκτώ παρακάτω αρχές:

1. «Η παιδεία είναι η πλέον θετική και παραγωγική επένδυσις και για αυτό θα πρέπει να δοθεί απόλυτη προτεραιότητα».
2. Είναι ανάγκη να διατεθούν για αυτή περισσότερα κονδύλια.
3. Η οργάνωση και το πρόγραμμα του σχολείου πρέπει να εκσυγχρονιστούν.
4. Η βάση της παιδείας πρέπει να παραμείνει κλασική και ανθρωπιστική.
5. Τονίζεται η ενότητα του ελληνισμού (αρχαίου, μεσαιωνικού, νέου).
6. Είναι ανάγκη να γίνει στροφή στην επαγγελματική εκπαίδευση.
7. «Η παιδεία πρέπει να είναι κοινόν αγαθόν κι όχι προνόμιον ολίγων».

²² Α. Δημαράς, *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τ. Β', Αθήνα 1986, σ. 225

8. «Το θέμα της εκπαίδευσης πρέπει να παύσει να αποτελεί αντικείμενον κομματικών ή προσωπικών αναγκών».²³

Το 1959 δίνεται ώθηση στην τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση και στην οργάνωση της Μέσης Εκπαίδευσης. Αποφασίζεται η ίδρυση εξατάξιων Γυμνασίων, δύο δημόσιων Τεχνικών Σχολών μεταγυμνασιακού επιπέδου και δύο δημόσιων σχολών βοηθών εργοδηγών σε έξι επαρχιακές πόλεις.²⁴ Πιο συγκεκριμένα με το Ν.Δ.3971/1959 για τη «Γενική, Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση» αποφασίζεται:

1. Η οργάνωση της Τεχνικής και Επαγγελματικής Παιδείας για την κάλυψη αναγκών λόγω της έντονης Τεχνολογικής προόδου.

2. Η προσφορά των αγαθών ανθρωπιστικής παιδείας σε όλες τις κοινωνικές τάξεις.²⁵

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 τα σημαντικότερα εκπαιδευτικά προβλήματα παραμένουν άλυτα: κενά σε διδακτικό προσωπικό, έλλειψη κτηριακών υποδομών, απαρχαιωμένα προγράμματα. Το 1962 ξεσπούν εκδηλώσεις διαμαρτυρίας από εκπαιδευτικούς, φοιτητές και μαθητές (διαδηλώσεις, καταλήψεις, απεργίες, απεργίες πείνας κ.α.), ενώ κυριαρχούν συνθήματα «Προίκα στην Παιδεία και όχι στη Σοφία» και «15% για την Παιδεία».

Το κόμμα του Γεωργίου Παπανδρέου «Ένωση Κέντρου» στον προεκλογικό του αγώνα για τις εκλογές της 3^{ης} Νοεμβρίου 1963 υιοθετεί το σύνθημα: «Ψήφισε Ένωση Κέντρου για το παιδί σου», δηλώνοντας την προτεραιότητα που δίνει στην εκπαίδευση. Μετά τις εκλογές ο πρωθυπουργός Γεώργιος Παπανδρέου αναλαμβάνει και το υπουργείο Παιδείας, ενώ τοποθετεί γενικό γραμματέα του υπουργείου τον Ευάγγελο Παπανούτσο. Σε διάστημα μικρότερο των δεκαπέντε ημερών ο πρωθυπουργός εξήγγειλε τις γενικές γραμμές της «Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης»²⁶

1.3.3. Από την Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του 1964 έως τη Μεταπολίτευση (1964 – 1974)

Η περίοδος 1964 – 1974 μπορεί να διαιρεθεί τόσο πολιτικά, όσο και εκπαιδευτικά σε τρεις υποπεριόδους:

²³ Σ. Μπουζάκης, *Νεοελληνική Εκπαίδευση*, Αθήνα 1991, σ. 96

²⁴ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 536

²⁵ Α. Δημαράς, *ο.π.*, τ. Β', σ. 238

²⁶ *ΙΕΕ*, τ. 38^{ος}, σ. 159

- α. 1964 – 1965 περίοδος κυβέρνησης Γεωργίου Παπανδρέου
- β. 1965 – 1967 περίοδος της αποστασίας
- γ. 1967 – 1974 περίοδος της δικτατορίας

α. Η Κυβέρνηση Ένωσης Κέντρου (1963 – 1965)

Στις 16 Φεβρουαρίου 1964 η Κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου ψήφισε στη Βουλή το Ν.Δ.4379/1964 με το οποίο προωθούσε νέα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση.

Φορείς της μεταρρύθμισης ήταν ο Γεώργιος Παπανδρέου ως Υπουργός Παιδείας, ο Λουκής Ακρίτας ως υφυπουργός Παιδείας και ο Ευάγγελος Παπανούτσος ως γενικός γραμματέας.

Βασικός στόχος του νέου εκπαιδευτικού νόμου του 1964 ήταν η εφαρμογή της προεκλογικής δέσμευσης της Ε.Κ. για «δωρεάν παιδεία» σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες και για όλες τις κοινωνικές τάξεις. Ενώ το φιλοσοφικό υπόβαθρό της ήταν ο νέο-ανθρωπισμός και μια συναίρεση ανάμεσα στην ανθρωπιστική και τεχνική παιδεία.²⁷

Τα βασικότερα από τα μέτρα της Μεταρρύθμισης είναι:

1. Άρση κάθε οικονομικής επιβάρυνσης για σπουδές σε δημόσια ιδρύματα οποιαδήποτε βαθμίδα (Δωρεάν Παιδεία).
2. Διαίρεση του εξατάξιου Γυμνασίου σε δύο αυτοτελείς τριετείς κύκλους (Γυμνάσιο – Λύκειο).
3. Εννεαετής υποχρεωτική εκπαίδευση (6τάξιο Δημοτικό / 3τάξιο Γυμνάσιο).
4. Καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας ως ισότιμης με την καθαρεύουσα, σε όλες τις βαθμίδες.
5. Διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών στο Γυμνάσιο μόνο από μετάφραση.
6. Εισαγωγή νέων μαθημάτων στη Μέση Εκπαίδευση (Στοιχεία Οικονομικής Επιστήμης, Κοινωνιολογία).
7. Ίδρυση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την υλοποίηση της νέας εκπαιδευτικής πολιτικής και κατάργηση του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου.
8. Μέριμνα για τη σίτιση και τη μεταφορά των μαθητών.
9. Καθιέρωση «Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου».²⁸

²⁷ *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14^{ος}, σ. 538

²⁸ *ΙΕΕ*, τ. 38^{ος}, σ. 159

Εν τω μεταξύ, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ξεκίνησε άμεσα τη συγγραφή νέων σχολικών βιβλίων, τη μετάφραση αρχαίων κλασικών και τη σύνταξη νέων αναλυτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης. Η εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση έτυχε ευρύτατης λαϊκής αποδοχής, κυρίως στον εκπαιδευτικό χώρο, αλλά και οξύτατης κριτικής από την αντιπολίτευση, τη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών, την Εταιρία Ελλήνων Φιλολόγων κ.α.

Η Μεταρρύθμιση του 1964 ήταν στην πραγματικότητα πρωτοποριακή και περιείχε στοιχεία εκσυγχρονισμού και κοινωνικής δικαιοσύνης.

β. Περίοδος της αποστασίας (1965 – 1967)

Η Μεταρρύθμιση του 1964 έμεινε ανολοκλήρωτη, λόγω της «αποστασίας» τον Ιούλιο του 1965. Ο Υπουργός Παιδείας της κυβέρνησης της αποστασίας Ε. Σαββόπουλος διέταξε, έπειτα από πρόταση σχετικής επιτροπής, την πολτοποίηση των σχολικών βιβλίων, που είχαν συγγραφεί με το μεταρρυθμιστικό πνεύμα.

γ. Περίοδος της δικτατορίας (1967 – 1974)

Η Δικτατορία, των Συνταγματαρχών το 1967 έθεσε οριστικό τέλος στην «Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση Παπανδρέου – Παπανούτσου».

Με τον Α.Ν.129/1967 επαναφέρει την παιδεία στον ελληνοχριστιανικό πολιτισμό της.

Τα βασικότερα μέτρα αφορούσαν:

1. Την κατάργηση της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης.
2. Την κατάργηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.
3. Την επαναφορά της καθαρεύουσας στην εκπαίδευση.

Το μόνο μέτρο που δεν κατάργησε η Χούντα ήταν η δωρεάν Παιδεία.

Το 1971 η δικτατορία επαναφέρει τις σχολές Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Επίσης, την ίδια χρονιά δημιουργούνται δύο συμβουλευτικές επιτροπές για εκπαιδευτικά θέματα που έχουν σαν στόχο τον αποκλεισμό ιδεολογικών προσανατολισμών.²⁹

Το 1973 σημαδεύτηκε από τις έντονες διαμαρτυρίες και κινητοποιήσεις των φοιτητών (Νομική, Πολυτεχνείο) που κατέδειξαν την έλλειψη λαϊκού ερείσματος της Χούντας, άνοιξαν τον δρόμο για την κατάρρευση της και δρομολόγησαν μεγάλες αλλαγές στο πολιτικό και το εκπαιδευτικό σύστημα.

---

²⁹ *ΙΕΕ*, τ. 38^{ος}, σ. 160

1.3.4. Περίοδος της Μεταπολίτευσης (1974 – 1981)

Μετά την κατάρρευση της Χούντας σχηματίστηκε κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας». Ο υπουργός Παιδείας Νικόλαος Λούρος προχώρησε στην «αποχουντοποίηση» του εκπαιδευτικού συστήματος σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα (από 24 Ιουνίου έως την έναρξη του νέου σχολικού έτους). Οι αλλαγές που έγιναν δεν αφορούσαν μόνο πρόσωπα, αλλά και εκπαιδευτικά προγράμματα και σχολικά βιβλία.

Στις 17 Νοεμβρίου διενεργήθηκαν εθνικές εκλογές. Την πλειοψηφία απέσπασε το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας με επικεφαλής τον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Στις 7 Ιουνίου 1975 ψηφίστηκε στη Βουλή το νέο Σύνταγμα και εδραιώθηκε το πολίτευμα της Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας.

Το νέο Σύνταγμα απάλειψε τη συνταγματική διάταξη του 1911, που κατοχύρωνε την καθαρεύουσα ως επίσημη γλώσσα του κράτους. Δημιουργήθηκαν, λοιπόν, οι προϋποθέσεις για την εισαγωγή και την καθιέρωση της δημοτικής σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, καθώς η καθαρεύουσα έχασε το συνταγματικό της έρεισμα.³⁰

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής εδραιώνοντας τη Δημοκρατία στη χώρα θα ασχοληθεί και με την Εκπαίδευση. Εξάλλου, η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. απαιτεί να επιλυθούν πολλά προβλήματα, ανάμεσά τους και το εκπαιδευτικό.³¹

Μετά την ανατροπή της Μεταρρύθμισης του 1964 το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα είχε επιστρέψει στα παραδοσιακά αναχρονιστικά και αντιαναπτυξιακά πλαίσια.³²

Ο εκσυγχρονισμός της εκπαίδευσης προβάλλει ως αναγκαιότητα, ενώ έντονες ήταν οι πιέσεις από το φοιτητικό και συνδικαλιστικό κίνημα.

Το 1976 και το 1977 κατατέθηκαν προς ψήφιση στη Βουλή δύο νομοσχέδια εκπαιδευτικού περιεχομένου. Ήταν ο νόμος 309/1976 «Περί Οργάνωσης και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδευσεως».³³

Ο νόμος αυτός περιελάμβανε 84 άρθρα και άρχισε να ισχύει από 30 Απριλίου 1976 και αφορούσε τη γενική εκπαίδευση.

Τα κυριότερα άρθρα ήταν:

³⁰ Χ. Κάτσικας – Κ.Ν. Θεριανός, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης. Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2004*, Αθήνα 2004, σ. 178

³¹ Ι. Χαραλαμπίδης, *Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*, Αθήνα 1980, σ. 5

³² Σ. Μπουζάκης, *Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια. Γενική και Τεχνοεπαγγελματική Εκπαίδευση*, τ. 2, Αθήνα 2002, σ. 2

³³ Νόμος 309/76 «Περί Οργάνωσης και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδευσεως», *ΦΕΚ 100, Α' 30-4-1976*, άρθρο 2, παρ. 2

1. Η καθιέρωση της «κοινής νεοελληνικής» ως γλώσσα διδασκαλίας και συγγραφής των διδακτικών βιβλίων.
  2. Η επαναφορά σε ισχύ της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης.
  3. Η διάκριση της Μέσης Εκπαίδευσης σε δύο αυτοτελή επίπεδα (Γυμνάσιο – Λύκειο).
  4. Η επαναφορά της δωρεάν παιδείας σε όλες τις βαθμίδες.
  5. Η θέσπιση των μαθητικών κοινοτήτων.
  6. Η κατάργηση των γραπτών προαγωγικών εξετάσεων στο Γυμνάσιο.
  7. Η κατάργηση των εισιτηρίων εξετάσεων στο Γυμνάσιο.
  8. Εισαγωγικές εξετάσεις από το Γυμνάσιο στο Λύκειο.
  9. Η θεσμοθέτηση Λυκείου τριπλής κατεύθυνσης: Γενικής, Οικονομικό, Επιστημονικής και Ναυτικής.
  10. Η κατάργηση της διδασκαλίας των Αρχαίων Ελληνικών.
  11. Η επανεισαγωγή του μαθήματος του επαγγελματικού προσανατολισμού.
  12. Η εισαγωγή του θεσμού των Πανελληνίων Εξετάσεων (από το σχολικό έτος 1979 – 1980) για την εισαγωγή στα Ανώτερα και Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Χωρισμός των μαθητών σε Δέσμες.
  13. Η μεικτή συνεκπαίδευση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Η μεταρρύθμιση αυτή αποτελούσε στην πραγματικότητα επανάληψη, όσον αφορά τουλάχιστον στα καίρια σημεία, της Μεταρρύθμισης του 1964.³⁴
- Ο δεύτερος νόμος της περιόδου 1974 – 1980, που αφορά αλλαγές στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, κατατέθηκε ως νομοσχέδιο στη Βουλή την 1^η Σεπτεμβρίου του 1976 με τίτλο «Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως της Μέσης Ανωτέρας Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαιδύσεως» από τον Υπουργό Παιδείας Γεώργιο Ράλλη και δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 13 Απριλίου 1977 ως Νόμος 576/1977. Με τον νόμο αυτό χωρίζεται η Τεχνολογική Επαγγελματική σε Μέση και Ανωτέρα.³⁵
- Το 1979 ιδρύονται οι ετήσιας διάρκειας Σχολές Επιμόρφωσης Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (Σ.Ε.Λ.Μ.Ε.).

³⁴ Σ. Μπουζάκης, *Νεοελληνική Εκπαίδευση (1821 – 1991)*, Αθήνα 2003, σ. 136 - 140

³⁵ Σ. Ευαγγελόπουλος, *Ελληνική Εκπαίδευση*, τ. 2^{ος}, Αθήνα 1998, σ. 95

Β' Κεφάλαιο

Η πόλη της Καλαμάτας κατά το χρονικό διάστημα 1949 – 1981

2.1. Σύντομη ιστορική ανασκόπηση

Η εγκατάσταση κατοίκων στην περιοχή, όπου βρίσκεται σήμερα η πόλη της Καλαμάτας, μαρτυρείται από την περίοδο της Πρωτοελλαδικής Εποχής (2.600 – 2.300π.Χ.)

Κατά τον Πausανία, οι πρώτοι κάτοικοι της περιοχής ήταν οι Λέλεγες,³⁶ ενώ αναφορές για τη Μυκηναϊκή Καλαμάτα (Φαραί) και τη γύρω περιοχή μάς παραδίδει ο Όμηρος.³⁷ Στη συνέχεια, και από το 740 – 460π.Χ. μαρτυρούνται τέσσερις Μεσσηνιακοί πόλεμοι, η υποταγή των Μεσσηνίων στους Σπαρτιάτες³⁸ και η απελευθέρωση από τον Επαμεινώνδα το 371π.Χ.

Χριστιανική γίνεται η Καλαμάτα τον 4^ο αιώνα μ.Χ. Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους το 1204, η Καλαμάτα περνά στην κατοχή του Γοδερφεΐδου του Α' του Βιλαρδουίνου. Έργο της περιόδου της Φραγκοκρατίας ήταν η ενίσχυση του Κάστρου, η Φραγκόλιμνα, το Φραγκοπήγαδο.

Το 1460 η Καλαμάτα κατακτιέται από τους Τούρκους (Α' Τουρκοκρατία) και μετά από ένα διάστημα επανάκτησής της από τους Βενετούς (1685 – 1715) ξαναγυρνά στα χέρια των Τούρκων. Στις 23 Μαρτίου 1821 η πόλη απελευθερώνεται από τους Τούρκους και ακολουθεί περίοδος οικονομικής ανάπτυξης και πολιτιστικής προόδου μετά το 1830.

Η οικονομική ανάπτυξη στηρίχθηκε κυρίως στον πρωτογενή τομέα (δημητριακά, μουριές, σύκα, ελιές, σταφίδες) και αργότερα στην ίδρυση οινοποιείων, βυρσοδεψείων, μεταξοϋφαντουργιών, ελαιουργείων, καπνοβιομηχανιών, καθώς και της «Ελληνικής Ηλεκτρικής Εταιρείας».

Μεγάλη ανάπτυξη γνώρισε και το εξαγωγικό εμπόριο, ιδίως μετά την κατασκευή του λιμανιού το 1882.³⁹

Το 1910 ιδρύεται στην Καλαμάτα η «Τράπεζας Ι.Φ. Κωστόπουλου και Σία».⁴⁰ Ακολουθεί η βελτίωση του οδικού δικτύου και η εγκατάσταση σιδηροδρομικού δικτύου και τραμ.

³⁶ Πausανίας, *Μεσσηνιακά* Δ'1:1

³⁷ Όμηρος, *Ιλιάδα* Ε' 560 και *Οδύσσεια* γ. 487

³⁸ Πausανίας, *ό. π.* Δ'31:3

³⁹ Α. Κωνσταντινίδης, «Το λιμάνι της Καλαμάτας», *Επτά Ημέρες* στην *Καθημερινή*, 18.11.2001, σ. 22

⁴⁰ Μ. Χατζηγιάννου, «Καλαματιανοί έμποροι», *Επτά Ημέρες* στην *Καθημερινή*, 18.11.2001, σ. 24

Η οικονομική ευμάρεια και η εμφάνιση της αστικής τάξης οδηγεί στην ανοικοδόμηση κτηρίων και κατοικιών νεοκλασικού τύπου, στη δημιουργία θερινού θεάτρου, στη διοργάνωση μουσικοχορευτικών βραδιών⁴¹ και στην ίδρυση αθλητικών και φιλανθρωπικών συλλόγων. Ακολουθεί η ίδρυση της Λαϊκής Βιβλιοθήκης και η έκδοση τοπικών εφημερίδων. Όσον αφορά την εκπαίδευση της περιόδου σημαντική θεωρείται η ίδρυση Ελληνικού Σχολείου (1835) και Γυμνασίου (1861).

Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους (1912 – 1913) και την προσάρτηση νέων αστικών κέντρων στον εθνικό κορμό (Θεσσαλονίκη, Βόλος κ.α.) η σημασία της πόλης της Καλαμάτας, ως οικονομικό κέντρο μειώνεται. Παράλληλα, παρατηρείται μεγάλο κύμα μετανάστευσης προς τις Η.Π.Α., λόγω της οικονομικής δυσχέρειας στην ευρύτερη περιοχή. Επιπλέον, η έλευση των προσφύγων το 1922 πολλαπλασιάζει τα φτωχά στρώματα της πόλης, ενώ η δεκαετία του 1930 χαρακτηρίζεται από δυναμικές αγροτικές και εργατικές εξεγέρσεις.⁴²

2.2. Η Καλαμάτα από οικονομική άποψη

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και κυρίως μετά το 1950 και ως το 1981, η Καλαμάτα και γενικότερα η Μεσσηνία χάνουν, λόγω εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης, ένα μεγάλο κομμάτι του πιο παραγωγικού πληθυσμού. Ο αγροτικός χαρακτήρας παραμένει έντονος, αλλά παράλληλα σημειώνεται εκβιομηχάνιση κυρίως αγροτικών προϊόντων, τροφίμων, ποτών, ξύλου, κλωστών και ένδυσης κατά τη δεκαετία του 1960 και του 1970.⁴³

Στην πόλη της Καλαμάτας από τη δεκαετία του 1950, αλλά κυρίως κατά τις επόμενες δεκαετίες, εγκαθίστανται άνθρωποι που ως τότε κατοικούσαν στην ύπαιθρο (αστυφιλία), με αποτέλεσμα την αύξηση του πληθυσμού με τις γειτονιές τους, τα καφενεία τους, τα καταστήματά τους.

Το οικονομικό επίπεδο των περισσότερων κατοίκων ήταν χαμηλό και οι περισσότεροι μετέρχονταν αγροτικά ή εργατικά επαγγέλματα (μυλεργάτες, λιμενεργάτες, ψαράδες, καπνεργάτες κ.α.).

⁴¹ Μ. Φερέτος, «Η κοινωνική, οικονομική και πολιτική κίνηση το 1894 στην Καλαμάτα» στο *ΘΑΡΡΟΣ* αρ. φ. 28607, 21.8.1994, σ. 13

⁴² Τ. Χιουρέας, *Η ζωή στην Καλαμάτα και την περιοχή της*, Αθήνα 2001, σ. 57

⁴³ Θ. Σακελλαρόπουλος, *Οικονομία και Κοινωνία στη Μεσσηνία κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα, ΜΕΣΣΗΝΙΑ (τόπος – χρόνος – άνθρωπος)*, Αθήνα 2010, σ. 299

Στον τομέα της βιομηχανίας η ιστορία της Καλαμάτας είναι πολύ μεγάλη και αυτό αποδεικνύεται από τα παλιά εργοστάσια και τις παραδοσιακές επιχειρήσεις που διασώζονται στην πόλη και από αυτά που λειτουργούν έως και σήμερα.

Μερικά από τα μεγαλύτερα εργοστάσια της περιόδου 1949 – 1981 ήταν:

1. Το σαπωνοποιείο και ελαιουργείο Παναγιώτη Λ. Λιναρδάκη: Στεγαζόταν κατά το 1950 – 1951 στην οδό Αρτέμιδος, στο ύψος του Σιδηροδρομικού Σταθμού. Στο εργοστάσιο αυτό απασχολούνταν πολλοί εργάτες ως το 1993 που έκλεισε.

2. Η αλευροβιομηχανία «Ευαγγελίστρια»: Στεγάστηκε σε πενταόροφο κτήριο που αναγέρθηκε στη συμβολή των οδών Ψαρών και Ευαγγελιστρίας στη Δυτική Παραλία το 1929 και λειτούργησε μέχρι το 1990. Προπολεμικά οι κυλινδρόμυλοι γνώρισαν μεγαλύτερη άνθηση, ενώ μεταπολεμικά μειώνεται η δραστηριότητά της, γιατί οι ανάγκες της χώρας σε σιτάρι καλύπτονται από την εγχώρια παραγωγή και μειώνεται η σημασία των λιμανιών.

3. Καπνοβιομηχανία Καρέλια: Ιδρύθηκε το 1888 από τους Γεώργιο και Ευστάθιο Καρέλια και λειτουργεί ως σήμερα.

4. Συκική: Στην οδό Φιλελλήνων και σε μια έκταση τεσσάρων στρεμμάτων λειτουργούσαν τα γενικά απεντομωτήρια, που ξεκίνησαν τη λειτουργία τους στις αρχές του 1960 και έκλεισαν το 1986.

Σημαντική ώθηση στην τοπική οικονομία πρόσφερε η λειτουργία των τραπεζών, όπως η «Τράπεζα Αθηνών» που ιδρύθηκε το 1883 και έκλεισε το 1953, η «Εθνική Τράπεζα» που ξεκίνησε τη λειτουργία της στην Καλαμάτα το 1963, η «Εθνική Τράπεζα», η «Τράπεζα Καλαμών» (Ι. Φ. Κωστόπουλου).

Η κίνηση του λιμανιού και του εξαγωγικού εμπορίου έχει μειωθεί σημαντικά. Τα προϊόντα που κυρίως διακινούταν ήταν σύκα, λάδι, σταφίδα, ελαιοπυρήνα.

Το εμπορικό κέντρο της πόλης ήταν η πλατεία 23^{ης} Μαρτίου και οι κοντινοί κεντρικοί δρόμοι. Τα καταστήματα ήταν κυρίως υπόδησης – ένδυσης – υφασμάτων. Από την πόλη δεν έλειπαν τσαγκαράδικα, ραφεία, καπελάδικα, αλλά και παραδοσιακά κουρεία.

2.3. Η Καλαμάτα από κοινωνικό – πολιτιστική άποψη

Το χαμηλό οικονομικό επίπεδο των περισσότερων κατοίκων στην πόλη σηματοδοτούσε ένα επίσης χαμηλό βιοτικό επίπεδο και μια φτωχή κοινωνική ζωή. Παρ' όλα αυτά, οι κάτοικοι της Καλαμάτας είχαν την ευκαιρία να διασκεδάσουν στους κινηματογράφους της εποχής, όπως: ο Έσπερος (1930 – 1982), το Τριανόν (1930 –

1986), η Ηλέκτρα (1962 – 1988). Επίσης, μπορούσαν να παρακολουθήσουν πολιτιστικές εκδηλώσεις στο Αμφιθέατρο του Κάστρου που εγκαινιάστηκε τον Σεπτέμβρη του 1956 (παράσταση με πρωταγωνίστρια την Κατίνα Παξινού), στο Ζαχαροπλαστείο της παραλίας «Πανελλήνιον», που παρουσίαζε και θεατρικές παραστάσεις κ.α.

Σημαντική πολιτιστική εκδήλωση ήταν και η διοργάνωση της έκθεσης «Ανθέων» (Ανθεστήρια), που ξεκίνησε το 1960. Χώρο συγκέντρωσης αποτέλεσαν τα «Ψαράκια», μια τσιμεντένια ορθογώνια δεξαμενή πλαισιωμένη με παγκάκια, που διατηρήθηκε έως το 1970.

Την πόλη της Καλαμάτας επισκέφθηκε στις 23 Μαρτίου 1956 η βασιλική οικογένεια (Παύλος, Φρειδερίκη, Κωνσταντίνος, Ειρήνη, Σοφία), για να παραστεί στην αναπαράσταση της Απελευθέρωσης της πόλης από τους Τούρκους. Για τον ίδιο λόγο επισκέφθηκε την Καλαμάτα στις 23 Μαρτίου 1958 ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου, Μακάριος. Ο διάδοχος Κωνσταντίνος στις 4/1/1961 με την έλευσή του στην πόλη παρέδωσε 100 βιβλιάρια καταθέσεων σε 290 άπορα κορίτσια.

Η συγκοινωνία γινόταν με τακτικά δρομολόγια λεωφορείων, που αντικατέστησαν την προπολεμική συγκοινωνία του τραμ, ενώ η πόλη συνδεόταν με την Αθήνα και με σιδηροδρομικό δίκτυο.

Το 1953 αναγέρθηκε Εκκλησιαστικό Φροντιστήριο, επί μητροπολίτη Χρυσοστόμου Δασκαλάκη. Στις 23 Μαρτίου 1956 εγκαινιάστηκαν το Ορφανοτροφείο Θηλέων και η Λέσχη Προσκόπων. Το 1960 αναγέρθηκε η πρώτη πολυκατοικία στην οδό Αριστομένους και το 1970 η Φιλαρμονική στεγάστηκε σε νέο κτήριο στην οδό Υπαπαντής.

Τα περισσότερα σπίτια ήταν ισόγεια ή διώροφα με μικρή αυλή ή κήπο. Κύριο δομικό υλικό οι πλίνθοι. Δεν έλειπαν βέβαια και τα εντυπωσιακά κτήρια νεοκλασικού ρυθμού, όπως το Τελωνείο, το Ζουμπούλειο, το κτήριο Τσίγκου κ.α.

Εκτός από τους κεντρικούς δρόμους: Αριστομένους, Φαρών, Ακρίτα κ.α., που ήταν πιο φαρδιοί και με δέντρα, οι πιο πολλοί δρόμοι ήταν στενοί με λακκούβες.⁴⁴

Στον τοπικό τύπο αναφέρουμε την κυκλοφορία των εφημερίδων:

1. «Εθνική Φωνή» (1964), Ημερήσια πρωινή εφημερίδα.
2. «Θάρρος» (1949, 1952 – 1955, 1958), καθημερινή πρωινή εφημερίδα
3. «Καμπάνα» (1952), δεκαπενθήμερη ευθυμογραφική εφημερίδα

⁴⁴ Τ. Χιουρέας, *Η ζωή στην Καλαμάτα και στην περιοχή της*, Αθήνα 2001, σ. 65

4. «Μάχη» (1975 – 1995), ανεξάρτητη εβδομαδιαία εφημερίδα
5. «Μεσσηνία» (1929 – 1973), ανεξάρτητη καθημερινή εφημερίδα
6. «Τα Νέα» (1937 – 1966), καθημερινή απογευματινή εφημερίδα
7. «Φωνή» (1966 -), καθημερινή πρωινή εφημερίδα
8. «Σημαία» (1914 – 2008), καθημερινή ανεξάρτητη εφημερίδα

Γενικά, η κοινωνική και πολιτιστική πορεία της Καλαμάτας παρουσιάζει ανάπτυξη και πρόοδο από το 1950 και μετά με αποτέλεσμα τις επόμενες δεκαετίες και κυρίως μετά το 1980 η Καλαμάτα να καταταχθεί ανάμεσα στις πιο αναπτυγμένες και σύγχρονες πόλεις της χώρας.

2.4. Έργα υποδομής και πολιτισμού στην Καλαμάτα

Τον Νοέμβριο του 1945 υπηρεσιακά καθήκοντα Δημάρχου Καλαμάτας ανέλαβε ο Υποθηκοφύλακας Καλαμάτας, Βασίλειος Παλαμάρας. Ο Παλαμάρας παρέμεινε Δήμαρχος μέχρι το 1950. Επί Δημαρχοντίας του ξέσπασε ο Εμφύλιος της περιόδου 1946 – 1949, ο οποίος σφράγισε αρνητικά την πορεία του Δήμου. Τον Αύγουστο του 1950 τον Βασ. Παλαμάρα διαδέχθηκε ως υπηρεσιακός Δήμαρχος ο πρωτοδίκης Ανδρέας Καβέτσος.

Επί των ημερών του Ανδρέα Καβέτση το Δημοτικό Συμβούλιο Καλαμάτας αποφάσισε τη σύναψη δανείου από το Σχέδιο Ανασυγκρότησης της Αμερικανικής βοήθειας (σχέδιο Μάρσαλ) για την εκτέλεση των παρακάτω έργων κοινής ωφέλειας.

1. Κατασκευή πλήρους δικτύου υπονόμων.
2. Κατασκευή νέων αγορών (Λαχαναγορά – Ιχθυαγορά κ.λπ.).
3. Κατασκευή νέας γέφυρας επί της οδού Νέδοντος μεταξύ της σιδηροδρομικής γραμμής και της γέφυρας Σταματελάκη.
4. Κατασκευή οδοστρωμάτων των οδών και των πλατειών της πόλης.⁴⁵

Οι πρώτες μετακατοχικές δημοτικές εκλογές διεξήχθησαν στις 14 Απριλίου 1951. Δήμαρχος εξελέγη ο γιατρός Παναγιώτης Καίσαρης. Στις πρώτες αποφάσεις του νέου Δημάρχου εντάσσονται και δύο αποφάσεις που αφορούν τα πολιτιστικά θέματα της πόλης. Η πρώτη αφορούσε στην επισκευή και ανακατασκευή της οικίας Κυριακού, η οποία στη συνέχεια παραχωρήθηκε για τριάντα χρόνια στο Σύλλογο προς Διάδοση των Γραμμάτων. Η δεύτερη αφορούσε στην αγορά από τον Δήμο του κτηρίου

⁴⁵ Π. Κουμάντος, *Οι Δήμαρχοι της Καλαμάτας (1834 – 1978)*, Καλαμάτα 2017, σ. 383 (απόφαση Δ.Σ. υπ. αρ. 236/25.9.1950)

ιδιοκτησίας Βαρβάρας Χρ. Δουκάκη, προκειμένου να στεγαστεί η Φιλαρμονική του Δήμου Καλαμάτας.⁴⁶

Στα έργα υποδομής εντάσσονται:

1. Η κατασκευή του πρώτου κεντρικού αγωγού όμβριων υδάτων από την οδό Ταυγέτου – Ζουμπούλη μέχρι την παραλία.
2. Η ανοικοδόμηση των Δημοτικών Σφαγείων.
3. Η ανακατασκευή των εμπορικών οδικών αρτηριών της Καλαμάτας και η κατασκευή της νέας γέφυρας πάνω στον Νέδοντα.
4. Η τουριστική αξιοποίηση διαφόρων περιοχών της πόλης.
5. Η ευρύτερη ανακαίνιση των συνοικιών της Καλαμάτας.⁴⁷
6. Η κατασκευή του σιντριβανιού της πλατείας Βασιλέως Γεωργίου Β' (ψαράκια).
7. Ο εξωραϊσμός του Φρούριου και η αναδημιουργία κήπων και δεντροστοιχιών.
8. Η επέκταση των εσωτερικών δικτύων ύδρευσης και ηλεκτροφώτισης.
9. Η αξιοποίηση των υδροηλεκτρικών έργων του Λάδωνα.
10. Η κατασκευή τεσσάρων κεντρικών υπονόμων όμβριων υδάτων και άλλων αποχετευτικών έργων.⁴⁸

Στις Δημοτικές εκλογές που διεξήχθησαν στις 21 Νοεμβρίου 1954 Δήμαρχος επανεξελέγη ο Παναγιώτης Καίσαρης. Στο ενεργητικό της δημαρχοντίας Π. Καίσαρη πιστώνεται και η πρώτη αναπαράσταση της Ελληνικής Επανάστασης (23/3/1821) κατά των Τούρκων, μπροστά στο εκκλησάκι των Αγίων Αποστόλων, παρουσία του βασιλιά Παύλου, της βασίλισσας Φρειδερίκης και των παιδιών τους. Τον πανηγυρικό λόγο είχε εκφωνήσει ο λογοτέχνης και ακαδημαϊκός Ηλίας Βενέζης.

Στα έργα της δεύτερης θητείας του Παναγιώτη Καίσαρη εντάσσονται:

1. Το τιμμεντένιο αμφιθέατρο μέσα στο Κάστρο της Καλαμάτας.
2. Η διοργάνωση αθλητικών εκδηλώσεων με την επωνυμία «Α' Παπαφλέσσεια» (13 Μαΐου 1956).
3. Η θεμελίωση του νέου κτηρίου του Ορφανοτροφείου Καλαμάτας (3 Φεβρουαρίου 1957).

⁴⁶ Π. Κουμάντος, *ό. π.*, σ. 390 (απόφαση Δ.Σ. υπ. αρ. 236, 25.9.1950)

⁴⁷ Π. Κουμάντος, *ό. π.*, σ. 394 (απόφαση Δ.Σ. υπ. αρ. 146, 5.5.1952)

⁴⁸ Π. Κουμάντος, *ό. π.*, σ. 400 (εφημ. *ΘΑΡΡΟΣ*, αρ. φ. 17012, 27.10.1954)

Μετά από πρόωρες εκλογές που έγιναν στις 16 Ιουνίου 1957, λόγω του αιφνίδιου θανάτου του Παναγιώτη Καίσαρη, Δήμαρχος της πόλης εκλέγεται για δεύτερη φορά ο Χρήστος Κουμάντος.

Πρώτη ουσιαστική ενέργεια του Δημάρχου ήταν η επέκταση του δικτύου ύδρευσης στους προσφυγικούς συνοικισμούς της Ανατολικής και της Δυτικής Παραλίας. Στη συνέχεια, εκτελούνται παρόμοια δημοτικά έργα με αυτεπιστασία και σε άλλες περιοχές της πόλης. Επίσης, πραγματοποιούνται αντιπλημμυρικά έργα σε περιφερειακές συνοικίες της Καλαμάτας.

Επί των ημερών του Δημάρχου Χρήστου Κουμάντου αποφασίστηκε από τον τότε Υπουργό Παιδείας Βογιατζή η λειτουργία Μέσης Τεχνικής Σχολής Εργοδηγών Οικοδόμων Τεχνικών Βοηθών και Εργοδηγών Μηχανολόγων, Τεχνικών Βοηθών τετραετούς φοίτησης και με ετήσια πρακτική άσκηση στην Καλαμάτα.⁴⁹

Επιπλέον, πραγματοποιήθηκαν έργα οδοποιίας, ηλεκτροφωτισμού και εξωραϊσμού της εικόνας της πόλης. Σημαντικό έργο κοινωνικής πολιτικής του Χρήστου Κουμάντου ήταν η λειτουργία πολυϊατρείου (Ακτινολογικό, Αντιφυματικό, Ανθελονοσιακό, Παιδιατρικό, Παθολογικό, Αντικαρκινικό κ.α.) στο κτήριο του Ζουμπούλειου.

Στις Δημοτικές εκλογές που έγιναν στις 5 Απριλίου 1959, ο Χρήστος Κουμάντος επανεξελέγη Δήμαρχος. Στα έργα της περιόδου αυτής ανήκουν έργα υποδομής και εξωραϊσμού της πόλης, ως συνέχεια των έργων της προηγούμενης θητείας του Χρήστου Κουμάντου (1957 – 1959), όπως η διαμόρφωση της πλατείας του Ιερού Ναού της Υπαπαντής, η κατασκευή δημοτικών εργαστηρίων στην πλατεία Οθωνος για την πώληση γεωργικών προϊόντων, τα εγκαίνια της «Πρώτης Μεσσηνιακής Έκθεσης Ανθέων» (16 Μαΐου 1960), η ανάδειξη του Πρωτοελλαδικού Μεγάρου, μετά από ανασκαφή στην περιοχή Ακοβίτικα, η παραχώρηση οικοπέδου από τον Δήμο Καλαμάτας για την ανέγερση τριώροφου κτηρίου, που θα στεγάσει τη Λαϊκή Βιβλιοθήκη.

Επόμενος Δήμαρχος από τον Οκτώβριο του 1964 έως και το 1972 εξελέγη ο πολιτικός μηχανικός Κωνσταντίνος Κουτουμάνος.

Κατά τη θητεία του Κωνσταντίνου Κουτουμάνου πραγματοποιήθηκαν τα εξής έργα υποδομής:

⁴⁹ Π. Κουμάντος, *ό. π.*, σ. 421 (εφημ. *ΣΗΜΑΙΑ*, αρ. φ. 113163, 18.10.1958)

1. Ηλεκτροφωτισμός κεντρικών δρόμων.
2. Κατασκευή υπονόμων σε κεντρικούς δρόμους (Ακρίτα, Φαρών...).
3. Κατασκευή – ανακατασκευή κεντρικών δρόμων.
4. Διευθέτηση της κοίτης του χειμάρρου του Νέδοντα.
5. Γέφυρες επί του ποταμού Νέδοντα στο ύψος της 23^{ης} Μαρτίου και στο Κάστρο.
6. Αγορά οικοπέδου για την κατασκευή Κολυμβητηρίου.
7. Διάνοιξη της οδού Ηρώων και άλλων δρόμων.
8. Αγορά έκτασης για την κατασκευή Δημοτικού Γυμναστηρίου.
9. Έργα οδοποιίας.
10. Αναπαλαίωση Δημοτικού Μεγάρου.
11. Εξωραϊστικά έργα στους προσφυγικούς συνοικισμούς.
12. Αντιπλημμυρικά έργα.

Επί Κωνσταντίνου Κουτουμάνου το Δημοτικό Συμβούλιο αποφάσισε τη διάθεση 3081τ.μ. στον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, για να ανεγερθεί κτήριο που θα στεγάσει την τεχνική «Σχολή Παπαφλέσσα».

Τον Ιούνιο του 1972 ο Κωνσταντίνος Κουτουμάνος παύτηκε από το δημαρχιακό του αξίωμα από το δικτατορικό καθεστώς και στη θέση του διορίστηκε ο Αλέξανδρος Μαργέλης.

Όταν επανήλθε το δημοκρατικό πολίτευμα στην Ελλάδα, μετά την πτώση της Χούντας, διεξήχθησαν δημοτικές εκλογές και Δήμαρχος Καλαμάτας ανεδείχθη ο γιατρός Μανώλης Βέκκος, ο οποίος ανέλαβε καθήκοντα στις 25 Μαΐου 1975.

Τα δημοτικά έργα του Μανώλη Βέκκου αφορούσαν:

1. Την επέκταση του εσωτερικού δικτύου ύδρευσης στο συνοικισμό Μπαριάμαγα και στις Γουλιμίδες.
2. Τη βελτίωση του δρόμου που οδηγεί στην Ι. Μ. Βελανιδιάς.
3. Συντήρηση του οδοστρώματος της οδού Φαρών.
4. Κατασκευή οδοποιίας σε περιφερειακούς συνοικισμούς (Λέικα, Ράχη, Φυτειά).
5. Στην κατασκευή υπονόμων στις οδούς Β. Κωνσταντίνου και Παλαιολόγου.
6. Στη δημιουργία προστατευτικού αναχώματος στη Δυτική Παραλία.

7. Στην κατασκευή τριών νέων γεφυρών επί του Νέδοντα (στην οδό Λεϊκών, στην οδό Περικλέους, στην οδό Ευαγγελιστρίας)⁵⁰. Κυρίαρχο και διαχρονικό πρόβλημα υπήρξε η κατάρτιση του Σχεδίου Πόλης.

Από το 1978 Δήμαρχος Καλαμάτας διετέλεσε ο Σταύρος Μπένος ως το 1989.

---

⁵⁰ Π. Κουμάντος, *ό. π.*, σ. 497

Γ' Κεφάλαιο

Εμπορική Σχολή Καλαμάτας (1919-1961)

3.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή

Η Εμπορική Σχολή της Καλαμάτας ιδρύθηκε το 1919 επί δημαρχοντίας Παναγιώτη Σάλμα και λειτούργησε μέχρι το 1961, οπότε και μετονομάστηκε Οικονομικό Γυμνάσιο (1961 – 1977).

Η πρώτη Εμπορική Σχολή ιδρύθηκε το 1759 στη Λισσαβόνα κι ακολούθησαν του Παρισιού το 1767 και της Βιέννης το 1768. Κύριος σκοπός της λειτουργίας αυτών των Σχολών ήταν να καταστούν οι εκπαιδευόμενοι ικανοί για το εμπόριο και τις συναλλαγές.

Στην Ελλάδα γίνεται για πρώτη φορά λόγος για την ίδρυση Εμπορικών Σχολών το 1856. Τα πρώτα νομοσχέδια που κατατέθηκαν στη Βουλή για ίδρυση Εμπορικών Σχολών δεν ψηφίστηκαν. Την ανάγκη δημιουργίας τέτοιων εκπαιδευτηρίων καλύπτει η ιδιωτική πρωτοβουλία, που ιδρύει και τις πρώτες Εμπορικές Σχολές της χώρας.

Στις 5 Μαρτίου 1903 κατατίθεται νέα πρόταση νόμου στη Βουλή για την ίδρυση κρατικών Εμπορικών Σχολών, η οποία ψηφίζεται. Οι Εμπορικές Σχολές, που ιδρύθηκαν, εντάχθηκαν στη Μέση Εκπαίδευση και αποτελούνταν από τέσσερις τάξεις.⁵¹ Οι μαθητές εισάγονταν κατόπιν εξετάσεων και έπρεπε να διαθέτουν απολυτήριο Ελληνικού Σχολείου ή ενδεικτικό της τρίτης τάξης του Βαρβάκειου Λυκείου.⁵²

Το 1920 ιδρύεται η Ανωτάτη Εμπορική Σχολή για τους Απόφοιτους των Εμπορικών Σχολών, που ήθελαν να ακολουθήσουν ανώτατη εκπαίδευση. Οι σπουδαστές εισάγονταν με εξετάσεις.

Το 1927 ιδρύονται οι πρώτες νυχτερινές Εμπορικές Σχολές. Στον ιδρυτικό νόμο της 18^{ης} Ιουλίου 1903 με αριθμό 2991 «Περί συστάσεως Εμπορικών Σχολών» επί πρωθυπουργίας Δ. Ράλλη και Υπουργίας Θ. Φαρμακόπουλου αναφέρεται στο άρθρο Ι: *«Συνιστώνται δαπάναις του Κράτους, ων η έδρα ορίζεται δια Β. διατάγματος, εμπορικά σχολαί, ανήκουσαι εις την τάξιν των εκπαιδευτηρίων της μέσης εκπαίδευσσεως, σκοπούσαι την δια καταλλήλου θεωρητικής και πρακτικής διδασκαλίας προπαρασκευήν*

⁵¹ Νομοθετικό Διάταγμα, «Περί της ιδρύσεως εμπορικών σχολών», στην: εφημερίς της Κυβερνήσεως τ. φ. Α' αρ. φ. 2991, 18.07.1903

⁵² Νομοθετικό Διάταγμα, ό. π., Άρθρο 3

των εις αυτάς φοιτώντων εις το εμπορικόν στάδιον. Διδάσκονται εν αυταίς υποχρεωτικώς: α) τα θρησκευτικά, β) η ελληνική γλώσσα, γ) εκ των ξένων γλωσσών η γαλλική, η αγγλική και η γερμανική, δ) εκ των μαθηματικών η αριθμητική, και ιδία η εμπορική, μετά των στοιχείων της γεωμετρίας και της άλγεβρας, ε) στοιχεία φυσικής, χημείας και φυσικής ιστορίας, στ) η γεωγραφία (γενική και εμπορική), ζ) γενικαί γνώσεις του εμπορίου (εμποριολογία), η λογιστική (καταστιχογραφία και εμπορική αλληλογραφία μετά πρακτικών ασκήσεων, η) στοιχεία πολιτικής οικονομίας και στοιχεία του εμπορικού δικαίου, θ) η καλλιγραφία και ι) η γυμναστική).⁵³

Η Σχολή είχε υψηλούς στόχους, αν κρίνουμε από τον βασικό σκοπό της, όπως αυτός αναφέρεται σε κάποια από τα πρακτικά συνεδρίασης της Ολομέλειας του Εμπορικού Συλλόγου Καλαμάτας: *«Η Εμπορική Σχολή Καλαμάτας σκοπεί την τελείαν και σύμφωνον προς τα σημερινάς απαιτήσεις του εμπορίου μόρφωσις υπαλλήλων εμπορικών, τραπεζικών και οικονομικών. Λογιστών δυναμένων άμα τη αποπερατώσει των σπουδών αυτών να υπηρετήσωσιν εις γραφεία εμπορικά, τραπεζικά, βιομηχανικά. Εμπόρων και διαχειριστών ικανών εν προσεχεί μέλλοντι όχι μόνον το εσωτερικόν ελληνικόν εμπόριον να διευθύνωσιν, αλλά και τα μετά του εξωτερικού εμπορικάς σχέσεις της Ελλάδος να αναπτύξωσι. Διδασκαλία συστηματική, θεωρητική και πρακτική των εμπορικών λογιστικών μαθημάτων κατά το επίσημον αναλυτικόν πρόγραμμα των Ανωτέρων Εμπορικών Σχολών της Γαλλίας επί τη βάσει των δοκιμωτέρων γαλλικών ειδικών συγγραμμάτων».*

Η Εμπορική Σχολή Καλαμάτας λειτουργεί με το όνομα «Εμπορική Σχολή Καλαμών» από το 1919 έως το 1961. Κατά τα σχολικά έτη 1961 – 1962, 1962 – 1963 και 1963 – 1964 μετονομάζεται και λειτουργεί ως «Οικονομικό Γυμνάσιο» (ν. 92253/198-4/9/1961)⁵⁴ διαταγή του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Από το σχολικό έτος 1964 – 1965 έως και το σχολικό έτος 1967 – 1968 λειτουργεί ως «Οικονομικό Λύκειο»,⁵⁵ ενώ κατά το σχολικό έτος 1968 – 1969 έως και το σχολικό έτος 1976 – 1977 λειτουργεί ως εξατάξιο «Οικονομικό Γυμνάσιο» (Α.Ν. 129/1967).⁵⁶

⁵³ Π. Γκλεγκλές, *Ιστορία της Εμπορικής Σχολής Καλαμάτας*, Καλαμάτα 2013, σ. 25-26

⁵⁴ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας*, Βιβλίο Πράξεων Εμπορικής Σχολής Καλαμάτας, αρ. πρ. 32, 24.6.61

⁵⁵ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας*, ό. π., αρ. πρ. 29, 9.6.65

⁵⁶ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας*, ό. π. αρ. πρ. 11, 10.10.66

3.2. Ίδρυση

Η ίδρυση Εμπορικής Σχολής υπήρξε αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης και της ταυτόχρονης κοινωνικής εξέλιξης της Καλαμάτας, η οποία από τα τέλη του 19^{ου} μετεξελισσόταν σταδιακά σε κέντρο εμπορίου με αυξημένες ανάγκες για εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό.

Η εμπορική και βιομηχανική ανάπτυξη της Καλαμάτας, η σιδηροδρομική σύνδεσή της από το 1901 με την Αθήνα, αλλά και η ηλεκτροδότηση της πόλης από το 1903 και κυρίως η συνεχώς αυξανόμενη δραστηριότητα του λιμανιού της πόλης από όπου διακινούταν τόσο τα παραγόμενα στον μεσσηνιακό κάμπο προϊόντα (σταφίδες, ελιές, σύκα, εσπεριδοειδή, κρασιά και οινοπνευματώδη), όσο και τα προϊόντα της τοπικής βιομηχανίας (υφαντά, μεταξωτά, καπνός και τσιγάρα) απαιτούσαν την παρουσία εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού παροχής εμπορικών υπηρεσιών, έτσι ώστε να εξασφαλισθεί η ομαλή διεξαγωγή του εμπορίου, αλλά και η συνέχεια της οικονομικής ανάπτυξης.

Τόσο από προφορικές μαρτυρίες, αλλά και από τις πληροφορίες που αντλούμε από τον τοπικό τύπο, σύσσωμη η κοινωνία της Καλαμάτας χαιρέτησε με ικανοποίηση την ίδρυση της Εμπορικής Σχολής στην πόλη.

Η προοπτική να καλυφθούν οι ανάγκες σε καταρτισμένο προσωπικό και στελέχη για τις επιχειρήσεις της πόλης από τους απόφοιτους της νεοϊδρυθείσας Σχολής, ικανοποίησε την τοπική κοινωνία.

Η εφημερίδα «ΘΑΡΡΟΣ» της 17^{ης} Σεπτεμβρίου 1919 αναφέρει σχετικά: *«Κατόπιν τόσων περιπετειών, ιδρύεται και λειτουργεί στην πόλιν μας η Εμπορική Σχολή δια την οποίαν τόση μελάνη εχύθη και αφάνταστοι ενέργειαι κατεβλήθησαν. Δοκιμάζομεν το ζωηρότερον αίσθημα και την χαράν ήδη, ότε βλέπομεν την απόφασιν της Κυβερνήσεως λαμβάνουσαν σάρκα και οστά αναλογιζόμενοι ευχαρίστως τα αποτελέσματα αίτινα θα δόσει εις εμπορικάς Καλάμας ο τέλειος επιστημονικός καταρτισμός των νέων της εις το εμπόριον ή και δυνάμεθα να διαπιστώμεν την ευγνωμοσύνην της πόλεως προς την Κυβέρνησιν επί τούτοις.»*⁵⁷

Σε άλλη σελίδα την ίδια ημέρα η εφημερίδα παραθέτει την εξής είδηση: *«ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΦΙΞΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ: Αφίκετο εις την πόλιν μας ο διευθυντής της ενταύθα ιδρυθείσης Εμπορικής Σχολής κ. Σωκράτης Γλυκόαιμος προς*

⁵⁷ Π. Γκλεγκλές, ό. π., σ. 28

*εξεύρεσιν του κατάλληλου οικήματος όπερ θέλει χρησιμεύσει ως διδακτήριον». Παράλληλα, μέσω του τοπικού τύπου, δημοσιοποιήθηκαν οι σχετικές ανακοινώσεις με τις οποίες οι υποψήφιοι μαθητές καλούνταν να εκδηλώσουν το ενδιαφέρον τους για τη φοίτηση στη νεότευκτη Σχολή υποβάλλοντας τους τίτλους τους, «*δια να γνωρίζει η Διεύθυνσις πόσοι μέλλουν να φοιτήσουν και εις ποίας τάξεις.*»*

Οι αρμόδιοι της Σχολής αρχίζουν να οργανώνουν τη διενέργεια των εισαγωγικών εξετάσεων. Η τοπική εφημερίδα «ΣΗΜΑΙΑ» στις 26/9/1919 δημοσιεύει το πρόγραμμα των εξετάσεων αυτών, που θα διενεργηθούν την Δευτέρα 30 Σεπτεμβρίου, Τρίτη και Τετάρτη 1 – 2 Οκτωβρίου 1919.⁵⁸

3.3. Στέγαση

Μετά τη λήψη της απόφασης για ίδρυση Εμπορικής Σχολής στην πόλη της Καλαμάτας ξεκίνησαν οι ενέργειες εξεύρεσης χώρου για τη στέγασή της. Παρά τις προσπάθειες, που έγιναν για μεγάλο χρονικό διάστημα, δεν κατέστη δυνατόν να βρεθεί χώρος κατάλληλος για τις ανάγκες της Σχολής.

Μπροστά στον κίνδυνο να μην λειτουργήσει, ελλείψει χώρου διδασκαλίας, ο Εμπορικός Σύλλογος της πόλης αποφάσισε να διαθέσει τις εγκαταστάσεις του Συλλόγου ως προσωρινή λύση.

Στη συνέχεια, ενοικιάστηκε διώροφο ακίνητο στην οδό Αριστοδήμου 45, που ανήκε στον έμπορο Β. Πετρόπουλο. Η Σχολή λειτούργησε στο συγκεκριμένο κτήριο έως και το τέλος του σχολικού έτους 1931 – 1932.

Κατόπιν μεταστεγάστηκε σε οίκημα που βρίσκεται στη συμβολή των οδών Αναγνωσταρά και Ταυγέτου (Παναγή Καίσαρη). Το κτήριο αυτό σήμερα είναι γνωστό ως Ζουμπούλειο.

Κατά την περίοδο της Κατοχής, η Σχολή λειτούργησε στους χώρους του πρώτου δημοτικού σχολείου. Μετά την αποχώρηση των κατοχικών δυνάμεων η Σχολή επαναλειτούργησε στο κτήριο «Ζουμπούλειο» έως και το 1952.

Τελικά, και μέχρι το 1961, οπότε και η Σχολή μετατράπηκε σε Οικονομικό Γυμνάσιο, εγκαταστάθηκε σε κτήριο στην πλατεία Φραγκόλιμνας ιδιοκτησίας Σ. Κατσουλέα και Ι. Κορομηλά.⁵⁹

⁵⁸ Π. Γκλεγκλές, *ό. π.*, σ. 29

⁵⁹ Π. Γκλεγκλές, *ό. π.*, σ. 46

3.4. Μελέτη στα διασωθέντα βιβλία

Στα Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας και στον φάκελο με αριθμό Α.Β.Ε. 18 φυλάσσονται τα διασωθέντα βιβλία της Εμπορικής Σχολής Καλαμάτας.

Αυτά είναι:

1. Μαθητολόγιον και βιβλίον παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών.
2. Βιβλίο Παιδαγωγικών Συνεδριάσεων.
3. Βιβλίο Πρακτικών της Σχολής (1930 – 1931 έως 3/9/95)
4. Βιβλίο Πράξεων της Σχολής (από 17/9/1951 έως 10/10/1966)
5. Ειδικός έλεγχος πρόχειρος των ανεξεταστέων της Δημόσιας Εμπορικής Σχολής Καλαμών (αρχόμενος από 1951 – 52 έως του σχολ. έτους 1961 – 62).
6. Βιβλίον Πιστοποιητικών Σπουδής.
7. Ειδικός έλεγχος αρχόμενος από 1947 – 1948 μέχρι 1963 – 1964.

3.4.1. Μαθητολόγιον και βιβλίον παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών.

Μαθήματα

«Στο Μαθητολόγιον και βιβλίον παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών» αναφέρονται τα μαθήματα που διδάσκονταν οι μαθητές ανάλογα με την τάξη που φοιτούσαν. Συγκεκριμένα, διδάσκονταν τα μαθήματα που παρακολουθούσαν οι μαθητές στα Γυμνάσια κλασικού τύπου και επιπλέον, ειδικά μαθήματα, σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο 2991/1903.

Τα ειδικά μαθήματα προετοίμαζαν τους μαθητές για τη μετέπειτα επαγγελματική τους εξειδίκευση στα «εμπορικά πράγματα».

1949 – 1950

Κατά το σχολικό έτος 1949 – 1950:

Στην Α΄ τάξη διδάσκονταν: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Γυμναστική, Καλλιτεχνικά και Ιχνογραφία.

Στη Β΄ τάξη διδάσκονταν: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Εμπορικά, Γυμναστική, Καλλιτεχνικά και Ιχνογραφία.

Στη Γ΄ τάξη διδάσκονταν: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Εμπορική, Γυμναστική, Καλλιτεχνικά, Ιχνογραφία, Αγωγή του Πολίτου και Υγιεινή.

Στη Δ΄ τάξη διδάσκονταν: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Εμπορική, Γυμναστική, Αγωγή του Πολίτου.

Στην Ε΄ τάξη διδάσκονταν: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Νομικά, Εμπορικά, Γυμναστική, Καλλιτεχνικά και Ιχνογραφία.

Στην Στ΄ τάξη διδάσκονταν: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Νομικά, Εμπορικά, Καλλιτεχνικά, Ιχνογραφία και Υγιεινή.

Το ίδιο πρόγραμμα ακολουθείται από τη Σχολή και το σχολικό έτος 1951 – 1952. Το σχολικό έτος 1952 – 1953 εισάγεται το μάθημα των Γαλλικών για όλες τις τάξεις. Το 1953 – 1954 εισάγονται τα Λογιστικά από τη Β΄ τάξη έως την Στ΄ τάξη. Το σχολικό έτος 1954 – 1955 προστίθεται Αγγλικά για όλες τις τάξεις. Το σχολικό έτος 1954 – 1955 στην Ε΄ και Στ΄ τάξη καταργείται το μάθημα Καλλιτεχνικά – Ιχνογραφία και εισάγεται η Εμπορευματολογία.

Μέχρι και το σχολικό έτος 1960 – 1961, όπου και ολοκληρώνεται ο κύκλος λειτουργίας της Εμπορικής Σχολής, τα μαθήματα παραμένουν, όπως και το σχολικό έτος 1954 – 1955.

Όσον αφορά την επιλογή των μαθημάτων, που διδάσκονταν στην Εμπορική Σχολή, αξιοπρόσεκτη είναι η θέση που κατείχε το μάθημα της Καλλιγραφίας – Ιχνογραφίας, το οποίο διδάσκεται στις περισσότερες τάξεις. Αυτό δείχνει τη μεγάλη βαρύτητα, που δινόταν στο καλογραμμένο χειρόγραφο κείμενο γενικά, αλλά και στο γεγονός ότι από την Εμπορική Σχολή θα αποφοιτούσαν μαθητές – τρεις, που θα εργάζονταν ως γραμματείς.

Ανάμεσα στα ειδικά μαθήματα που παρακολουθούσαν στη Σχολή ήταν τα Νομικά και τα Εμπορικά, που διδάσκονταν στις δύο τελευταίες τάξεις (Ε΄ και Στ΄).

Αξιοπρόσεκτο είναι ότι στην Γ΄ και στην τάξη Στ΄ διδάσκονταν το μάθημα της Υγιεινής.

Βιβλία

Σύμφωνα με την πράξη της 6/5-10-1951 και ακολουθώντας σχετική εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων «περί εισαγωγής και χρήσης των παρακάτω βιβλίων από τους μαθητές».

Στην Εμπορική Σχολή Καλαμάτας χρησιμοποιούνταν:

Α΄ Γυμνασίου

1. Ιστορία Παλαιάς Διαθήκης (Παρασκευοπούλου)
2. Αναγνωστικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας (Δ. Φιλικού)
3. Ελληνικά Αναγνώσματα Τρίτης Γυμνασίου Νέου Τύπου (Ο.Ε.Σ.Β.)

4. Γραμματική Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας (Αχ. Τζαρτζάνου)

Εμπορική Αριθμητική Τόμος Α' (Ε. Μαργαρίτη)

5. Εμπορική Γεωμετρία (Ο.Ε.Σ.Β., Ν. Νικολάου)
6. Ελληνική Ιστορία δια την Α' τάξιν των Εμπορικών Σχολών (Α. Λαζάρου)
7. Φυσική Ιστορία Εγχειρίδιον Φυσιογνωσίας (Π. Τσιλήθρα)
8. Γεωγραφία Οικονομική: Γεωγραφία Ασίας και Αφρικής (Γ. Ματαράγκα)
9. Εκλογή Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων: (Ο.Ε.Σ.Β., Βίκτ. Κρητικού – Γ.

Παπαοικονόμου)

Β' Γυμνασίου

1. Ιστορία της Καινής Διαθήκης (Πετρούνια)
2. Αρχαία Ελληνική: Ξενοφώντα Ελληνικά (Εκδόσεις Ο.Ε.Σ.Β.)
3. Νεκρικοί Διάλογοι Λουκιανού (Κρητικού)
4. Αναγνωστικόν Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας (Δ. Φιλικού)
5. Νέα Ελληνικά Αναγνώσματα Τετάρτης Τάξεως Γυμνασίου
6. Ελληνική Ιστορία δια την Β' τάξιν των Εμπ. Σχολών (Α. Λαζάρου)
7. Εμπορική Αριθμητική, τόμος Α' (Ε. Μαργαρίτη)
8. Εμπορική Γεωμετρία (Ο.Ε.Σ.Β., Ν. Νικολάου)
9. Λογιστική (Ν. Αλικάκου)
10. Εμποριολογία (Δ. Καμβυσίδη)
11. Φυσική Ιστορία: Εγχειρίδιον Φυσιολογίας (Π. Τσιλήθρα)
12. Φυσική Πειραματική (Ακάτου και Νεράντζη)
13. Γεωγραφία Οικονομική Αυστραλίας, Αμερικής, Ωκεανίας

Γ' Γυμνασίου

1. Αρχαία Ελληνικά: Κύρου Παιδεία
2. Λυσίου Λόγοι (Ο.Ε.Σ.Β.)
3. Αθηναίων Πολιτεία, Αριστοτέλους
4. Νεοελληνικά Αναγνώσματα Εμπορικών Σχολών (Ασπασίας Γ. Χάχαρη).
5. Εμπορική Αριθμητική, τόμος Α' (Ε. Μαργαρίτη)
6. Εμπορική Γεωμετρία (Ο.Ε.Σ.Β., Ν. Νικολάου)
7. Ερμηνεία περικοπών Παλαιάς και Καινής Διαθήκης
8. Λογιστική (Ν. Αλικάκου)

9. Εμποριολογία (Δ. Καμβυσίδου)
10. Ελληνική Ιστορία (Α. Λαζάρου)
11. Φυσική Ιστορία: Εγχειρίδιον φυσιогνωσίας
12. Φυσική Πειραματική (Ακάτου – Νεράντζη)
13. Αγωγή Πολίτου (Ν. Αλικάκου)
14. Γεωγραφία (Ματαράγκα)
15. Υγιεινή (Σ. Πατρίδου)
16. Γραμματική (Αχ. Τζαρτζάνου)
17. Εμπορευματολογία (Δ. Σπυράκη)

Δ΄ Γυμνασίου

1. Εκκλησιαστική Ιστορία (Παπαδάτου)
2. Ξενοφώντος Απομνημονεύματα (Β. Κρητικού)
3. Ξενοφώντος Οικονομικός (Β. Οικονομικός)
4. Νεοελληνικά Αναγνώσματα Στ΄ Γυμνασίου Νέου Τύπου (Ο.Ε.Σ.Β.)
5. Εμπορική Αριθμητική τόμος Β΄ (Ε. Μαργαρίτης)
6. Άλγεβρα Εμπορικών Σχολών τομ. Α΄ (Ε. Μαργαρίτης)
7. Εμποριολογία (Δ. Καμβυσίδου)
8. Λογιστική (Ν. Αλικάκου)
9. Φυσική Πειραματική τόμος Α΄ (Νεράτζη)
10. Γεωγραφία Ευρώπης (Γερ. Ματαράγκας)
11. Χημεία (Ακάτου – Νεράτζη)
12. Θουκυδίδου: εκ των ιστορικών μερών των δύο πρώτων βιβλίων
13. Γαλλική Μέθοδος της Δ΄ και Ε΄ τάξεως (Θ. Κυπρίου)

Ε΄ Γυμνασίου

1. Κατήχησις και Λειτουργική (Ιωαννίδου)
2. Οικονομικός Ξενοφώντος (Β. Κρητικού)
3. Τραπεζικός Ισοκράτους (Β. Κρητικού)
4. Νεοελληνικά Αναγνώσματα Ζ΄ Γυμνασίου Νέου Τύπου
5. Εμπορική Αριθμητική τόμος Β΄ (Ε. Μαργαρίτη)
6. Εμποριολογία (Ν. Αλικάκου) τεύχος Β΄
7. Εμπορικών Δίκαιον (Π. Χριστακοπούλου)
8. Πολιτική Οικονομία (Π. Χριστακοπούλου)

9. Λογιστική
10. Τεχνικά – Στενογραφία (Μπένου)
11. Φυσική Πειραματική (Νεράντζη)
12. Χημεία Δι' Εμπορικής Σχολάς (Νεράντζη – Ακάτου)
13. Γεωγραφία Ασίας, Αφρικής (Γερ. Ματαράγκας)
14. Εμπορευματολογία (Τρύφωνος Κωστούρου)

Στ' Γυμνασίου

1. Χριστιανική Ηθική (Φραγκούλη – Λαγοπάτη)
2. Πλάτωνος Απολογία και Κρίτων (εκδόσεις οργανισμού)
3. Σοφοκλέους Αντιγόνη (Π. Δημοπούλου)
4. Νεοελληνικά Αναγνώσματα Δια την Στ' τάξιν Γυμνασίου Παλαιού

Τύπου

5. Εμπορική Αριθμητική, τόμος Β' (Ε. Μαργαρίτη)
6. Άλγεβρα Εμπορικών Σχολών Α' και Β' τόμος (Μαργαρίτη)
7. Εμποριολογία (Ν. Αλικάκου) τεύχους Β' Δια την Ε' και Στ' τάξιν
8. Εμπορικών Δίκαιον (Ν. Αλικάκου)
9. Πολιτική Οικονομία (Π. Χριστακοπούλου)
10. Λογιστική τόμος Β'
11. Εμπορική Αλληλογραφία (Θ. Μούντριχα)
12. Τεχνικά – Στενογραφία (Μπένου)
13. Υγιεινή (Σ. Πατρίδου)
14. Εμπορευματολογία

Τέλη σπουδών

Από το «Μαθητολόγιον και βιβλίον παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών», που διατηρούσε η Εμπορική Σχολή αντλούμε πληροφορίες για το ύψος των ετήσιων τελών που καλούνταν να πληρώσουν οι μαθητές.

Κατά το σχολικό έτος 1949 – 1950 τα ετήσια τέλη που βαρύνουν κάθε μαθητή ανέρχονται στις 10.000 δραχμές. Υπάρχουν, όμως, και ελαφρύνσεις. Για παράδειγμα, όταν φοιτούν δύο αδέρφια το κόστος μειώνεται στο μισό, όταν φοιτούν τρία αδέρφια τότε υπάρχει ατέλεια. Ατέλεια, επίσης είχαν και οι άποροι μαθητές, οι πολύτεκνοι, τα τέκνα εκπαιδευτικών, δημοσίων υπαλλήλων, θυμάτων πολέμου και οι αριστούχοι.

Το επόμενο σχολικό έτος 1950 – 1951 τα εκπαιδευτικά τέλη αυξάνονται και το ύψος φτάνει στις 25.000 δραχμές, ενώ οι εκπτώσεις και η ατέλεια συνεχίζονται για τις ίδιες κατηγορίες μαθητών.

Το ίδιο ποσό (των 25.000 δραχμών) παραμένει μέχρι και το σχολικό έτος 1960 – 1961, έτος που η Εμπορική Σχολή Καλαμάτας ολοκληρώνει τον κύκλο της και παραδίδει τη σκυτάλη στο Οικονομικό Γυμνάσιο.

Διάρθρωση σχολικού έτους

Από το ίδιο βιβλίο πληροφορούμαστε τη διάρθρωση του σχολικού έτους σε δύο εξάμηνα. Συγκεκριμένα το πρώτο εξάμηνο αρχίζει τέλη Σεπτεμβρίου και ολοκληρώνεται τέλη Ιανουαρίου, ενώ το δεύτερο εξάμηνο ξεκινά μέσα Φεβρουαρίου και διαρκεί μέχρι τα μέσα Ιουνίου. Ανάμεσα στα δύο εξάμηνα διεξάγονται γραπτές εξετάσεις σε όλα τα μαθήματα. Το κάθε εξάμηνο αποτελείται από τρία δίμηνα. Στο τέλος του σχολικού έτους εξάγονται τα αποτελέσματα της επίδοσης των μαθητών, δηλαδή ποιοι μαθητές προάγονται, ποιοι απορρίπτονται και θα επαναλάβουν την ίδια τάξη και ποιοι παραπέμπονται ως ανεξεταστέοι για τις εξετάσεις του Σεπτεμβρίου. Αρκετοί μαθητές επαναλαμβάνουν την ίδια τάξη λόγω απουσιών.

Αριθμός μαθητών

Όσον αφορά τον αριθμό των μαθητών της Εμπορικής Σχολής, όπως αυτός καταγράφεται στο «Μαθητολόγιον και βιβλίον παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών» κατά το σχολικό έτος 1949 – 1950, φοιτούσαν συνολικά 290 μαθητές.

Συγκεκριμένα, στην Α΄ Γυμνασίου 109 μαθητές, στη Β΄ Γυμνασίου 52 μαθητές, στη Γ΄ Γυμνασίου 49 μαθητές, στη Δ΄ Γυμνασίου 27 μαθητές, στην Ε΄ Γυμνασίου 33 μαθητές και στην Στ΄ Γυμνασίου 20 μαθητές.

Κατά το σχολικό έτος 1950 – 1951 ο αριθμός των μαθητών ήταν 294, συγκεκριμένα:

	Α΄ Γ	Β΄ Γ	Γ΄ Γ	Δ΄ Γ	Ε΄ Γ	ΣΤ΄ Γ	ΣΥΝ
1950 – 1951	55	74	34	33	22	29	294
1951 – 1952	66	65	50	29	29	18	257
1952 – 1953	43	79	39	47	20	27	255
1953 - 1954	68	55	54	33	44	19	273
1954 - 1955	81	47	34	31	33	37	223

1955 – 1956	62	38	35	25	24	28	212
1956 – 1957	64	37	36	31	21	24	218
1957 – 1958	19	38	30	27	27	20	161
1958 – 1959	28	14	34	29	25	30	160
1959 – 1960	16	22	15	28	20	25	126
1960 – 1961	13	17	14	11	27	38	110

Από τη μελέτη του αριθμού των μαθητών από το 1949 έως το 1961 παρατηρούμε ότι, ενώ ο αριθμός των μαθητών της Σχολής κατά το σχολικό έτος 1949 – 1950 ήταν 290, τον τελευταίο χρόνο λειτουργίας δηλαδή το 1960 – 1961 έχει μειωθεί σε 110 μαθητές. Στη Σχολή δηλαδή φοιτά πια μόνο το 1/3 των μαθητών. Η μείωση του αριθμού των μαθητών παρατηρείται κατά την τελευταία πενταετία λειτουργίας της Σχολής και κινείται συνεχώς πτωτικά.

Χαρακτηριστικό είναι ότι οι μαθητές που εγγράφονται στην Α΄ Γυμνασίου κατά το σχολικό έτος 1957 – 1958 είναι 19, ενώ το προηγούμενο σχολικό έτος 1956 – 57 ήταν 64.

Επαγγέλματα γονέων των μαθητών

Στο «Μαθητολόγιο και βιβλίο παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών» αναφέρονται τα επαγγέλματα των γονέων ή των κηδεμόνων των μαθητών της Σχολής, τα οποία είναι με αλφαβητική σειρά:

Αγροφύλακας, ανθρακοπώλης, αμμοκονιαστής, αυτοκινητιστής, αρτεργάτης
Βαρελοποιός, βυρσοδέψης, βιομήχανος

Γεωργός

Δημοδιδάσκαλος, δημόσιος υπάλληλος, δημόσιος κλητήρ, δικηγόρος,
δασικός υπάλληλος

Εργάτης, ελαιοχρωματιστής, επιπλοποιός, εργολάβος, έμπορος, εστιάτωρ,
εκδορός, εργοστασιάρχης

Ζαχαροπλάστης

Ιερέας, ιατρός, ιδιωτικός υπάλληλος, ιεροψάλτης

Κτηματίας, κρεοπώλης, κηπουρός, κουρέας, παραγωγός, καρποποιός

Μελισσοκόμος, μεσίτης, μυλεργάτης, μικροπωλητής, μηχανικός

Ξυλουργός, ξενοδόχος

Οπλοδιορθωτής, οينوπώλης, οινομάγειρας

Παντοπώλης, παραγγελιοδόχος, ποτοποιός, πλοίαρχος, περιπτεριούχος, πλοηγός

Ράφτης

Στρατιωτικός υπάλληλος, σιδηροδρομικός, συνταξιούχος, σοφέρ, στιλβωτής, συνταξιούχος αξιωματικός, σιδηροπώλης, σιδηρουργός

Τυπογράφος, τραπεζικός υπάλληλος, τεχνίτης αυτοκινήτων

Υποδηματοποιός, υπάλληλος Ι.Κ.Α.

Χρυσοχόος

Ωρολογοποιός

Παρατηρούμε ότι τα περισσότερα επαγγέλματα που μετέρχονται οι γονείς ή οι κηδεμόνες των μαθητών ανήκουν στην εργατική ή στην αγροτική τάξη. Πολλά από τα επαγγέλματα αυτά έχουν σήμερα χαθεί, λόγω της εκβιομηχάνισης της σύγχρονης κοινωνίας, αλλά και την αλλαγής του τρόπου ζωής των ανθρώπων (εγκατάσταση στα αστικά κέντρα, παραμέληση των υπαίθρου κ.α.). Υπάρχει βέβαια, ένα αξιόλογο ποσοστό επαγγελματιών ανώτερων κοινωνικών τάξεων (ιατρός, βιομήχανος).

Παρ' όλα αυτά, όμως η πλειοψηφία των μαθητών που φοιτούσαν στην Εμπορική Σχολή προερχόταν από χαμηλά ή μεσαία κοινωνικά και οικονομικά στρώματα και ενδιαφέρονταν για την άμεση και σίγουρη επαγγελματική αποκατάσταση που εξασφάλιζε στον ιδιωτικό ή στον δημόσιο τομέα η γνώση Λογιστικών – Νομικών – Καλλιγραφίας.

3.4.2. Βιβλίο Παιδαγωγικών Συνεδριάσεων

Οι συνεδριάσεις του συλλόγου των καθηγητών- που καταγράφονται στο «βιβλίο παιδαγωγικών συνεδριάσεων» της Εμπορικής Σχολής- ξεκινούν το σχολικό έτος 1947 – 1948, σταματούν αμέσως μετά παραλείποντας τα ενδιάμεσα σχολικά έτη και συνεχίζονται το σχολικό έτος 1956 – 1957 με τρεις πράξεις που είναι οι ακόλουθες:

Η 1^η πράξη στις 28/9/1956 ημέρα Παρασκευή και ώρα 11π.μ. είχε θέμα: «Εξέτασις από κοινού των αποτελεσμάτων των ληφθέντων και εφαρμοθέντων παιδονομικών μέτρων κατά το παρελθόν σχολικόν έτος 1955 – 1956 και συμπλήρωσις τυχόν παραλήψεως τούτων».

Η συνεδρίαση αρχίζει με την εισήγηση του Διευθυντή κ. Αθ. Πετράκη, ο οποίος τονίζει την αξία του ήθους, του κύρους, της συμπεριφοράς, «του ευγενούς και μειλίχιου ύφους» που οφείλει να έχει ο καθηγητής, τη σημασία της τήρησης της τάξης «κατά τας εισόδους και τας εξόδους των μαθητών», την απόκτηση του σεβασμού «με

την αγάπη και όχι δια των απειλών και της βίας, όχι δια ποινών». Στη συνέχεια, αναφέρεται, ότι ο σύλλογος των καθηγητών «συζητεί διαλογικώς» και «αποφαίνεται ομόφωνως» την απαγόρευση κυκλοφορίας των μαθητών σε συγκεκριμένους δρόμους, την επιβίβαση σε ποδήλατο (εκτός αν έχουν άδεια από τους γονείς τους) και άλλα παιδαγωγικά μέτρα.

Στην 2^η πράξη στις 5-11-1956 ημέρα Τρίτη και ώρα 5μ.μ. συζητείται ο αριθμός των απουσιών των μαθητών του πρώτου μήνα του τρέχοντος σχολικού έτους, η πρόοδος των μαθητών, η καταγγελία μαθητών για κλοπές βιβλίων τους. Επόμενο θέμα συζήτησης «αι εκδρομαί των σχολείων και η σημασία αυτών», το θέμα αυτό εισηγείται ο καθηγητής της Σχολής Ν. Λυκουρέζος. Να σημειωθεί ότι η εισήγηση του κ. Λυκουρέζου εκτείνεται σε 10 σελίδες. Στη συνέχεια, τοποθετούνται κι άλλοι καθηγητές – ο κ. Χριστόπουλος, ο κ. Μουρδουκούτας, η κ. Κυριαζή, η κ. Τρύφωνα, ο κ. Κοντόπουλος, ο κ. Γιακουμής, ο κ. Λιανός και ο κ. Βασιλόπουλος – τέλος τη συζήτηση κλείνει ο Διευθυντής της Σχολής κ. Αθ. Πετράκης με ευχαριστίες προς τον εισηγητή και τους άλλους ομιλητές καθηγητές και συνοψίζοντας την παιδαγωγική αξία των εκδρομών.

Η 3^η πράξη στις 13-11-1956 ημέρα Τρίτη και ώρα 4μ.μ. αναφέρει ότι η συγκεκριμένη παιδαγωγική συνεδρία έχει θέμα: «Υποδειγματική διδασκαλία υπό του καθηγητού των Μαθηματικών κ. Βασιλείου Κοντοπούλου εις τους μαθητάς της Τρίτης τάξεως εις το μάθημα της αριθμητικής». Στη συνεδρίαση αυτή συμμετείχαν «ειδοποιηθέντες υπό του Γενικού Επιθεωρητού» όλοι οι καθηγητές των Μαθηματικών των σχολείων της Καλαμάτας «πλην του Γυμνασιάρχου Μαθηματικού Π. Αργύρη». Στη συνέχεια, αναφέρεται λεπτομερώς η πορεία της διδασκαλίας 1) εξέτασις: προβλήματα μερισμού, 2) παράδοσις.

Μετά το τέλος της υποδειγματικής διδασκαλίας ο κ. Κοντόπουλος ανέλυσε λεπτομερειακά τις παιδαγωγικές και επιστημονικές του αντιλήψεις και πρακτικές για τη διδασκαλία των Μαθηματικών.

3.4.3. Βιβλίο Πρακτικών της Σχολής (1930 – 1931 έως 3/9/1951)

Βιβλίον Πράξεων της Σχολής (αρχόμενον από 17 Σεπτεμβρίου 1951 έως 10/10/1966)

Η 1^η πράξη του συλλόγου των καθηγητών της Εμπορικής Σχολής του σχολικού έτους 1949 – 1950 λαμβάνει χώρα την 10^η Σεπτεμβρίου 1949, ημέρα

Σαββάτου και ώρα 9^η πρωινή και αναφέρεται στην ανάληψη υπηρεσίας του προσωπικού.

Οι επόμενες επτά συνελεύσεις αφορούν τα αποτελέσματα των εξετάσεων των ανεξεταστέων μαθητών της περιόδου του Ιουνίου, την απόρριψη μαθητών σε όλα τα μαθήματα και την πρόσκληση σε επανεξέταση όλων των μαθημάτων σε όσους υπερέβησαν το ανώτατο όριο των 300 απουσιών.

Την υπόλοιπη σχολική χρονιά συζητούνται θέματα, που αφορούν την υγιεινή των μαθητών, την ψυχική υγεία των μαθητών που είναι τέκνα θυμάτων πολέμου, τη διοργάνωση συσσιτίων. Αναφέρονται τα μαθήματα που θα διδαχθούν οι μαθητές κάθε τάξης και τα αντίστοιχα εγκεκριμένα βιβλία.

Με τη 13^η πράξη στις 27-10-1949 ορίζονται οι σημαιοφόροι και οι παραστάτες.

Στη συνέχεια, αναφέρονται οι μαθητές που απαλλάσσονται των εκπαιδευτικών τελών.

Αρκετές συνεδριάσεις σχετίζονται με ποινές που επιβάλλονται για παραβάσεις μαθητών (ασέβεια, αυθάδεια, απειλές κατά καθηγητών, βωμολοχίες, αντιγραφή στις εξετάσεις, αλλοίωση απουσιολογίου). Κατά τη σχολική χρονιά 1949 – 1950 πραγματοποιήθηκαν 39 συνεδριάσεις. Από αυτές οι 9 τελευταίες (από 30^η έως και 39^η/28-8-1950) αναφέρονται στα αποτελέσματα των εξετάσεων του Ιουνίου, ενώ είναι μακρύς ο κατάλογος των ανεξεταστέων μαθητών όλων των τάξεων.

Στο ίδιο κλίμα και με την ίδια θεματική γίνονται οι συνεδριάσεις και των επόμενων σχολικών ετών.

Αξιοσημείωτες είναι οι ακόλουθες πράξεις:

- Η 27^η πράξη στις 21-3-1951 που αναφέρεται στη συμμετοχή των μαθητών της Σχολής στην Πανελλήνια Εξόρμηση ανοικοδομήσεως των ιερών ναών με τη διενέργεια εράνου.

- Στην 19^η πράξη στις 11-1-1952 αποφασίζεται η καταστροφή των γραπτών διαγωνισμάτων του παρελθόντος έτους παρουσία όλων των μελών του συλλόγου.

- Στην 30^η πράξη στις 6-4-1956 ο Διευθυντής της Σχολής εισηγείται προτάσεων για την αρτιότερη μόρφωση των μαθητών (επιλογή διδακτέας ύλης και ανάλογων εγχειριδίων, προσθήκη μαθήματος Τριγωνομετρίας, η Γεωγραφία να διδάσκεται με ταξίδια, αγορά διδακτικών οργάνων κ.α.).

Η λειτουργία της Εμπορικής Σχολής Καλαμάτας ολοκληρώνεται με την 39^η πράξη στις 5-9-1961 με την οποία ο διευθυντής της Σχολής κ. Βασιλόπουλος παραδίδει τη διεύθυνση, για λόγους υγείας, στον καθηγητή κ. Γιακουμή.

Το βιβλίο συνεχίζεται με την πράξη 1^η στις 5-9-61 και την ανάληψη υπηρεσίας από τους καθηγητές, ενώ στην 2^η πράξη στις 5-9-61 αναφέρεται η μετατροπή της Σχολής σε Οικονομικό Γυμνάσιο με Διευθυντή και πάλι τον κ. Βασιλόπουλο και τους ίδιους καθηγητές.

Ο ρόλος του καθηγητή

Στο βιβλίο των πρακτικών της Σχολής (πράξη 1^η στις 26-9-1955) έχει καταγραφεί η εισαγωγή του καθηγητή Αθανασίου Πετράκη σχετικά με τον ρόλο του καθηγητή στην εξέλιξη του μαθητή.

«... εκείνος...» τονίζει «ο οποίος θέλει να επιδράσει εις την φυσικής εξέλιξιν του παιδιού πρέπει να έχει διαρκώς, σαφώς προ οφθαλμών τον σκοπόν τούτο, ευθύς εξ' αρχής πρέπει να χαράζει την οδόν την οποίαν θα ακολουθεί σταθερώς προς επιτυχίαν αυτού. Όπως πας επιστήμων και πας τεχνίτης ασφαλώς θα αποτύχει εις το έργον του, το οποίον αναλαμβάνει να εκτελέσει, εφ' όσον δεν έχει θέσει ευθύς εξ' αρχής σκοπόν τινά το οποίον επιδιώκει να πραγματοποιήσει και εφ' όσον δεν έχει καθ' όλην την διάρκειαν του έργου του, προ οφθαλμών τον σκοπόν τούτον, ούτως ασφαλώς θα αποτύχη και ο εκπαιδευτικός όστις εργάζεται άνευ σκοπού και όστις καθ' όλην τη διάρκεια του έργου του δεν έχει προ οφθαλμών τον σκοπόν τούτον, δηλ. της αγωγής. Ανάγκη άρα απόλυτος να γνωρίζει ο εκπαιδευτικός τον σκοπόν τον οποίον πρέπει να επιδιώκη».

Ειδικότερα, τονίζεται ο ρόλος του καθηγητή, στη διαμόρφωση του παιδαγωγικού παραδείγματος, ρόλος ο οποίος συνυφαίνεται με συγκεκριμένους κώδικες συμπεριφοράς και ορίζουν πρότυπα στάσης αυτού με συγκεκριμένους κανόνες δράσεις.

«Πάντοτε πρέπει ημείς να γινόμεθα υπόδειγμα εις τας μαθητάς και δια του παραδείγματός μας να επιζητούμεν την μόρφωσιν αυτών και την δημιουργίαν του καλού χαρακτήρος, διότι ουδείς άλλος συντελεί εις ταύτα, ει μη μόνον ημείς, οι διδάσκοντες και το οικογενειακόν των περιβάλλον. Μεγίστη σπουδαιότητα έχει, κυρίως το παράδειγμα του καθηγητού. Γενικά το παράδειγμα έχει σπουδαίαν δύναμιν δια την αγωγήν, διότι τα παιδιά πολύ ευκόλως παρακολουθούν εις τας πράξεις των το παράδειγμα των καθηγητών. Τούτο δε πρέπει να αποδοθεί πρώτον εις την ορμήν προς μίμησην, η οποία ωθεί τον μαθητήν να πράττη ό,τι βλέπει. [...] Τας πράξεις και την συμπεριφοράν του

καθηγητού αντιλαμβάνεται ο μαθητής δια των ιδίων αισθήσεων [...], εάν ο καθηγητής είναι εις πάσαν τας πράξεις του ακριβής και τακτικός, αποκτά και ο μαθητής τας αρετάς ταύτας αυτομάτως.

Δια τούτο ας προσέχωμεν κύριοι να είμεθα τακτικοί ως προς την έναρξη και την λήξη του μαθήματος κατά την πρωίαν, τα διαλείμματα και την μεσημβρίαν». ⁶⁰

Διευθυντές της Σχολής

Από τη μελέτη των βιβλίων των πρακτικών της Εμπορικής Σχολής πληροφορούμαστε τα ονόματα των Διευθυντών και το χρονικό διάστημα της υπηρεσίας τους.

Συγκεκριμένα κατά το:

Σχολικό Έτος	Διευθυντής
Σχολικό Έτος 1948 – 1949	Γ. Χάππας
Σχολικό Έτος 1949 – 1950	Γ. Χάππας
Σχολικό Έτος 1950 – 1951	Γ. Χάππας
Σχολικό Έτος 1951 – 1952	Ι. Γιαννικόπουλος
Σχολικό Έτος 1952 – 1953	Ι. Γιαννικόπουλος
Σχολικό Έτος 1953 – 1954	Γ. Βασιλόπουλος
Σχολικό Έτος 1954 – 1955	Α. Πετράκης
Σχολικό Έτος 1955 – 1956	Ν. Λυκουρέζος (προσωρινός)
Σχολικό Έτος 1956 – 1957	Αθ. Πετράκης
Σχολικό Έτος 1957 – 1958	Αθ. Πετράκης
Σχολικό Έτος 1958 – 1959	Αθ. Πετράκης
Σχολικό Έτος 1959 – 1960	Γ. Βασιλόπουλος
Σχολικό Έτος 1960 – 1961	Γ. Βασιλόπουλος
Σχολικό Έτος 1961 – 1962	Γ. Βασιλόπουλος

Τα ονόματα των καθηγητών που δίδαξαν στην Εμπορική Σχολή, όπως προκύπτουν από την ανάγνωση των πρακτικών είναι:

Καθηγητές της Σχολής:

1. Αβραμίδης Αβραάμ, Φιλολόγος
2. Ανδρέου Ευάγγελος, Καλλιγραφία

⁶⁰ Γ.Α.Κ., *Μεσηνίας*, Α.Β.Ε. 186:16, 26.9.1955

3. Άννινος Ιωσήφ, Γαλλικά
4. Βασιλόπουλος Γεώργιος, Εμπορική
5. Γεωργούντζος Παναγιώτης, Φυσική, Ιστορία, Γεωγραφία
6. Γιακουμής Παναγιώτης, Φυσικά
7. Γιαννικόπουλος Ιωάννης, Λογιστικά
8. Γκίνη Ε, Μαθηματικός
9. Δέτης Δημήτριος, Μαθηματικός
10. Δημητριάδης Δημοσθένης, Μαθηματικός
11. Δημόπουλος Ηλίας, Γυμναστής
12. Εξαρχάκος Ιωάννης, Ιστορία, Φιλολόγος
13. Ευσταθόπουλος Ευστάθιος, Θεολόγος
14. Καλογερέας Ιωάννης, Μαθηματικός
15. Καμβυσίδης Δημήτριος, Εμπορικά
16. Καραμπέλας Στ., Τεχνικά
17. Κασκαμπάς Γεώργιος, Θεολόγος
18. Κολιόπουλος Παναγιώτης, Νομικός
19. Κοντονικολάκος Γεώργιος, Διευθυντής
20. Κοντόπουλος Βασίλειος, Μαθηματικός
21. Κόσσυβας Βασίλειος, Φιλολόγος
22. Κουμουράς Δημ., Εμπορικά
23. Κουρέας Ευστ., Φιλολόγος
24. Κτεναβέας Δημ., Θεολόγος
25. Κυριαζή Μ., Αγγλικά
26. Κυπριωτέλης Γρηγ., Νομικός
27. Κωστούρος Τρύφων, Φυσικός
28. Λιανός Σταύρος, Φιλολόγος
29. Λυκουρέζος Νικ., Φιλολόγος
30. Μαρίνου Ελένη, Φιλολόγος
31. Ματαράγκας Γεώργιος, Φυσικός
32. Μεσσηνίας Κων., Εμπορικά
33. Μπελόκας Αντ., Γυμναστής
34. Μπούτου Ευαγ., Γυμνάστρια
35. Μπουφούνος Πετ., Φυσικός
36. Νικολαΐδης Νικ., Μαθηματικός

37. Οικονομόπουλος Κων., Θεολόγος
38. Παπαγεωργακόπουλος Κ., Νομικά
39. Παπαγεωργίου Κ., Εμπορικά
40. Παπαδόπουλος Γ., Γαλλικά
41. Παπαδόπουλος Παν., Μαθηματικός
42. Πουλόπουλος,
43. Πετράκης Αθ., Διευθυντής
44. Ρετζέπη Πιπίτσα, Γυμνάστρια
45. Σαχίνης Ιωάννης, Εμπορικά και Οικονομία
46. Σγουρέας Παν., Φιλολόγος
47. Σερεμετάκης Θεοδ., Φιλολόγος, Υποδιευθυντής
48. Σεφεριάδης Αν., Γαλλικά
49. Σκοπέτου Ευφρ., Αγγλικά
50. Σκουρκέας Παν., Φιλολόγος
51. Σπετζούρας Νικ., Θεολόγος
52. Συρράκος Γεωργ., Ιατρός (Υγιεινή)
53. Τρύφωνα Μ., Γαλλικά
54. Τσίτουρας Παν., Μαθηματικός
55. Φωτέας Σωτ., Φιλολόγος
56. Χάπας Γεωργ., Στατιστική
57. Χιουρέα Αικατερίνη, Οικοκυρικά
58. Χριστακόπουλος Παν., Νομικά, Εμπορικά
59. Χρυσοσπάθη, Γυμνάστρια
60. Χριστοπούλου Θάλεια, Φιλολόγος

Σχολικές εκδρομές

Στο πλαίσιο του παιδαγωγικού περιβάλλοντος, οι σχολικές εκδρομές ανέκαθεν αποτελούσαν σημαντική παράμετρο της σχολικής ζωής. Συνιστούν οργανικό μέρος της σχολικής πραγματικότητας, διευρύνουν τον ορίζοντα της διδακτικής πρακτικής και φέρνουν το μαθητή κοντά στην κοινωνική ζωή.

Εκτιμώντας τη σημασία τους, ο καθηγητής της Σχολής, Ν. Λυκουρέζος, σε εισήγησή του στο πλαίσιο των παιδαγωγικών συνεδρίων της Σχολής, τοποθετείται θετικά απέναντι στο ζήτημα και το εξετάζει από άποψη παιδαγωγική, κοινωνική, επιστημονική και οικονομική, μιας και οι εκδρομές, όπως υποστηρίζει, είναι φορέας

επικοινωνίας μεταξύ ατόμων και ομάδων, λαών και χωρών, ενώ, παράλληλα αποτελούν το σπουδαιότερο κεφάλαιο του «ενεργητικού τουρισμού».

*«Εις όλα τα κράτη, εις τα οποία η αγωγή και η μόρφωσις των μαθητών κατά τα τελευταία, ιδίως, έτη, εστηρίχθη επί ασφαλεστέρων παιδαγωγικών και διδακτικών βάσεων, αι εκδρομαί των σχολείων, αποτελούν οργανικόν και αναπόσπαστον μέρος του όλου σχολικού βίου. Δια τούτο εις τα προγράμματα όχι μόνον των σχολείων των πεπολιτισμένων λαών, αλλά και των σχολείων της πατρίδος μας δι' ειδικών διατάξεων έχει ορισθεί, όπως υποχρεωτικώς γίνονται εκδρομαί υπό των διαφόρων σχολείων. Εκ του ζήλου δε και της αγάπης των εκπαιδευτικών λειτουργών, εφ' ενός προς την μαθητιώσαν νεολαίαν και αφ' ετέρου εκ της υπό των μαθητών καταλλήλου εκτιμήσεως τούτων, εξαρτάται όπως αυτά, προσηκόντων διοργανούμεναι, αποβούν εν εκ των απαραίτητων μέσων ή συντελεστών δια την ορθήν αγωγήν και μόρφωσιν των Ελληνοπαίδων...».*⁶¹

Αμφίεση μαθητών

Οι μαθητές της Εμπορικής Σχολής, όπως και οι μαθητές όλων των σχολείων, φορούσαν υποχρεωτικά στολή τόσο κατά τις ώρες διδασκαλίας, όσο και στον ελεύθερο χρόνο τους. Κάθε σχολείο είχε μια επίσημη στολή και μια καθημερινή.

Τα αγόρια της Εμπορικής φορούσαν πηλίκιο με λευκή κορδέλα και σύμβολο το κηρύκειο του θεού Ερμή. Στη δεξιά πλευρά του πηλικίου υπάρχουν τα μεταλλικά διακριτικά Δ.Ε.Σ. (Δημόσια Εμπορική Σχολή), ενώ στην αριστερή βρισκόταν ο αριθμός μαθητολογίου του συγκεκριμένου μαθητή (για την εύκολη αναγνώρισή του, ιδιαίτερα σε περίπτωση παρεκτροπής).

Τα κορίτσια στην καθημερινή τους εμφάνιση φορούσαν μπλε ποδιά με λευκούς γιακάδες και το σήμα του Ερμή, λευκή ζώνη και μπλε τσόχινο μπερέ με λευκό σιρίτι. Πάνω στο μπερέ ήταν καρφισωμένο το σύμβολο του Ερμή, καθώς και τρία λευκά σιρίτια. Φορούσαν παπούτσια κλειστά με τακούνι δερμάτινο πλακέ. Απαγορευόταν να φορούν κοσμήματα ή να χρησιμοποιούν καλλυντικά και αρώματα. Έπρεπε να χτενίζονται απλά, να μην κόβουν τα μαλλιά τους, αλλά να τα δένουν με λευκή κορδέλα και να τα ρίχνουν πίσω.

⁶¹ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας*, ΑΒΕ, 186:16β, 5.11.1956

Στις παρελάσεις οι μαθήτριες φορούσαν σκούρα μπλε φούστα, λευκή μπλούζα, λευκό ναυτικό καπέλο με το κηρύκειο και υποσαγώνειο.⁶²

Ύμνος Σχολής

Οι μαθητές της Εμπορικής Σχολής ονομάζονταν «Εμπορικόνοι» και είχαν συνθέσει οι ίδιοι τον Ύμνο της Σχολής, τον οποίο και παραθέτουμε:

Στην Εμπορική Σχολή μας
υπερήφανα φοιτώ
και σ' αυτή με προθυμία
νέο στάδιο ζητώ
στού κερδίου του Ερμή μας
την κονίστρα θα παλαίψω
και με θάρρος και μ' ελπίδα
νικητής θ' αναδειχτώ

Το έμβλημα της Σχολής

Το σύμβολο του κερδίου Ερμή ήταν το κηρύκειο, μια λεπτή ράβδος από ξύλο δάφνης ή ελιάς γύρω από το οποίο ήταν τυλιγμένα δύο φίδια, που τα κεφάλια τους συναντιούνταν αντικριστά. Πάνω από τα κεφάλια των φιδιών υπήρχαν δύο φτερούγες.

Τόπος καταγωγής

Η πλειονότητα των μαθητών κατάγονταν από την πόλη της Καλαμάτας και από τα περίχωρά της (Κέντρο, Τσέρια, Εξωχώρι, Καρδαμύλη, Κάμπος, Γιάννιτσα, Πύλος, Χανδρινού, Άνθεια, Άμφεια, Κορώνη).

Επειδή τα μέσα συγκοινωνίας εκείνη την εποχή δεν κάλυπταν με συχνά δρομολόγια την Καλαμάτα με την περιφέρεια, αλλά ούτε το οδικό δίκτυο είχε επεκταθεί αρκετά οι μαθητές που κατάγονταν από χωριά της Μεσσηνίας ή διέκοπταν τη φοίτησή τους μετά τη στοιχειώδη εκπαίδευση ακολουθώντας τα επαγγέλματα των γονιών τους (κυρίως αγροτικά) ή μετακόμιζαν στην Καλαμάτα για όσο διάστημα διαρκούσαν οι σπουδές τους.

---

⁶² Π. Γκλεγκλές, ό. π., σ. 28

3.4.4. Ειδικός έλεγχος πρόχειρος των ανεξεταστέων αρχόμενος από 1947 – 1948 μέχρι 1963 - 1964

Στην αριστερή σελίδα υπάρχει η ένδειξη **(α/α)** αύξων αριθμός, ακολουθεί το **«ονοματεπώνυμον»** του μαθητή που έχει κριθεί ανεξεταστέος και στη συνέχεια τα **μαθήματα** που διδάσκονται στη Σχολή: Εμπορικά, Αρχαία Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Μαθηματικά, Γαλλικά, Αγγλικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Τεχνολογικά, Λογιστικά.

Τα μαθήματα εξετάζονται **προφορικά** και **γραπτά** και στη συνέχεια εξάγεται ο **«Μ.Ο»** τους.

Ο μαθητής πρέπει να σημειώσει, κατά τις εξετάσεις, Γ.Μ.Ο. όλων των μαθημάτων πάνω από τη βάση του δέκα (10), αλλιώς καλείται να επαναλάβει την τάξη. Οι τίτλοι των μαθημάτων που διδάσκονται συνεχίζονται και στη δεξιά σελίδα, η οποία τελειώνει με την ένδειξη **«προάγεται»** με μαύρο χρώμα ή με την ένδειξη **«απορρίπτεται»** με κόκκινο χρώμα. Εντύπωση προκαλεί ο μεγάλος αριθμός των ανεξεταστέων μαθητών:

Συγκεκριμένα, ανεξεταστέοι κατά το:

Σχολ. Έτος	Τάξη Α΄	Τάξη Β΄	Τάξη Γ΄	Τάξη Δ΄	Τάξη Ε΄	Τάξη Στ΄
1951 - 1952	20ανεξεταστέοι/1 9προάγονται	15ανεξεταστέοι/1 5προάγονται	5ανεξεταστέοι/ 5προάγονται	3ανεξεταστέοι/ 3προάγονται	6ανεξεταστέοι/ 6προάγονται	-
1952 - 1953	18ανεξεταστέοι/1 7προάγονται	12ανεξεταστέοι/1 7προάγονται	9ανεξεταστέοι/ 8προάγονται	9ανεξεταστέοι/ 9προάγονται	12ανεξεταστέοι/9 προάγονται	9ανεξεταστέοι/ 9προάγονται
1953 - 1954	Παραλείπεται					
1954 - 1955	5ανεξεταστέοι/ 3προάγονται	12ανεξεταστέοι/6 προάγονται	9ανεξεταστέοι/ 6προάγονται	4ανεξεταστέοι/ 2προάγονται	6ανεξεταστέοι/ 2προάγονται	4ανεξεταστέοι/ 4προάγονται
1955 - 1956	19ανεξεταστέοι/9 προάγονται	18ανεξεταστέοι/6 προάγονται	10ανεξεταστέοι/9 προάγονται	4ανεξεταστέοι/ 3προάγονται	14ανεξεταστέοι/1 2προάγονται	2ανεξεταστέοι/ 1προάγονται
1956 - 1957	8ανεξεταστέοι/ 7προάγονται	9ανεξεταστέοι/ 9προάγονται	9ανεξεταστέοι/ 7προάγονται	6ανεξεταστέοι/ 6προάγονται	9ανεξεταστέοι/ προάγονται	4ανεξεταστέοι/ 4προάγονται
1957 - 1958	12ανεξεταστέοι/1 0προάγονται	3ανεξεταστέοι/ 5προάγονται	3ανεξεταστέοι/ 3προάγονται	2ανεξεταστέοι/ 2προάγονται	1ανεξεταστέοι/ 1προάγονται	1ανεξεταστέοι/ 1προάγονται
1958 - 1959	-	5ανεξεταστέοι/ 5προάγονται	3ανεξεταστέοι/ 3προάγονται	4ανεξεταστέοι/ 4προάγονται	3ανεξεταστέοι/ 3προάγονται	2ανεξεταστέοι/ -προάγονται
1959 - 1960	2ανεξεταστέοι/ 2προάγονται	1ανεξεταστέοι/ 1προάγονται	9ανεξεταστέοι/ 9προάγονται	8ανεξεταστέοι/ 8προάγονται	8ανεξεταστέοι/ 8προάγονται	2ανεξεταστέοι/ 2προάγονται
1960 - 1961	1ανεξεταστέοι/ 1προάγονται	3ανεξεταστέοι/ 3προάγονται	2ανεξεταστέοι/ 2προάγονται	4ανεξεταστέοι/ 4προάγονται	8ανεξεταστέοι/ 8προάγονται	5ανεξεταστέοι/ 5προάγονται

Η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών κρίνονται ανεξεταστέοι στα Μαθηματικά, ακολουθούν τα Γαλλικά και λιγότεροι τα Αρχαία Ελληνικά και τα Αγγλικά.

Η χρησιμότητα του βιβλίου αυτού εντοπίζεται στην εποπτική και γρήγορη πληροφόρηση των καθηγητών για τους μαθητές που «έμειναν» ανεξεταστέοι (ποιοι, πότε, σε ποιο μάθημα, ποιας τάξης κ.α.).

Ελάχιστοι είναι οι μαθητές (1 – 3) που καλούνται σε ολική εξέταση όλων των μαθημάτων του Σεπτέμβρη.

3.4.5. Βιβλίο πιστοποιητικών σπουδής

Στην αριστερή πλευρά του βιβλίου υπάρχει η ένδειξη **αριθμός** (αύξων, εισιτηρίου, αποδεικτικού, ενδεικτικού, απολυτηρίου), **επώνυμον και όνομα λαμβάνοντος πιστοποιητικών μαθητού, πατρίς, ηλικία, επάγγελμα γονέων, είδος πιστοποιητικού.**

Στη δεξιά σελίδα υπάρχουν οι ενδείξεις **τάξιν εις ην ανήκει ο μαθητής, χρονολόγιο εκδόσεως πιστοποιητικού** (ημέρα μηνός, μην, έτος), **περίληψις ποιότητας μαθητού** (βαθμός προόδου, αριθμητικώς και ολογράφως) διαγωγή, αριθμός απουσιών, **άλλα/σημειώσεις). Υπογραφή του λαμβάνοντος το πιστοποιητικόν κατά το:**

Σχολικό έτος	Μαθητές
1949 – 1950 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	274
1950 – 1951 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	387
1951 – 1952 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	354
1952 – 1953 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	357
1953 – 1954 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	325
1954 – 1955 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	333
1955 – 1956 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	220
1956 – 1957 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	161
1957 – 1958 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	236
1958 – 1959 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	266
1959 – 1960 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	174
1960 – 1961 ζήτησαν πιστοποιητικό σπουδών	178

Από το σχολικό έτος 1960 – 1961 υπάρχει και «τέλος τίτλου» που κυμαίνεται από 45 – 55 δραχμές.

Η χρησιμότητα του βιβλίου αυτού έγκειται στην καταγραφή των ονομάτων των γονέων ή των κηδεμόνων που ζήτησαν βεβαίωση σπουδών των μαθητών της Εμπορικής Σχολής.

Η νυχτερινή Εμπορική Σχολή Καλαμάτας

Η νυχτερινή Εμπορική Σχολή στεγαζόταν στους ίδιους χώρους με την ημερήσια και λειτουργούσε με τους ίδιους, κατά πλειοψηφία, καθηγητές. Αρχικά, λειτουργούσε υπό την αιγίδα του Εμπορικού Επιμελητηρίου. Οι σπουδαστές, όπως προβλεπόταν από το καταστατικό ίδρυσής της, ήταν εργαζόμενοι και μάλιστα αρκετοί ήταν σε ηλικία που κανονικά θα έπρεπε να έχουν αποφοιτήσει.

Αρχικά, οι σπουδαστές πλήρωναν για τα δίδακτρα τους, και βέβαια, όπως προβλέπετο από το νόμο, φοιτούσαν μια χρονιά περισσότερο. Στο τέλος της φοίτησής τους οι σπουδαστές έπρεπε να δώσουν εξετάσεις στην αρμόδια εξεταστική επιτροπή, η οποία ήταν διορισμένη από το κράτος.

Δυστυχώς, για τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της Σχολής, λόγω έλλειψης των σχετικών αρχείων, δεν υπάρχουν αρκετά τεκμηριωμένα στοιχεία. Το ίδιο συμβαίνει και για τα χρόνια που ακολούθησαν, τα οποία βασιζόμαστε κυρίως στις αναμνήσεις των σπουδαστών της Σχολής.

Τη δεκαετία του 1950 – 1960, διετέλεσαν διευθυντές ο Θ. Σπυρόπουλος φιλόλογος και ο θεολόγος κ. Σμιγαδερός. Την ίδια εποχή στην νυχτερινή Σχολή δίδασκαν οι:

Μάσβουλας Ιωάννης, Οικονομολόγος
 Οικονόμου Χρήστος, Μαθηματικός
 Γιακουμής Παναγιώτης, Φυσιολόγος
 Σπουροπούλου Βούλα, Φιλολόγος
 Κνυθάκης Εμμανουήλ, Οικονομολόγος
 Κρέπης Παναγιώτης, Φιλολόγος
 Τσώνης Θεόδωρος, Φυσικός
 Καλογερέας Ιωάννης, Μαθηματικός
 Σταματόπουλος Δημήτριος, Φιλολόγος
 Οικονομόπουλος, Φιλολόγος
 Φιαμέγχος Χρήστος, Οικονομολόγος

Το Λύκειο λειτούργησε ως το 1977 ως ημερήσιο και νυχτερινό.

Με τη μεταρρύθμιση του 1977 και σύμφωνα με το νόμο 576, η Σχολή μαζί με κάποιες ειδικότητες της – τότε – Σχολής Εργοδηγών Καλαμάτας, εντάχτηκε στην Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση και στεγάστηκε στο συγκρότημα των τεχνικών και Επαγγελματικών Λυκείων που βρίσκεται στη συμβολή των οδών Ρήγα Φεραίου και Κρήτης στην παραλία της Καλαμάτας. Σήμερα, το τμήμα αυτό με την ειδικότητα της λογιστικής, σύμφωνα με τη μεταρρύθμιση του 2006, λειτουργεί ως επαγγελματικό λύκειο.

Στο τελευταίο πρακτικό της Σχολής αναφέρεται η παύση λειτουργίας της στις 15 Ιουλίου του 1961 και η μετατροπή της σε Οικονομικό Γυμνάσιο⁶³.

Μαρτυρία μαθητή Εμπορικής Σχολής, Παύλου Γκρέκης

Η νυχτερινή Εμπορική Σχολή όπως την θυμάται ο Παύλος Γκρέκης

«Οι εμπορικές σχολές υπήρξαν άρρηκτα συνδεδεμένες με τα εμπορικά επιμελητήρια κάθε πόλης. Δεν θα ήταν δε υπερβολή να ισχυριστεί κανείς πως, η λειτουργία των σχολών αυτών θα ήταν αδύνατη χωρίς την αρωγή των επιμελητηρίων. Λίγα χρόνια μετά τη δημιουργία του Ανεξάρτητου Ελληνικού Κράτους ιδρύθηκαν τα πρώτα Επιμελητήρια, με το Βασιλικό Διάταγμα της 22^{ης} Μαΐου 1836 «Περί Συστάσεως Εμπορικών Επιμελητηρίων και Εμπορικών Εταιριών». Το πρώτο Επιμελητήριο που ιδρύθηκε στη χώρα (1841) υπήρξε το Εμπορικό Επιμελητήριο Αθηνών. Η λειτουργία του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους αντιμετώπισε όπως ήταν φυσικό μια σειρά από δυσκολίες και προβλήματα, γεγονός που οδήγησε στην υποβάθμιση και του Επιμελητηριακού Θεσμού, ιδίως μετά το 1875. Οι μεταβολές που επήλθαν, στις αρχές του 20ού αιώνα, στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου σε συνδυασμό με την αλματώδη ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου στην Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο, άλλαξαν την κατάσταση αυτή.

Την εκ νέου ανάπτυξη των Επιμελητηρίων δρομολόγησε η θέσπιση του νόμου 184/1914 «Περί συστάσεως Εμπορικών και Βιομηχανικών Επιμελητηρίων» η δομή και λειτουργία των οποίων στηρίζεται στο γαλλογερμανικό πρότυπο. Ο Νόμος αυτός προέβλεπε «την ίδρυση Εμπορικών και Βιομηχανικών Επιμελητηρίων στις πρωτεύουσες των Νομών θεωρουμένων ως Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και σκοπούντων στην προστασία και προαγωγή των εμπορικών και βιομηχανικών συμφερόντων της

⁶³ Π. Γκλεγκλές, ό. π., σ. 240

περιφέρειας των» επίσης προέβλεπε ότι «Μέλη των επιμελητηρίων ήταν υποχρεωτικά πάντες οι έμποροι οι ασκούντες επιτήδευμα»...

...Τα Επιμελητήρια των επιχειρήσεων, τόσο το Εμποροβιομηχανικό όσο και το Επαγγελματοβιοτεχνικό, προσπαθούν να επαναπροσδιορίσουν το θεσμικό τους ρόλο, ως εκπρόσωποι της επιχειρηματικότητας και της παραγωγής και να λειτουργήσουν ως σύμβουλοι της πολιτείας με απώτερο σκοπό την πρόοδο και ευημερία πρώτα σε τοπικό και μετά σε εθνικό επίπεδο.»⁶⁴

---

⁶⁴ Π. Γκλεγκλές, ό. π., σ. 242

Δ' Κεφάλαιο

Οικονομικό Γυμνάσιο (1961 – 1977) – Οικονομικό Λύκειο (1966 – 1967)

4.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή

Το Οικονομικό Γυμνάσιο Καλαμάτας λειτούργησε για πρώτη φορά το σχολικό έτος 1961 – 1962, σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο 12253/198-4/9/1961⁶⁵ του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Από το σχολικό έτος 1964 – 1965 και έως το 1966 – 1967 λειτούργησε ως Οικονομικό Λύκειο.⁶⁶ Κατά το σχολικό έτος 1967 – 1968 έως και το σχολικό έτος 1976 – 1977 λειτουργεί και πάλι ως εξατάξιο «Οικονομικό Γυμνάσιο» (Α.Ν. 129/1967).⁶⁷

Το Οικονομικό Γυμνάσιο Καλαμάτας αποτελεί συνέχεια της Εμπορικής Σχολής (19/9/1961) και λειτούργησε σε κτήριο ιδιοκτησίας των Σ. Κατσουλέα και Ι. Κορομηλά επί της πλατείας Φραγκόλιμνας. Στο κτήριο αυτό στεγαζόταν και η Εμπορική Σχολή Καλαμάτας.⁶⁸

4.2. Μελέτη στα διασωθέντα βιβλία

1. Μαθητολόγιον και βιβλίον παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών 1961 – 1977
2. Γενικός έλεγχος Οικονομικού Γυμνασίου
3. Γενικός έλεγχος αποτελεσμάτων ενιαυσίων εξετάσεων (1961 – 1977)
4. Ημερολόγιο λειτουργίας Οικονομικού Γυμνασίου από 1-4/1969-1973
5. Βιβλίο πράξεων Οικονομικού Γυμνασίου – Οικονομικού Λυκείου
6. Ειδικός έλεγχος Οικονομικού Γυμνασίου αρχόμενος από 1961 έως 1972 – 73
7. Βιβλίο διδαχθείσας ύλης (Α2) σχολικού έτους 1963 – 1964
8. Πρόχειρος ειδικός έλεγχος σχολικού έτους 1963 – 1964
9. Βιβλίο διδαχθείσας ύλης (Στ') σχολικού έτους 1963 – 1964

⁶⁵ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας*, Βιβλίο Πράξεων Εμπορικής Σχολής Καλαμάτας, αρ. πρ. 32, 24.6.1961

⁶⁶ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας*, ό. π. αρ. πρ. 29, 9.6.1965

⁶⁷ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας*, ό. π. αρ. πρ. 11, 10.10.1966

⁶⁸ Π. Γκλεγκλές, ό. π., σ. 46

4.2.1. Μαθητολόγιον και βιβλίον παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών

Στο βιβλίο αυτό αναγράφονταν τα ονοματεπώνυμα των μαθητών, η τάξη που φοιτούσαν, το επάγγελμα του γονέα ή του κηδεμόνα, το ύψος των εκπαιδευτικών τελών, που έπρεπε να καταβάλλουν οι μαθητές, καθώς και οι λόγοι απαλλαγής κάποιων από αυτούς, αναφερόταν δε και ο ιδιαίτερος τόπος καταγωγής τους, καθώς και το σχολικό έτος εγγραφής τους στο Οικονομικό Γυμνάσιο.

Αριθμός Μαθητών

Το σχολικό έτος 1961 – 1962 λειτούργησε για πρώτη φορά το Οικονομικό Γυμνάσιο Καλαμάτας με τρεις τάξεις. Η Α΄ Γυμνασίου, η Β΄ Γυμνασίου και η Γ΄ είχαν συνολικά 151 μαθητές. Το 1962 – 1963 δημιουργήθηκε και η Δ΄ τάξη και οι μαθητές ανήλθαν στους 176.

Την επόμενη χρονιά (1963 – 1964) το σχολείο αποκτά και Ε΄ τάξη και οι μαθητές φτάνουν τους 195.

Τα σχολικά έτη 1964 – 1965, 1965 – 1966 και 1966 – 1967 το σχολείο γίνεται τριτάξιο Οικονομικό Λύκειο (Α΄, Β΄, Γ΄). Το 1964 – 1965 έχει 62 μαθητές, το 1965 – 1966 έχει 68 και το 1966 – 1967 έχει 78. Από το 1967 – 1968 έως και το 1976 – 1977, οπότε και ολοκληρώνεται η λειτουργία του, το Οικονομικό είναι πάλι εξατάξιο Γυμνάσιο.

Τα παρακάτω σχολικά έτη φοιτούν.

Σχολικό Έτος	Σύνολο μαθητών
1967 – 1968	270
1968 – 1969	326
1969 – 1970	338
1970 – 1971	312
1971 – 1972	349
1972 – 1973	379
1973 – 1974	363
1974 – 1975	320
1975 – 1976	459
1976 – 1977	148

Στα δεκαέξι χρόνια λειτουργίας του Οικονομικού Γυμνασίου – Λυκείου φοίτησαν συνολικά 4.004 μαθητές. Από το 1968 έως το 1977, που το σχολείο λειτουργεί σταθερά ως εξατάξιο σημειώνεται μεγάλη αύξηση του αριθμού των

μαθητών φτάνοντας τους 459 (κατά το σχολικό έτος 1975 – 1976). Ενώ την αμέσως επόμενη σχολική χρονιά ο αριθμός μειώνεται κατά τα 2/3 περίπου (148 μαθητές). Αυτό οφείλεται στη μετεγγραφή των μαθητών του Οικονομικού Γυμνασίου – Λυκείου σε άλλα σχολεία, που ιδρύονται στην πόλη.

Επαγγέλματα γονέων των μαθητών

Στο «Μαθητολόγιο και βιβλίο παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών» αναφέρονται τα επαγγέλματα των γονέων ή των κηδεμόνων των μαθητών της Σχολής, τα οποία είναι με αλφαβητική σειρά:

Αγροφύλακας, ανθρακοπώλης, αμμοκονιαστής, αυτοκινητιστής, αρτεργάτης
Βαρελοποιός, βυρσοδέψης, βιομήχανος

Γεωργός

Δημοδιδάσκαλος, δημόσιος υπάλληλος, δημόσιος κλητήρ, δικηγόρος,
δασικός υπάλληλος

Εργάτης, ελαιοχρωματιστής, επιπλοποιός, εργολάβος, έμπορος, εστιάτωρ,
εκδορός, εργοστασιάρχης

Ζαχαροπλάστης

Ιερέας, ιατρός, ιδιωτικός υπάλληλος, ιεροψάλτης

Κτηματίας, κρεοπώλης, κηπουρός, κουρέας, караγωγεύς, καροποιός

Μελισσοκόμος, μεσίτης, μυλεργάτης, μικροπωλητής, μηχανικός

Ξυλουργός, ξενοδόχος

Οπλοδιορθωτής, οινοπώλης, οινομάγειρας

Παντοπώλης, παραγγελιοδόχος, ποτοποιός, πλοίαρχος, περιπτεριούχος,
πλοηγός

Ράφτης

Στρατιωτικός υπάλληλος, σιδηροδρομικός, συνταξιούχος, σοφέρ, στιλβωτής,
συνταξιούχος αξιωματικός, σιδηροπώλης, σιδηρουργός

Τυπογράφος, τραπεζικός υπάλληλος, τεχνίτης αυτοκινήτων

Υποδηματοποιός, υπάλληλος Ι.Κ.Α.

Χρυσοχόος

Ωρολογοποιός

Εκπαιδευτικά τέλη

Από το «Μαθητολόγιο και βιβλίο παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών», που διατηρούσε η Εμπορική Σχολή και συνεχίζει το Οικονομικό Γυμνάσιο

αντλούμε πληροφορίες για το ύψος των ετήσιων τελών που καλούνταν να πληρώσουν οι μαθητές.

Κατά το σχολικό έτος 1961 – 1962 τα ετήσια τέλη που βαρύνουν κάθε μαθητή ανέρχονται στις 25.000 δραχμές. Υπάρχουν, όμως, και ελαφρύνσεις. Για παράδειγμα, όταν φοιτούν δύο αδέρφια το κόστος μειώνεται στο μισό, όταν φοιτούν τρία αδέρφια τότε υπάρχει ατέλεια. Ατέλεια, επίσης, είχαν και οι άποροι μαθητές, οι πολύτεκνοι, τα τέκνα εκπαιδευτικών, δημοσίων υπαλλήλων, θυμάτων πολέμου και οι αριστούχοι.

Τόπος καταγωγής

Η πλειονότητα των μαθητών κατάγονταν από την πόλη της Καλαμάτας και από τα περίχωρά της (Κέντρο, Τσέρια, Εξωχώρι, Καρδαμύλη, Κάμπος, Γιάννιτσα, Πύλος, Χανδρινού, Άνθεια, Άμφεια, Κορώνη).

4.2.2. Γενικός Έλεγχος

Από το 1961 – 62 έως 1963 – 64

Από το 1967 – 68 έως 1970 – 71

Γενικός έλεγχος Οικονομικού Λυκείου

Από το 1964 – 65 έως 1966 – 67

Στο βιβλίο αυτό παρουσιάζεται η ταυτότητα του κάθε μαθητή με τρόπο εποπτικό και λεπτομερειακό.

Στην αριστερή πλευρά αναγράφεται οι ενδείξεις: **επώνυμο, όνομα και πατρώνυμο των εγγεγραμμένων μαθητών κατά τάξιν και αλφαβητικήν σειράν, τόπος γεννήσεως, έτος γεννήσεως, αύξων αριθμός μητρώου, αριθμός και χρονολογία πιστοποιητικού Δήμου ή κοινότητας, επάγγελμα πατρός, χορηγηθείς τίτλος σπουδών σχολικής χρήσεως, αιτηθείσα επαλήθευσις έναντι τίτλου (σχολείου, χρονολογία εγγράφου).**

Ενώ στην δεξιά πλευρά αναγράφεται **ο βαθμός ετήσιας προόδου εν εκάστω μαθήματι** (Θρησκευτικά, Αρχαία Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Λατινικά, Μαθηματικά, Γαλλικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Γυμναστική).

Ο Γ.Μ.Ο. αριθμητικώς, ολογράφως, η διαγωγή ολογράφως, παρατηρήσεις.

Το σχολικό έτος 1963 – 1964 το σχολείο λειτουργεί με πέντε τάξεις:

Κατηγορία Μαθητών	Τάξις Α΄			Τάξις Β΄			Τάξις Γ΄			Τάξις Δ΄			Τάξις Ε΄			Σύνολο		
	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ
Εγγραφέντες	20	23	43	36	15	51	41	17	58	14	13	27	9	7	16	120	75	195
Λάβοντες απόδειξιν μετεγγραφής	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	-	-	-	1	1	3	1	4
Απορριφθέντες εξετάσεων	-	-	-	2	-	2	3	-	3	5	-	5	-	-	-	10	-	10
Εξετασθέντες	19	23	42	33	15	48	37	17	54	9	13	22	9	6	15	107	74	181
Προαχθέντες	10	17	27	19	13	32	14	8	22	7	8	15	5	3	8	55	49	104
Παραπεμπεφθέντες	7	4	11	10	2	12	10	4	14	1	4	5	3	2	5	31	16	47
Απορριφθέντες	2	2	4	4	-	4	13	5	18	1	1	2	1	1	2	21	9	30

Το σχολικό έτος 1964 – 1965 λειτουργεί ως Οικονομικό Λύκειο με:

Α΄ τάξη 29 μαθητές, Β΄ τάξη 21 μαθητές, Γ΄ τάξη 12 μαθητές. Σύνολο 62 μαθητές.

Το σχολικό έτος 1965 – 66 παραμένει Οικονομικό Λύκειο με:

Α΄ τάξη 23 μαθητές, Β΄ τάξη 26 μαθητές, Γ΄ τάξη 19 μαθητές. Σύνολο 68 μαθητές.

Το ίδιο ισχύει και για το σχολικό έτος 1966 – 1967:

Κατηγορία Μαθητών	Τάξις Α΄			Τάξις Β΄			Τάξις Γ΄		
	Αρρεν	Θήλυ	Σύν.	Αρρεν	Θήλυ	Σύν.	Αρρεν	Θήλυ	Σύν.
Εγγραφέντες	10	25	35	5	9	14	11	8	19
Λαβόντες απόδειξιν μετεγγραφής	2	-	2	1	-	1	-	-	-
Απορριφθέντες εξετάσεων	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Εξετασθέντες	7	25	32	4	9	13	11	8	19
Προαχθέντες	6	15	21	2	9	11	11	8	19
Παραπεμπεφθέντες	1	9	10	2	-	2	-	-	-
Απορριφθέντες	-	1	1	-	-	-	-	-	-

Το σχολικό έτος 1967 – 1968 λειτουργεί ως εξατάξιο Γυμνάσιο:

Κατηγορία Μαθητών	Τάξις Α΄			Τάξις Β΄			Τάξις Γ΄			Τάξις Δ΄			Τάξις Ε΄			Τάξις Στ΄		
	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ
Εγγραφέντες	58	34	92	42	7	49	20	18	38	18	29	47	7	22	29	5	9	14
Λαβόντες απόδειξιν μετεγγραφής	0	0	0	1	0	1	0	0	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0
Απορριφθέντες εξετάσεων	2	2	4	1	1	2	0	0	0	4	2	6	1	0	1	0	0	0
Εξετασθέντες	56	32	88	40	6	46	20	18	38	12	27	39	6	22	28	5	9	14

Προαχθέντες	26	21	47	26	6	32	18	9	27	5	19	24	5	8	13	2	8	10
Παραπεμπεφθέντες	12	8	20	11	0	11	1	7	8	7	7	14	1	7	8	3	1	4
Απορριφθέντες	18	3	21	3	0	3	1	2	3	0	1	1	0	7	7	0	0	0

Σχολικό έτος 1968 – 1969 ως εξατάξιο Γυμνάσιο:

Κατηγορία Μαθητών	Τάξις Α΄			Τάξις Β΄			Τάξις Γ΄			Τάξις Δ΄			Τάξις Ε΄			Τάξις Στ΄		
	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ
Εγγραφέντες	55	58	113	32	34	66	29	20	49	14	21	35	11	34	45	7	11	18
Λαβόντες απόδειξιν μετεγγραφής	1	1	2	0	0	0	4	0	4	1	1	2	0	1	1	0	0	0
Απορριφθέντες εξετάσεων	0	1	1	0	0	0	1	0	1	1	0	1	2	1	3	1	0	1
Εξετασθέντες	54	56	110	32	24	66	26	18	44	12	20	32	9	32	41	6	11	17
Προαχθέντες	38	39	79	24	24	48	21	16	17	11	18	29	7	24	31	6	11	17
Απολυθέντες	32	30	62	19	20	39	39	17	18	32	9	18	25	4	24	28	6	11
Παραπεμπεφθέντες	12	16	28	16	9	20	10											
				4			6	5	8	7	2	5	5	5	10	2	4	6
Απορριφθέντες								2								4	7	11
		15	31	10	8	18	6		7	1		3	3	7	10			
		10	20	4	3													

Κατά το σχολικό έτος 1969 – 1970:

Κατηγορία Μαθητών	Τάξις Α΄			Τάξις Β΄			Τάξις Γ΄			Τάξις Δ΄			Τάξις Ε΄			Τάξις Στ΄		
	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ
Εγγραφέντες	60	63	123	30	41	71	27	24	51	18	12	30	12	20	32	8	23	31
Λαβόντες απόδειξιν μετεγγραφής	5	0	5	2	0	2	1	0	1	2	1	3	0	0	0	1	0	1
Απορριφθέντες εξετάσεων	0	1	1	0	1	1	2	0	2	1	1	2	1	1	2	0	0	0
Εξετασθέντες	55	62	117	28	40	38	24	24	48	15	10	25	11	19	30	7	23	30
Προαχθέντες	41	55	96	22	32	54	20	18	38	12	8	20	11	17	25	7	23	30
	32	41	**	18	26	44	14	7	21	9	6	15	6	7	15	6	20	26
Απολυθέντες	17	8	29	5	8	13	6	13	19	5	3	8	5	11	16	0	3	3
Παραπεμπεφθέντες	6	5	11	5	6	11	4	4	8	1	1	2	0	1	1	1	0	1
Απορριφθέντες	14	7	21	6	8	19	4	6	10	3	2	5	-	1	2	0	0	0

Απουσιάζουν τα έτη 1970 – 1971 και 1971 – 1972

Κατά το σχολικό έτος 1972 – 1973:

Κατηγορία Μαθητών	Τάξις Α΄			Τάξις Β΄			Τάξις Γ΄			Τάξις Δ΄			Τάξις Ε΄			Τάξις Στ΄		
	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ
Εγγραφέντες	39	72	111	32	48	80	27	49	76	11	20	31	13	17	30	12	9	21
Λαβόντες απόδειξιν μετεγγραφής	4	3	7	2	2	4	1	0	1	1	1	2	0	0	0	0	0	0
Απορριφθέντες εξετάσεων	0	1	1	0	3	3	0	0	0	1	0	1	2	2	4	2	0	2
Εξετασθέντες	35	68	103	30	43	73	26	49	75	9	19	28	11	15	26	10	9	19
Προαχθέντες	20	47	67	12	20	35	14	32	46	2	11	13	8	13	21	10	8	18
	22	53	75	17	24			28		6	18		11	18	25	11		
Ανεξεταστέοι	5	10	15	7	4	11	7	12	19	5	7	12	3	5	8	1	0	1
Απορριφθέντες	10	11	21	11	19	30	5	5	10	2	1	3	0	1	1	0	0	0
	13	15	28	10				11		3								

Κατά το σχολικό έτος 1973 – 1974:

Κατηγορία Μαθητών	Τάξις Α΄			Τάξις Β΄			Τάξις Γ΄			Τάξις Δ΄			Τάξις Ε΄			Τάξις Στ΄		
	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ
Ενεγράφησαν το πρώτον	39	81	120	33	64	87	27	31	56	12	23	35	6	17	23	11	14	25
Μετεγράφησαν εις άλλο σχολείο	6	5	11	5	5	10	4	3	7		3	3						
Σύνολο εγγραφέντων	45	86	131	33	64	97	31	34	65	12	26	36	6	17	23	11	14	25
Ουδόλως εφοίτησαν																		
Διέκοψαν φοίτησιν και απερρίφθησαν																		
Έλαβον αποδεικτικό μεταγραφής	5	2	7				3		3		2	2						
Απερρίφθησαν λόγω ασέβειας	1	5	6	2	3	5	3		3	2		2						
Παραπέμφθησαν λόγω απουσιών		1	1				1		1							1		1
Απεβίωσαν																		
Σύνολο μη προσελθ. εξ εργασίας	6	8	14	2	3	5	7		7	2	2	4				1		1
Προσήλθαν εις εξετάσιν	39	78	117	31	61	92	24	13	57	10	24	34	6	17	23	10	14	24
Προήχθησαν	12	37	49	15	43	58	15	4	39	6	12	15	4	12	16			
Απολύθησαν															8	7	15	
Παραπέμφθησαν εις επανεξέτασιν	8	24	32	6	7	13	5	8	13	3	10	13	1	5	6	1	4	5
Απερρίφθησαν	19	17	36	10	11	2	4	1	5	1	2	3	1		1	1	3	4

Απερρίφθησαν εις επανεξέτασιν	1		1	1		1		2	2			
Διέκοψαν φοίτησιν και Απερρίφθησαν	1											
Απερρίφθησαν λόγω απουσιών	1		1	1		1						
Παραπέμφθησαν λόγω απουσιών	1	1	2									

Μαθήματα

Στην 9^η πράξη στις 14/9/1962 διαβάζουμε αναλυτικά τα μαθήματα που διδάσκονταν οι μαθητές σε κάθε τάξη, καθώς και τα αντίστοιχα εγκεκριμένα από το Υπουργείο βιβλία:

1. Άλγεβρα
2. Αρχαία Ελληνικά
3. Γεωμετρία
4. Φυσική
5. Θρησκευτικά
6. Νέα Ελληνική Γλώσσα
7. Χημεία
8. Αγωγή
9. Γεωγραφία
10. Πολιτική Οικονομία
11. Εμπορολογία
12. Αγγλικών
13. Κοσμογραφία
14. Αστικό Δίκαιο
15. Ιστορία
16. Ψυχολογία
17. Υγιεινή
18. Βιολογία
19. Λογιστικά
20. Γεωλογία
21. Τριγωνομετρία
22. Δασονομία (Στ')
23. Ανθρωπολογία (Στ')
24. Νομικά (Στ')

Βιβλία:

Α΄ τάξη

1. Ιστορία Παλαιάς Διαθήκης, Κ. Παπαπαναγιώτου – Ι. Τιμογένους
2. Νεοελληνικά, Χ. Δημητρακοπούλου – Θ. Παρασκευοπούλου
3. Γραμματική Αρχαίας, Α. Τζαρτζάνου
4. Συντακτικό Αρχαίας, Γ. Ζούκη
5. Εκλογαί Αρχαίων, Β. Κρητικού – Γ. Παπαοικονόμου
6. Αριθμητική, Π. Τόγκα – Θ. Πασσά – Ν. Νικολάου
7. Πρακτική Γεωμετρία, Ν. Νικολάου
8. Ιστορία, Α. Λαζάρου – Δ. Χατζή
9. Φυσική – Χημεία
10. Γεωγραφία Ελλάδος

Β΄ τάξη

1. Ιστορία Καινής Διαθήκης, Β. Πετρούνια
2. Νεοελληνικά, Σ. Σπεράνζα – Λ. Βρανούση
3. Γραμματική Αρχαίας, Α. Τζαρτζάνου
4. Συντακτικόν Αρχαίας, Γ. Ζούκη
5. Κύρου Ανάβασις, Κ. Κοσμά – Ελληνικά, Λ. Φραγκόκου
6. Αριθμητική, Π. Τόγκα – Θ. Πασσά – Ν. Νικολάου
7. Πρακτική Γεωμετρία, Ν. Νικολάου
8. Ιστορία, Χ. Μαλλιαρού
9. Φυτολογία, Π. Γαβρεσέα
10. Γεωγραφία Ευρώπης, Π. Γαβρεσέα
11. Cours de langue frangais Gisele Viviex et Paul Siatpes

Γ΄ τάξη

1. Ερμηνεία Εκλεκτών Περικοπών, Β. Ιωαννίδου
2. Νεοελληνικά, Γ. Καλαματιανού – Θ. Μαρκοπούλου κ.α.
3. Γραμματική Αρχαίας, Α. Τζαρτζάνου
4. Συντακτικό Αρχαίας, Α. Τζαρτζάνου
5. Αρριανός, Β. Κρητικού – Ηρόδοτος, Κ. Κοσμά
6. Λυσίας, Κ. Κοσμά – Ισοκράτης, Ν. Αδαμοπούλου

7. Άλγεβρα, Ν. Σακελαρίου – Λ. Αδαμοπούλου
8. Θεωρητική Γεωμετρία, Ν. Νικολάου
9. Ιστορία, Α. Λαζάρου – Δ. Χατζή
10. Ζωολογία, Π. Τσιλήθρα
11. Γεωγραφία, Π. Γαβρεσέα
12. Λατινικών Αναγνωστικών, Κ. Κοσμά – Ihomond
13. Λατινική Γραμματική, Α. Τζαρτζάνου
14. Cours de langue frongaise Gisele Viviet et Paul Siatpety

Στην 14^η πράξη στις 26-9-1962 αναφέρονται τα μαθήματα και τα εγκεκριμένα βιβλία των υπόλοιπων τάξεων.

Δ' τάξη

1. Εκκλησιαστική Ιστορία, Β. Πετρούνια
2. Νεοελληνικά, Λ. Βρανούση – Β. Σφυρόερα κ.α.
3. Συντακτικόν Αρχαίας, Α. Τζαρτζάνου
4. Δημοσθένης, Κ. Κοσμά – Λυκούργος, Ν. Φραγκίσκου
5. Ομήρου Οδύσσεια, Ν. & Κ. Ελεοπούλου
6. Άλγεβρα, Ν. Σακελλαρίου – Λ. Αδαμοπούλου
7. Θεωρητική Γεωμετρία, Ν. Νικολάου
8. Οικονομικά Μαθηματικά, Μακρή
9. Ιστορία, Ελ. Βουραζέλη – Μαρινάκου
10. Ανθρωπολογία, Ε. Παντελούρη
11. Γεωγραφία, Α. Μάζη
12. Βιολογία, Σ. Σπεράντζα
13. Χημεία, Λ. Λιώκη
14. Λογιστική, Αλικάκου
15. Τεχνική των συναλλαγών, Αλεβίζου
16. Γενικά αρχαί Δικαίου, Σφακιανού
17. Φορολογία του εισοδήματος, Ν. Αλικάκου
18. Αγγλικά, A ditect method, Book 1

Ε' τάξη

1. Κατήχησις και Λειτουργική, Β. Ιωαννίδη
2. Οικονομικά, Ξενοφώντος, Β. Κρητικού

3. Τραπεζικά, Ισοκράτους, Β. Κρητικού
4. Νεοελληνικά Αναγνώσματα, Γ. Καλαματιανού – Μ. Σταθοπούλου κ.α
5. Εμπορική Αριθμητική, Τόμος Β΄, Ε. Μαργαρίτη
6. Άλγεβρα Εμπορικών Σχολών, Τόμος Α΄, Ε. Μαργαρίτη
7. Εμποριολογία, Τεύχος Β΄, Εκδόσεις 7, Ν. Αλικάκου
8. Εμπορική αλληλογραφία, Τόμος Α΄, Εκδόσεις Β΄, Θ. Μούντριχα
9. Λογιστική, Τόμος Β΄, Εκδόσεις Γ΄, Ν. Αλικάκου
10. Εμπορικών Δίκαιον, Ν. Αλικάκου
11. Πολιτική Οικονομία, Δ. Καλιτσούνακη – Ν. Αλικάκου
12. Φυσική Πειραματική, Εκδόσεις Β΄, Β. Νεράτζη
13. Χημεία Οργανική, Εκδόσεις Ε΄, Β. Νεράτζη
14. Οικονομική Γεωγραφία των Ηπείρων, Τρ. Κωστούρου
15. Ανόργανος εμπορευματολογία, Τρ. Κωστούρου
16. Παγκόσμιος Οικονομική Ιστορία
17. Αγγλικά, A direct method, Book 3, Greek English translations by fitidides
18. Γαλλικά, Loe francais par la lecture at la conversation, Cowes superient

Στ΄ τάξη

1. Χριστιανική Ηθική, Κ. Παπαπαναγιώτου – Π. Δαρμπανάκη
2. Πλάτωνος Απολογία, Ο.Ε.Σ.Β., Χ. Παπαναστασίου
3. Σοφοκλέους, Αντιγόνη, Π. Δημοπούλου
4. Νεοελληνικά Αναγνώσματα, Γ. Καλαματιανού – Η. Λάγιου
5. Εμποριολογία, Ν. Αλικάκου, Τεύχος Β΄, Εκδόσεις 7^η
6. Εμπορική αλληλογραφία, Θ. Μούντριχα, Εκδόσεις Α΄
7. Βιομηχανική Λογιστική, Ν. Αλικάκου

Βαθμολογίες – Διαγωγή

Από τη μελέτη των βαθμολογιών όλων των τάξεων του Οικονομικού Γυμνασίου και Λυκείου παρατηρούμε ότι ο κατώτερος βαθμός μαθητή στα προφορικά είναι 04/20 και ο ανώτερος 19/20.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τη διακύμανση της βαθμολογίας στα παρακάτω μαθήματα:

Μαθήματα	Προφορικός Βαθμός	Γραπτός Βαθμός Ιουνίου
Θρησκευτικά	11 – 18	13 – 17
Ελληνική Γλώσσα	07 – 18	04 – 17
Μαθηματικά	10 – 13	02 – 14
Γεωγραφία – Πατριδογνωσία	06 – 18	07 – 18
Ιστορία	14 – 16	05 – 16
Φυσική Ιστορία	12 – 16	07 – 16
Καλλιγραφία	08 – 16	08 – 16
Γυμναστική	10 – 16	10 – 16

Στην Ελληνική Γλώσσα υπάρχουν πολλοί μαθητές με γραπτό βαθμό 07/20.

Στα Μαθηματικά πολλά γραπτά έχουν βαθμολογηθεί με 04/20, ενώ υπάρχουν και πολλά με βαθμό 10/20.

Όσον αφορά τη διαγωγή, υπερτερούν οι μαθητές που έχουν χαρακτηρισμό διαγωγής «καλώς», ενώ υπάρχουν πολλοί μαθητές με διαγωγή «κοσμία».

4.2.4. Ημερολόγιο λειτουργίας Οικονομικού Γυμνασίου αρχόμενον από 1/4/1969

Το συγκεκριμένο βιβλίο αρχίζει να γράφεται από 1-4-1969 και ολοκληρώνεται στις 9-7-1976 επί Διευθυντή Δημ. Καρατζένη.

Αποτελεί ένα είδος ημερολογίου, στο οποίο καταγράφονται οι δραστηριότητες του σχολείου σχεδόν καθημερινά κι όταν κρίνεται ότι κάποια δράση πρέπει να αναφερθεί.

Σταχολογούμε κάποιες από τις καταγεγραμμένες δραστηριότητες του σχολείου.

- 1-9-1969: Εμφάνιση καθηγητών – άνοιγμα σχολείου
- 2-9-1969: Προετοιμασία συμπληρωματικών εξετάσεων
- 3-10-9-1969: Διενέργεια συμπληρωματικών εξετάσεων
- 11-9-1969: Έκδοση αποτελεσμάτων συμπληρωματικών εξετάσεων
- 1-10-1969: Έναρξη μαθημάτων
- 11-10-1969: Αγιασμός
- 27-10-1969: Στολισμός σχολείου για την επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου
- 8-11-1969: «Πεντάλεπτος ανάπτυξης του Ευαγγελίου της αυριανής

Κυριακής» υπό του Θεολόγου Καθηγητού κ. Τερζάκη

- 24-11-1969: Παρακολούθηση θεατρικής παράστασης του «εφηβικού παιδικού θεάτρου» στον κινηματογράφο Ηλέκτρα κατόπιν εγκρίσεως του Νομάρχη Μεσσηνίας

- Κυριακή 7-12-1969: Μετά τον εκκλησιασμό έγινε συγκέντρωση γονέων και κηδεμόνων και μίλησε ο Γυμνασιάρχης κ. Παν. Σκουρκέας με θέμα: «Τα επιτεύγματα της Εθνικής μας κυβερνήσεως εις τον οικονομικόν τομέαν». Στη συνέχεια ο κ. Βασ. Βρυώνης μίλησε με θέμα: «Το Δεκεμβριανόν κίνημα του 1944».

- 20-4-1969: Συμμετοχή του διδακτικού προσωπικού στις εορταστικές εκδηλώσεις της «2^{ης} επετείου της Εθνικής Επανάστασης της 21^{ης} Απριλίου 1967. (δοξολογία, άσματα, ομιλία του καθηγητή κ. Βασιλείου Βρυώνη)

- Κυριακή 18-5-1969: Εκκλησιασμός των μαθητών συνοδεία καθηγητών

- 7-1-1970: Έναρξη μαθημάτων

- 3-2-1970: Διεξαγωγή διαγωνισμάτων

- 18-4-1970: Διακοπές Πάσχα

- 6-6-1970: Πρόγραμμα Διαγωνισμάτων

- 3-7-1970: Έκδοση αποτελεσμάτων

- 1-10-1970: Έναρξη αποτελεσμάτων

- 24-10-1970: Αντιπροσωπεία μαθητών παρακολούθησαν τις εορταστικές εκδηλώσεις «επί τη επετεώ της ημέρας του Ο.Η.Ε.»

- 8-11-1971: Παρακολούθησαν οι μαθήτριες θεατρική παράσταση με τίτλο: «Η πολεμική αρετή των Ελλήνων», οι μαθητές «μετέβησαν εις το αεροδρόμιον Μεσσήνης προς παρακολούθησιν, σχετικώς με την εορτήν της Αεροπορίας, εκδηλώσεων».

- Κυριακή 7-5-1972: Το σχολείο συμμετείχε στην υποδοχή του αντιπροέδρου της κυβερνήσεως κ. Στυλιανού Παττακού κατά τη θεμελίωση του Διοικητηρίου Καλαμάτας.

- 8-5-1972: Ομιλία καθηγήτριας κ. Μπάκα «περί του έργου του Ερρίκου Ντυνάν». Ο Γυμνασιάρχης κ. Αλειφέρης μίλησε «περί της ευρύτερας σημασίας της εξορμήσεως προβολής των ελληνικών προϊόντων»

- 10-5-1972: Ημερήσια εκδρομή: Α΄ τάξη στον Μυστρά, Β΄ και Γ΄ στην Επίδαυρο και Ναύπλιο και η Στ΄ 4ήμερος στη Ζάκυνθο, Καλάβρυτα, Αγ. Λαύρα, Ολυμπία.

- 20-5-1972: Αντιπροσωπεία μαθητριών της Στ' τάξης συμμετείχε στις εορταστικές εκδηλώσεις στο Μανιάκι.
- 25-5-1972: Ομιλία της καθηγήτριας κ. Άννας Μπάκα με θέμα: «Η θάλασσα ως παράγων ισχύος και αναπτύξεως της Ελλάδος». Οι μαθητές της Ε' και Στ' τάξης έγραψαν έκθεση σχετική με το θέμα.
- 4-6-1972: Συμμετοχή του σχολείου «εις τας Γυμναστικές επιδείξεις των σχολείων της πόλεως της Καλαμάτας».
- 27-10-1972: Ορισμός σημαίας.
- 4-11-1972: Ομιλία καθηγητού κ. Μασβούλα «περί ελαιολάδου».
- 15-11-1972: Ομιλία καθηγητού κ. Μπενέα «περί φιλοτελισμού». Η κ. Μπάκα μίλησε «περί του έργου του Ερυθρού Σταυρού» εν όψει του εράνου της 16/11/1972).
- 21-11-1972: Ομιλία του Ιερέως – Θεολόγου κ. Χαρ. Κουλουμπού με θέμα: «προϋπόθεσεις δια την επιτυχίαν εις την ζωήν».
- 25-11-1972: Ομάδα μαθητών (33) «απεστάλη εις 9^{ον} Σύνταγμα πεζικού ίνα παρασταθή εις την ορκωμοσίαν των νεοσυλλέκτων».
- 30-11-1972: Το απόγευμα ομάδα μαθητριών με τις καθηγήτριες κ. Κυριαζή και δ/δα Βερεσέ επισκέφθηκε το Βρεφοκομείο και έδωσαν τρόφιμα και γλυκίσματα.
- 13-12-1972: Ημερήσια εκδρομή και το απόγευμα συγκέντρωση γονέων.
- 20-12-1972: Παιδαγωγική συνεδρία του συλλόγου.
- 30-1-1973: Αντιπροσωπεία μαθητών παρακολούθησε τον εσπερινό και τη θεία λειτουργία για την εορτή των Τριών Ιεραρχών.
- 14-3-1973: Ομιλία κ. Μασβούλα με θέμα: «Η μεταπολεμική ανάπτυξις της Ελλάδος». Στη συνέχεια ο κ. Γυμνασιάρχης και οι καθηγητές παρακολούθησαν την ομιλία του υπουργού κ. Λέκκα στο Εργατικό Κέντρο Καλαμάτας.
- 26-3-1973: «Το σχολείον εξέδραμεν εις παραλίαν».
- 27-3-1973: Επίσκεψη του Διευθυντή Μ.Ε.Ν.Μ. και έλεγχος βιβλίων.
- 6-4-1973: Εορτασμός της Ολυμπιακής ημέρας, ομιλητής ο κ. Ηλίας Γυφτέας.
- 8-5-1973: Παραλαβή 80 καινούριων θρανίων.
- 12-5-1973: «Παρακολούθησις υπό των μαθητών μορφωτικής και διδακτικής ταινίας».

- 1-11-1973: Επίσκεψη του Γενικού Επιθεωρητή Μέσης Εκπαίδευσης Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και Πελοποννήσου κ. Γεωργούση.
- 16-11-1973: Παράδοση προτομής Μ. Αλεξάνδρου από το 9^ο Σύνταγμα Πεζικού Καλαμάτας στο σχολείο.
- 22-11-1973: Ημερήσια εκδρομή στον Αγ. Φανούριο.
- 29-4-1974: Εορτασμός για τη συμπλήρωση 150 χρόνων από το θάνατο του λόρδου Μπάυρον.
- 29-5-1973: «Μαθηταί υπό τον κ. Γυφτέα μετέβησαν στην θάλασσαν δια πρακτικήν εξάσκησιν κολυμβήσεως».
- 20-11-1975: Ομιλία για τη νόσο του Χάνσεν.
- 9-6-1977: Λήξη εργασιών σχολικού έτους 1976 – 1977.

4.2.5. Βιβλίον πράξεων Οικονομικού Γυμνασίου

Στην 2^η πρ./5-9-1961 αναφέρεται η ίδρυση του Οικονομικού Γυμνασίου, που αποτέλεσε τη συνέχεια της Εμπορικής Σχολής (1919 – 1961). Πρώτος Γυμνασιάρχης ο κ. Ι. Βασιλόπουλος, ενώ η στελέχωση του σχολείου γίνεται με τους καθηγητές της Εμπορικής Σχολής.

Στις αμέσως επόμενες πράξεις αναφέρεται η ανάληψη καθηκόντων από δυο καθηγητές τον κ. Παν. Σγουρέα, Φιλολόγο και τον κ. Νικόλαο Μπαρμπετσέα, Μαθηματικό, η έκδοση αποτελεσμάτων των επαναληπτικών εξετάσεων του Σεπτεμβρίου και τα σχολικά βιβλία που θα διδαχθούν ανά τάξη κατά το τρέχον σχολικό έτος (πράξη 8^η/20-9-1961).

Ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η 10^η πρ./4-10-1961 που αναφέρεται στην εσωτερική και εξωτερική λειτουργία του σχολείου και ελήφθη ομόφωνα από τον σύλλογο.

Πιο συγκεκριμένα:

1. Πηλίκιον για όλους τους μαθητές, μπλε ποδιά για τις μαθήτριες «μετά σχετικού περιλαιμίου και σήματος του σχολείου».
2. «Η κόμη των μαθητών να κείρεται ευπρεπώς».
3. Η ώρα λήξεως της κυκλοφορίας ορίζεται για τον Οκτώβρη η 8μ.μ, για τους μήνες Νοέμβριο έως Φεβρουάριο η 7μ.μ., για τους υπόλοιπους μήνες η 8μ.μ.. (όσοι φοιτούν σε φροντιστήρια μπορούν να έχουν βεβαίωση από το «οικείον φροντιστήριον»).

4. Η χρήση ποδηλάτου επιτρέπεται μόνο σε μαθητές που προέρχονται από τα περικόωρα ή την παραλία. «Εις δε τας μαθητριάς απαγορεύεται η χρήσις αυτού εντελώς».

5. Απαγορεύονται τα πάρτι «απολύτως και γενικόως» καθώς και οι χοροί «εις τα δημόσια κέντρα διασκεδάσεως».

6. Απαγορεύεται να συχνάζουν οι μαθητές σε «διάφορα κέντρα, οινοπωλεία, σφαιριστήρια, λέσχεις, κέντρα ψυχαγωγίας κτλ.».

7. Απαγορεύεται το ποδόσφαιρο «εις τους δρόμους και τας πλατείας της πόλεως».

8. Απαγορεύεται «αυστηρώς» το κάπνισμα.

9. Απαγορεύεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να πηγαίνουν στον κινηματογράφο.

- Στη 12^η πράξη στις 21-10-1961 γίνεται ορισμός σημαίας και δίνεται έπαινος σε μαθητές «διακριθέντες δι' επιμέλειαν και χρηστότητα».

Ο μέσος όρος της βαθμολογίας έπρεπε να είναι (16) «Λίαν Καλώς».

- Στην 16^η πράξη στις 14-11-1961 σύμφωνα με τη διαταγή του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων υπ. αρ. 116343/285 από 6/11/1961 «περί υποτροφιών» εκλέγεται τριμελής σχολική επιτροπή για «την ανάδειξιν και παρακολούθησιν των υποτρόφων».

- Στην 17^η πράξη στις 29-11-1961 αναφέρονται τα ονόματα των μαθητών, που λαμβάνουν υποτροφία (ένας από κάθε τάξη) συνυπολογίζονται Γ.Μ.Ο. και κοινωνικά κριτήρια (άπορος-η)

- Στην 24^η πράξη στις 29-1-1962 ορίζεται τριμελής επιτροπή καθηγητών, για να «εκλέξει» την καλύτερη έκθεση των μαθητών με θέμα: «Οι προς τον μύρμηγκα και γενού εκείνου σοφώτερος».

- Στην 22^η πράξη στις 25-10-1962 αποφασίζεται να χορηγηθούν δωρεάν βιβλία στους δικαιούμενους μαθητές με βάση την υπ. αρ. 116281/270 της 24-10-1962 διαταγής του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

- Στην 27^η πράξη στις 2-4-1965 το σχολείο αναφέρεται ως Οικονομικό Λύκειο, ενώ ο Διευθυντής και το προσωπικό παραμένουν ίδιο.

- Με την πράξη 11 στις 8-9-1966 Διευθυντής του σχολείου αναφέρεται ο κ. Παναγιώτης Σκουρκέας.

4.2.6. Βιβλίων Πράξεων Οικονομικού Λυκείου

Το Οικονομικό Λύκειο Καλαμάτας λειτούργησε από το σχολικό έτος 1964 – 1965 έως και το σχολικό έτος 1966 – 1967, δηλαδή για τρία σχολικά έτη.

Ένα από τα βιβλία που διατηρούσε το Οικονομικό Λύκειο είναι το «Βιβλίων Πράξεων», στο οποίο καταγράφονται οι συνεδριάσεις των εκπαιδευτικών και οι αποφάσεις που λήφθηκαν στα θέματα, που συζητήθηκαν.

Σταχυολογούμε κάποιες αποφάσεις του Συλλόγου των καθηγητών που θεωρούμε ότι αντικατοπτρίζουν το σχολικό γίνεσθαι της εποχής.

- 12^η πράξη στις 10-10-1966 Διευθυντής του Λυκείου αναλαμβάνει ο κ. Παναγιώτης Σκουρκέας, ενώ ο μέχρι τότε Διευθυντής κ. Δημ. Πουλόπουλος μετατίθεται στο 2^ο Λύκειο Αρρένων.

Στο πρακτικό αναφέρεται η παράδοση του υλικού του σχολείου, από τον αποχωρούντα Διευθυντή στο νεοδιορισθέντα. Το υλικό αναφέρεται αναλυτικά και λεπτομερειακά και περιλαμβάνει μαθητολόγιο, σφραγίδες, χάρτες, βιβλία, όργανα κ.α.

- 13^η πράξη στις 12-10-1966, το πρακτικό αυτό περιλαμβάνει τον κανονισμό του σχολείου για το νέο έτος. Κάποιοι από τους κανόνες που θα ισχύουν τη νέα χρονιά αφορούν:

1. Το σχολικό ένδυμα. Τα κορίτσια είναι υποχρεωμένα να φορούν «ποδιά κυανού χρώματος μετά λευκού γιακά και σήμα δια μονογράμματος ερραμμένου επί της ποδιάς. Τις Κυριακές οι μαθήτριες πρέπει να φορούν «εορταστικόν ένδυμα ήτοι φούσταν μπλε και μπλούζαν λευκήν». Οι μαθητές υποχρεούνται να φορούν πηλίκιο.

2. Οι μαθητές/τριες είναι όλοι ίσοι μεταξύ τους και οφείλουν να σέβονται, να φοιτούν ανελλιπώς, να δικαιολογούν τις απουσίες τους και να διατηρούν καθαρό το σχολείο.

3. Οι μαθητές/τριες απαγορεύονται να κυκλοφορούν εντός της πόλεως μετά της ογδός (8.00μ.μ.).

4. Οι μαθητές/τριες απαγορεύεται να παρακολουθούν ταινίες στους κινηματογράφους εκτός, αν η ταινία έχει εγκριθεί από το Σύλλογο των καθηγητών.

5. Οι μαθητές/τριες απαγορεύεται να επισκέπτονται καφεενεία, σφαιριστήρια και θέατρα. Επιτρέπεται η επίσκεψη σε ζαχαροπλαστεία μόνο με τη συνοδεία γονέων.

6. Ο εκκλησιασμός είναι υποχρεωτικός και γίνεται ανά δεκαπενθήμερο. Ο μαθητής/τρια, που αδικαιολόγητα απουσιάζει από τον εκκλησιασμό τιμωρείται με μείωση του βαθμού στο μάθημα των Θρησκευτικών και της διαγωγής του.

7. Οι μαθητές/τριες κατά την ώρα του διαλείμματος παραμένουν στο προαύλιο «άνευ φωνασκιών».

8. Το ψεύδος και η συκοφαντία τιμωρούνται.

- 14^η πράξη στις 12-10-1966 αναθέσεις μαθημάτων και επιμερισμός εργασιών στους καθηγητές.

- 15^η πράξη στις 19-10-1966, εξετάζεται η συμπεριφορά μαθητή της Α΄ Λυκείου, ο οποίος «συνελήφθη» από καθηγητή του σχολείου ξαπλωμένος «επί του θρανίου του». Στην παρατήρηση του καθηγητή του απάντησε «με αναίδειαν και ειρωνίαν». Ο Σύλλογος των καθηγητών απεφάσισε να τιμωρήσει τον μαθητή με 8 ημέρες αποβολή από το σχολείο.

- 18^η πράξη στις 5-11-1966, ο Σύλλογος καθηγητών συζητά για την παραβατική συμπεριφορά του ίδιου μαθητή της Α΄ Λυκείου, που αυτή τη φορά «συνελήφθη καπνίζων». Η ποινή είναι «δια παντός αποβολήν από το Οικονομικό Λύκειον» και η διαγωγή του χαρακτηρίζεται ως «κακήν».

- 30^η πράξη στις 30-5-1966, αποβολή μαθήτριας για μια (1) ημέρα γιατί «εθεάθη άνευ σχολικού ενδύματος και με υψηλά υποδήματα».

- 34^η πράξη στις 30-6-1966, αποτελέσματα γενικών γραπτών εξετάσεων, χαρακτηρισμός φοίτησης και διαγωγής, κλείσιμο βιβλίων.

- 35^η πράξη στις 30-6-1967, μηδενισμός μαθήτριας στο μάθημα της Χημείας και χαρακτηρισμός της διαγωγής της ως «κοσμία», γιατί αντέγραψε στο μάθημα της Χημείας.

- 39^η πράξη στις 12-7-1967, άδεια για λουτροθεραπεία σε καθηγητή του σχολείου.

- 41^η πράξη στις 29-8-1967, το σχολείο δωρίζει δύο Γαλλοελληνικά Λεξικά σε δύο αριστούχους μαθήτριες

- 5^η πράξη στις 12-9-1967, με βάση την υπ. αρ. 394/22-2-1967 Υπουργική απόφαση ενοποιούνται τα τριτάξια Γυμνάσια και τα Λύκεια.

- 19^η πράξη στις 16-12-1967, διήμερη αποβολή σε μαθητή της Ε΄ τάξης, γιατί έσπασε την ομπρέλα συμμαθήτριάς του.

- Απαλλαγές μαθητών από τη Γυμναστική
- Δικαιολόγηση απουσιών
- 12^η πράξη στις 10-10-1966, το Οικονομικό Γυμνάσιο μετατρέπεται σε Οικονομικό Λύκειο.
- 5^η πράξη στις 21-9-1976, το δτάξιο Οικονομικό Λύκειο μετατρέπεται σε Οικονομικό Γυμνάσιο.
- 11^η πράξη στις 7-10-1968, «Οι μαθηταί το πρωί, πριν την έναρξιν των μαθημάτων, υποχρεούνται να περιμένουν εις τον δεντροφυτευμένον χώρο ανατολικάς του διδακτηρίου. Οι δε μαθήτριάι εντός το προαυλίου επί της οδού Κουμουνδουράκη, από της του ιδρύματος των τυφλών μέχρι και του Βρεφοκομείου».
- 20^η πράξη στις 6-3-1969, ομιλία καθηγητή για την εξωτερική ιεραποστολή.
- 20^η πράξη στις 6-3-1969, ορισμός σημαιοφόρου, έρανοι, φιλανθρωπικό έργο (Ελαιοχώριο 1973).
- 22-3-1973, ο Σύλλογος υποδέχθη τον κ. Πρωθυπουργό.
- 4^η πράξη στις 18-9-1976, Το δτάξιο Οικονομικό Γυμνάσιο μετατρέπεται σε Οικονομικό Λύκειο.
- 5^η πράξη στις 29-9-1967, το Οικονομικό Λύκειο μετατρέπεται σε Οικονομικό Γυμνάσιο.

Υποδειγματική διδασκαλία Χημείας Β΄ τάξης από Ευάγγελο Μπενέα παρουσία του Διευθυντή Μέσης Εκπαίδευσης Νομού Μεσσηνίας κ. Ιωάννη Βουλγαρίδη.

Καθηγητές Οικονομικού Γυμνασίου – Λυκείου

Με βάση το βιβλίο «Πράξεων» του Οικονομικού Γυμνασίου Καλαμάτας και στην 1^η πράξη κάθε σχολικού έτους, που αναφέρονται τα ονόματα των εκπαιδευτικών που παρουσιάστηκαν και ανέλαβαν υπηρεσία καθώς, επίσης από τις υπογραφές σε κάθε πράξη του συλλόγου των καθηγητών, προκύπτει ότι δίδαξαν στο συγκεκριμένο σχολείο οι παρακάτω καθηγητές:

1. Βλαχοδημητρόπουλος Κ.
2. Βρυώνης Βασίλειος, Φιλολόγος
3. Φωτοπούλου Κυριακή, Εμποριολόγος
4. Κυριαζή Μάρθα, Αγγλικών

5. Μάστορα Σταυρούλα, Φιλολόγος
6. Μπάκα Άννα, Φιλολόγος, (πράξη 1^η στις 2-9-1968)
7. Μπαρμπατσέας Νικόλαος, Μαθηματικός
8. Μάσβουλας Ιωάννης, Εμποριολόγος
9. Παπαδοπούλου Ευγενία, Γυμνάστρια
10. Τερζάκης Δημήτριος, Θεολόγος
11. Καλογερέας Ιωάννης, Μαθηματικός
12. Βερεσέ Αθανάσιος, Φιλολόγος
13. Τρύφωνας Μ., Γαλλικών
14. Νίκας Βασίλειος, Φυσικός
15. Μπούρας Χρ., Φυσικός
16. Σωφρονάς Ηλίας, Μαθηματικός
17. Θεοδωρακοπούλου Στ., Ωδική
18. Σκουρκέας Π., Φιλολόγος
19. Βερράρου Αλεξάνδρα, Φυσικός
20. Κούτρου Ελένη, Γυμνάστρια
21. Παναγιωτακόπουλος Π.
22. Γιακουμής Παναγιώτης
23. Δημόπουλος Ηλ.
24. Κτεναβέας Δημ.
25. Κνιθάκης Κ., Εμποριολόγος

Στο σχολικό έτος 1974 – 1975 αναφέρονται συμπληρωματικά τα ονόματα των παρακάτω καθηγητών:

Καθηγητές σχολικού έτους 1974 - 1975

- Καποπούλου Καλλιόπη
- Μητρόπουλος Αντώνιος, Θεολόγος
- Ζουζουνέα Άννα, Οικοκυρικών
- Γυφτέας Ηλίας, Γυμναστής
- Μιχαλοπούλου Ευσταθία, Γυμνάστρια
- Μπενέας Ευάγγελος, Φυσικός
- Κώνσια Μαρία, Φιλολόγος
- Ορφανού, Θεολόγος

- Κουπατσάρα Ελένη, Φιλολόγος
- Αραποστάθη Μαρία, Αγγλικών
- Μισέρου Ευγενία, Φιλολόγος
- Τζάνου, Μαθηματικός
- Κυριακόπουλος, Φυσικός
- Καραγιάννη, Οικοκυρικών
- Αργυροπούλου Μ. Φυσιολογίστρια

Διευθυντές

Οι Διευθυντές του Οικονομικού Γυμνασίου – Λυκείου ήταν:

- Σύμφωνα με την πράξη 1^η στις 5-9-1961, Ι. Βασιλόπουλος.
- Σχολικό έτος 1961 – 1962, Ι. Βασιλόπουλος.
- Σχολικό έτος 1962 – 1963, Ι. Βασιλόπουλος.
- Σύμφωνα με την πράξη 30^η στις 8-6-1963, Δημ. Μουρδουκούτας.
- Σύμφωνα με την πράξη 2^η στις 16-9-1963, Δημ. Πουλόπουλος έως την πράξη 12 στις 10-10-1966.
  - Σύμφωνα με την πράξη 12 στις 10-10-1966 ο Λυκειάρχης Δημ. Πουλόπουλος μετετέθη στο Β΄ Λύκειο Αρρένων και νέος Διευθυντής ο Π. Σκουρκέας (πράξη 11^η στις 8-9-1966).
  - Σύμφωνα με την πράξη 27 στις 16-3-1968, Διευθυντής για 6 μήνες Ιωάννης Καλογερέας.
  - Σύμφωνα με την πράξη 44 στις 3-7-1968, επανήλθε ως Διευθυντής ο Π. Σκουρκέας.
    - Σύμφωνα με την πράξη 1 στις 1-9-1972, Γυμνασιάρχης Θ. Αλειφέρης
    - Το 1972 – 1973 αναφέρεται ως Γυμνασιάρχης ο κ. Δουβέας.
    - Το 1972 – 1973 Διευθύντρια αναλαμβάνει η Κυρ. Φωτοπούλου.
    - Σύμφωνα με την πράξη 6 στις 21-9-1976, η Διευθύντρια Άννα Μπάκα παραδίδει τη Διεύθυνση του σχολείου στο Δημ. Ι. Καρατζένη. Η κυρία Άννα Μπάκα είχε αναλάβει τη Διεύθυνση του σχολείου με την 7^η πράξη στις 23-9-1976.

Κατά το σχολικό έτος 1976 – 1977 προστίθενται οι καθηγητές:

Καθηγητές σχολικού έτους 1976 - 1977

- Δέλλιου Ευαγ.
- Ιαβδιώτου Δημήτριος

- Κανελλοπούλου Μαρία
- Αθανασοπούλου Παρασκευή

4.2.7. Ειδικός έλεγχος Οικονομικού Γυμνασίου αρχόμενος από 1961 έως 1972 - 1973

Εκτός από τον «Γενικό Έλεγχο Αποτελέσματος Ενιαυσίων Εξετάσεων 1961 – 1977», το Οικονομικό Γυμνάσιο διατηρούσε το βιβλίο «Ειδικός Έλεγχος Οικονομικού Γυμνασίου», το οποίο περιείχε το **ονοματεπώνυμο του μαθητή ανά τάξη και το σχολικό έτος** καθώς και τις **βαθμολογίες** που συγκέντρωνε σε κάθε μάθημα που διδασκόταν. Έχει καταχωρισθεί η **προφορική βαθμολογία** α΄ και β΄ εξαμήνου, η **βαθμολογία των γραπτών εξετάσεων του Ιουνίου** (με κόκκινο χρώμα) και τέλος ο **Μέσος Βαθμός** που προκύπτει από τον μέσο όρο των προφορικών και της γραπτής δοκιμασίας.

Στο άκρο της δεξιάς σελίδας του βιβλίου αναγράφεται η ένδειξη **ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ** και δηλώνεται αν ο μαθητής «**προάγεται**», «**απορρίπτεται**» ή κρίνεται «**ανεξεταστέος**» και σε ποιο **μάθημα**.

4.2.8. Πρόχειρος ειδικός έλεγχος σχολικού έτους 1963 – 1964

Για κάθε σχολικό έτος ξεχωριστά υπήρχε βιβλίο με τον τίτλο «πρόχειρος ειδικός έλεγχος» και περιείχε τη βαθμολογία ανά μαθητή, ανά τάξη και ανά μάθημα.

Το βιβλίο αυτό πρόσφερε μια γρήγορη και εποπτική εικόνα της επίδοσης του μαθητή.

4.2.9. Βιβλία διδαχθείσης ύλης Α2΄ και Στ΄ τάξης σχολικού έτους 1976 – 1977

Ανάμεσα στα βιβλία που έχουν διασωθεί και παραδοθεί, στα Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας είναι και δύο βιβλία «Διδαχθείσης ύλης» του σχολικού έτους 1976 – 1977.

Στην πρώτη σελίδα των βιβλίων αναφέρονται τα μαθήματα που διδάσκονται στην ανάλογη τάξη και η σελίδα που ο διδάσκων καθηγητής καταγράφει το μάθημα, που δίδαξε με ημερομηνία και ώρα.

Στο τέλος της σχολικής χρονιάς κάθε καθηγητής «κλείνει» το βιβλίο και υπογράφει κάτω από το μάθημα που δίδαξε.

Διασωθέν έγγραφο

Στα Γ.Α.Μ. Μεσσηνίας έχει διασωθεί έγγραφο της Μέσης Εκπαίδευσης προς τους Γυμνασιάρχες με θέμα: «Τροποποίηση στην εκλογή σημαιοφόρου και παραστατών». Σύμφωνα με αυτό:

Η Διεύθυνση Σωματικής Αγωγής τροποποιώντας την υπ. αρ. 713/18/85437/25/1974 αποφασίζει ότι ο Σημαιοφόρος «εκλέγεται απαραίτητα εκ των μαθητών ή μαθητριών της Στ' τάξεως και εκ των διακρινομένων:

1. Δια το ήθος
2. Δια το παράστημα
3. Δια την επίδοσιν εις τα μαθήματα και
4. Δια την φοίτησιν και επίδοσιν εις το μάθημα της Σωματικής Αγωγής

Παραστάται

1. «Εις ην περίπτωσιν ως Σημαιοφόρος έχει εκλεγεί άρρην, οι δύο εκατέρωθεν παραστάτιδες εκλέγονται εκ των μαθητριών των Ε' και Δ' τάξεων του Γυμνασίου, οι δε υπόλοιποι εκλέγονται ως ακολούθως:

- Δύο (2) παραστάται εκ των Α' και Β' τάξεων και
- Μία (1) παραστάτις εκ της Γ' τάξεως.

2. Αντιθέτως εις ην περίπτωσιν ως Σημαιοφόρος έχει εκλεγεί θήλυ, οι δύο εκατέρωθεν ταύτης παραστάται εκλέγονται εκ των μαθητών των Ε' και Δ' τάξεων του Γυμνασίου, οι δε υπόλοιποι εκλέγονται ως ακολούθως:

- Δύο (2) παραστάτιδες εκ των Β' και Γ' τάξεων και
- Εις (1) παραστάτης εκ της Α' τάξεως.

**Ο Υφυπουργός,
Χρ. Καραπιπέρης**

Ε' Κεφάλαιο

Σχολή Παπαφλέσσα (1954 – 1975)

5.1. Ίδρυση – Στέγαση

Η ανέγερση του κτηρίου, που στέγασε τις σχολές «Παπαφλέσσα», έγινε το 1952. Το κόστος ανέγερσης καλύφθηκε από κεφάλαια του «Σχεδίου Μάρσαλ» και με χρηματοδότηση από τη μητρόπολη Μεσσηνίας, ενώ το οικόπεδο παραχωρήθηκε από τον Δήμο Καλαμάτας.

Τόσο η ανέγερση όσο και ο εξοπλισμός του αποτελεί πρωτοβουλία και έργο του τότε Μητροπολίτη Μεσσηνίας Χρυσόστομου Δασκαλάκη και δευτερευόντως του Δήμου Καλαμάτας και του Επαγγελματικού Επιμελητηρίου Μεσσηνίας.

Στις 21 Ιουλίου 1952 το Μητροπολιτικό Συμβούλιο ενέκρινε πίστωση 50.000 δραχμών για την ενίσχυση του έργου ανεγέρσεως των Σχολών Παπαφλέσσα εκ του προϋπολογισμού των Ιερών Ναών:

1. Αγ. Γεωργίου Μηλίτσης
2. Αγ. Κωνσταντίνου Κωνσταντίνων 70.000 δραχμές
3. Τριών Ιεραρχών Μεσσήνης 100.000 δραχμές
4. Αγ. Νικολάου Καλαμάτας 100.000 δραχμές
5. Αγ. Βασιλείου Βελανιδιάς 50.000 δραχμές και
6. Αγίας Παρασκευής Δασοχωρίου 50.000 δραχμές

Ακολούθησαν κι άλλες παρόμοιες χρηματοδοτήσεις από ενοριακούς ναούς της Ι. Μητρόπολης Μεσσηνίας.⁶⁹ Το κτήριο που στεγάστηκε η Σχολή Παπαφλέσσα χτίστηκε στη συμβολή των οδών Φαρών και Κρήτης και λειτούργησε μέχρι το 1974.

5.2. Εγκαίνια

Στα εγκαίνια παρέστησαν ο υπηρεσιακός Πρωθυπουργός Δημήτριος Κουστόπουλος, ο Μεσσήνιος Υπουργός Προεδρίας και Εργασίας Μιχάλης Στασινόπουλος, ο εκπρόσωπος της Αμερικανικής Αποστολής κ. Χόρμπερ, ο Μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος Δασκαλάκης, άλλοι επίσημοι και πλήθος κόσμου.

⁶⁹ Ι. Μπουγάς, «Αυτή είναι η ιστορία της Σχολής Παπαφλέσσα», στην ιστοσελίδα: *messinialive*, 20.7.2017, διαθέσιμο στο <https://www.messinialive.gr>, Ημερομηνία Προσπέλασης 25.1.2021

Ο Χρυσόστομος Δασκαλάκης κατά τον πανηγυρικό λόγο του, μεταξύ άλλων ανέφερε: «*Ιδρυθείσα προνοία του Επαγγελματικού Επιμελητηρίου Μεσσηνίας ανεγέρθη μεγαλειώδες ίδρυμα εις το οποίον η νεολαία της πόλεως και της υπαίθρου η έχουσα κλίσιν προς τα τέχνας, θα διδάσκεται συστηματικά δια να καταστή παράγων εις τον επαγγελματικόν βίον του τόπου μας. Το κέρδος το ηθικόν και το επαγγελματικόν και δια την κοινωνίαν μας θα είναι μέγα. Δια τους νέους μας διότι μετά την αποπεράτωσιν των σπουδών των εν τη Σχολή ταύτη θα εξέλθουν εις την κοινωνίαν μας με τας γνώσεις τας απαραίτητας δια να εργασθούν εις αυτήν ως ειδικευόμενοι και περιζήτητοι τεχνίται, οπλισμένοι με τα εφόδια και τα μέσα που χρειάζονται και με επαγγελματική συνείδησιν... διά την κοινωνίαν το κέρδος επίσης μέγα διότι και σημαντικούς και ειδικευμένους τεχνίτας, θ' αποκτήση, αλλά προπαντός συνειδητούς επαγγελματίας*».⁷⁰

5.3. Διασωθέν αρχειακό υλικό

Το υλικό που φυλάσσεται στα Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας και σχετίζεται με τη Σχολή Παπαφλέσσα είναι φτωχό και αποσπασματικό.

Τα έγγραφα που διασώζονται είναι όλα χειρόγραφα και δεν έχουν σωθεί βιβλία (μαθητολόγια, πρακτικά κ.α.), που διατηρούσε η Σχολή, αλλά μόνο:

1. Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολικού έτους 1971 – 1972
2. Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολικού έτους 1973 – 1974
3. Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολικού έτους 1974 – 1975 και
4. Καταστάσεις φοιτώντων μαθητών σχολικού έτους 1964 – 1965
5. Κατάστασις απόρων μαθητών σχολικού έτους 1964 – 1965
6. Κατάστασις υπότροφων μαθητών σχολικού έτους 1964 – 1965
7. Πιστοποιητικά απορίας μαθητών σχολικού έτους 1964 – 1965

5.3.1. Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολ. έτος 1971 – 1972

Το βιβλίο αρχίζει από την Τετάρτη 1-9-1971 και την ανάληψη υπηρεσίας από τους καθηγητές.

Οι καθηγητές που υπηρετούσαν στη Σχολή Παπαφλέσσα κάθε πρωί υπέγραφαν την παρουσία τους στο σχολείο δίπλα από το ονοματεπώνυμό τους, ενώ υπήρχε και η ένδειξη ασθενής ή αδειούχος για όποιον εκπαιδευτικό απουσίαζε.

Στο βιβλίο αυτό καταγράφονταν οι διδαχθείσες ώρες του κάθε καθηγητή.

⁷⁰ Ι. Μπουγάς, ό. π.

Το σχολικό έτος 1971 – 1972 οι καθηγητές της Σχολής ήταν:

1. Χριστακόπουλος Ιωάννης
2. Σκλήκας Παναγιώτης
3. Παπαγεωργίου Ευάγγελος
4. Κρεμμυδιώτης Κυριάκος
5. Ζέρβας Σωτ., Διευθυντής
6. Γιαννιός Ιωάννης
7. Δουλάμη Ματίνα
8. Γερολυμάτου Αντωνία
9. Γιαννακόπουλος Νικ.
10. Αρφανάκης Αναστάσιος
11. Λούρας Αλέξανδρος
12. Μπρεκουλάκης Πέτρος
13. Γελάσης Δημ.
14. Καίσαρη Φωτούλα

Τελευταία ημερομηνία λειτουργίας της Σχολής που φέρει την υπογραφή των εκπαιδευτικών είναι η Πέμπτη 8-6-1972.⁷¹

Στη συνέχεια του βιβλίου ακολουθεί το σχολικό έτος 1972 – 1973 που ξεκινά με τις υπογραφές των καθηγητών από την Τετάρτη, 1-11-1972 και ολοκληρώνεται το Σάββατο, 9-6-1973⁷²

5.3.2. Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολ. έτος 1973 – 1974

Την 1^η Οκτωβρίου 1973 υπογράφουν την παρουσία τους στη Σχολή οι:

1. Κοκκορόγιαννη Γεωργία
2. Καίσαρη Φωτούλα
3. Μητρόπουλος Ευθύμιος
4. Καρύδης Αθανάσιος
5. Σολωμός Νικόλαος
6. Γιαννιός Ιωάννης
7. Χριστοδουλόπουλος Βασίλειος
8. Γιαννακόπουλος Ηλίας

⁷¹ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας* ΑΒΕ 171:01

⁷² Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας*, ό. π.

Στις επόμενες παρουσίες προστίθενται και τα παρακάτω ονόματα:

1. Θεοδωρακόπουλος Θεόδωρος
2. Χριστόπουλος Κ.

Το βιβλίο κλείνει το Σάββατο 1-6-1974 με τις υπογραφές των παρόντων καθηγητών.⁷³

5.3.3. Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολ. έτος 1974 – 75

Οι πρώτες υπογραφές παρουσίας των καθηγητών σημειώνονται την Τρίτη 1-10-1974 και οι τελευταίες το Σάββατο 22-11-1975.

Το διδακτικό προσωπικό (1-10-1974) αποτελούν οι:

1. Γιαννιός Ιωάννης
2. Γιαννακόπουλος Ηλίας
3. Χριστοδουλόπουλος Βασ.
4. Σολωμός Νικ.
5. Καρύδης Αθαν.
6. Σαββίδης

Αργότερα προστίθενται και τα ονόματα των παρακάτω καθηγητών:⁷⁴

1. Γεωργόπουλος
2. Μητρόπουλος Ευθ.
3. Βασιλογιαννακόπουλος
4. Βασιλόπουλος
5. Αλεξανδρίδης Χρήστος
6. Αλεβίζου
7. Χριστοπούλου
8. Κορωγόνας

5.3.4. Καταστάσεις φοιτώντων μαθητών σχολ. έτος 1964 – 1965

Κατά το σχολικό έτος 1964 – 1965 στη Σχολή Παπαφλέσσα λειτουργούσαν:

1. Σχολή Μηχανοτεχνίας
2. Σχολή Ηλεκτροτεχνίας
3. Σχολή Μηχανοτεχνιτών και Μηχανικών Αυτοκινήτων

⁷³ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας* ΑΒΕ 171:02

⁷⁴ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας* ΑΒΕ 171:03

4. Σχολή Μηχανολογίας – Ηλεκτρολογίας

Καταστάσεις φοιτώντων μαθητών σχολικού έτους 1964 - 1965			
Α΄ Τάξη Μηχανοτεχνίας	Β΄ Τάξη Μηχανοτεχνίας	Γ΄ Τάξη Μηχανοτεχνίας	Σύνολο
23	44	28	95
Α΄ Τάξη Ηλεκτρολόγων	Β΄ Τάξη Ηλεκτρολόγων	Γ΄ Τάξη Ηλεκτρολόγων	
24	39	21	84
Α΄ Τάξη Μηχανοτεχνιτών	Β΄ Τάξη Μηχανοτεχνιτών	Γ΄ Τάξη Μηχανοτεχνιτών	
19	34	24	77
Α΄ Τάξη Ηλεκτροτεχνιτών	Β΄ Τάξη Ηλεκτροτεχνιτών	Γ΄ Τάξη Ηλεκτροτεχνιτών	
23	36	17	66
Σύνολο Φοιτώντων			322

Στις καταστάσεις αυτές αναφέρεται: ο αριθμός των μαθητών ανά Σχολή και τάξη, ο αριθμός των απουσιών του κάθε μαθητή και τα δίδακτρα (ετήσια δίδακτρα 700δρχ.), καθώς και εκπτώσεις ή οι απαλλαγές που δικαιούνται κάποιοι μαθητές (π.χ. άποροι).

5.3.5. Καταστάσεις άπορων μαθητών σχολ. έτος 1964 – 1965

Οι άποροι μαθητές κατά το σχολικό έτος 1964 – 1965 ήταν 124. Αναφέρονται τα ονόματά τους, ο τόπος καταγωγής τους και η ημερομηνία εγγραφής στη Σχολή.

Οι περισσότεροι μαθητές κατάγονται από την επαρχία (Καρδαμύλη, Τσέρια, Εξωχώρι, Πύλος, Κορώνη, Χανδρινού...).

5.3.6. Καταστάσεις υποτρόφων μαθητών σχολ. έτος 1964 – 1965

Από το τμήμα Μηχανοτεχνιτών 4 μαθητές με διαγωγή «Κοσμιωτάτη» και Γεν. Βαθμός Επίδοσης από 15,63 έως 16,34. Από το τμήμα Ηλεκτροτεχνιτών 4 μαθητές με διαγωγή «Κοσμιωτάτη» και Γεν. Βαθμός Επίδοσης από 14,03 έως 17,40 προτείνονται για χρηματική ενίσχυση.

Σώζεται και το έγγραφο έγκρισης των υποτροφιών από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών με ημερομηνία 24-VI-1965 που αναγράφει και το ποσό ενίσχυσης των μαθητών σε 2 δόσεις με καταβλητέο ποσό 3.200δραχμές ανά δόση από την Τράπεζα της Ελλάδος.

5.3.7. Καταστάσεις απορίας μαθητών σχολ. έτος 1964 - 1965

Τα πιστοποιητικά απορίας των μαθητών έχουν εκδοθεί από το Κέντρον Κοινωνικής Πρόνοιας Μεσσηνίας.⁷⁵

⁷⁵ Γ.Α.Κ., Μεσσηνίας ΑΒΕ 171:04

Στ' Κεφάλαιο

Α' Γυμνάσιο Αρρένων

6.1. Ιστορική αναδρομή

Η προσπάθεια για τη δημιουργία του 1^{ου} Γυμνασίου Καλαμάτας ξεκινά από τη συνεδρίαση του Δημοτικού συμβουλίου της πόλης στις 28 Φεβρουαρίου του 1857. Την ανάγκη δημιουργίας του σχολείου εκθέτει ο Δήμαρχος Ιωάννης Κ. Κυριακός (από τους πρωταγωνιστές της απελευθέρωσης της Καλαμάτας στις 23 Μαρτίου του 1821) στο δημοψήφισμα του Δημοτικού συμβουλίου, όπου μεταξύ των άλλων αναφέρονται: *«Ο Δήμαρχος επρότεινε ότι ενώ εκ του νομού Μεσσηνίας, ως εκ των παραγομένων προϊόντων το Δημοσίον ωφελείται ουκ ολίγον, είναι λυπηρόν εξ άλλου να στερείται και σύστασιν γυμνασίου εν τη πρωτεύουση αυτής, ενώ εις άλλους νομούς μη συνεισφέροντας αναλόγως υπάρχουν συστημένα τοιαύτα γυμνάσια και ότι ένεκα της ελλείψεως τούτου πλείστοι των νέων αναγκάζονται να αποδημώσι και να υποστώσι δαπάνας δυσαναλόγους εις την συντήρησιν και πρόοδον των, ...»*

Η Καλαματιανή εφημερίδα «Μεσσηνία» δημοσιεύοντας το ψήφισμα, επαινεί το Δημοτικό Συμβούλιο και εκφράζει την πεποίθηση ότι ο Νομάρχης θα το λάβει υπ' όψη του και θα το προωθήσει στην Κυβέρνηση. Συγχρόνως, την ίδρυση του σχολείου προωθεί προς την κυβέρνηση και ο νέος δήμαρχος της πόλης, αλλά συγχρόνως και βουλευτής Θεόδωρος Ιωαν. Κυριακός.

Το 1857 είναι η χρονιά, που ξεκινά η κατασκευή μεγάλων έργων στην πόλη, όπως η αγορά τροφίμων, οι ναοί της Υπαπαντής, Αγίου Νικολάου και Αγίου Ιωάννου καθώς και ένα κτήριο στο Βόρειο τμήμα της πόλης, κάτω από το φρούριο, το οποίο προοριζόταν να αποτελέσει το νοσοκομείο της Καλαμάτας. Το κτήριο αυτό ξεκινά να κτίζεται με πέτρες από τη γύρω περιοχή, παραμένει όμως ημιτελές μέχρι τη στιγμή, όπου το Δημοτικό Συμβούλιο αποφασίζει να μετατραπεί σε κτήριο του Γυμνασίου.

Η απόφαση παίρνεται για να «πιστεϊ» κατά κάποιο τρόπο η κυβέρνηση και να προχωρήσει στην έκδοση σχετικού διατάγματος για τη σύσταση του σχολείου. Στις 16 Φεβρουαρίου 1861 ο τοπικός τύπος γράφει: *«Ο Δήμος Καλαμάτας πλήρης πεποιθήσεως ότι η Βασιλική Κυβέρνησις τάχιον θέλει αποκαταστήσει και ενταύθα Γυμνάσιον, εξέθεσε εις εργολαβίαν και το υπόλοιπον του τοιχίσματος του από πολλού δια Γυμνάσιον ανεγειρομένου δημοτικού καταστήματος».*

Πράγματι, στις 12 Μαρτίου του 1861 ο δημαρχεύων πάρεδρος Θ. Χ. Καρτερούλης με ομάδα επιφανών πολιτών – επιτρόπων μεταξύ των οποίων και ο

Σπύρος Αλεξανδράκης συμφωνούν με συνεργείο Λαγκαδιανών μαστόρων (φημίζονταν για την τέχνη τους) να εκτελεσθούν όλες οι αναγκαίες εργασίες για την αποπεράτωση του κτηρίου μέχρι τέλους Ιουνίου του 1861. Μεταξύ άλλων, η συμφωνία προέβλεπε ότι: «... οι κτίστες θα χρησιμοποιήσουν υλικό, όσον ευρίσκεται εκεί και ότι λείπει θα το φέρουν από μέρος, που θα υποδείξει ο Δήμαρχος και οι επίτροποι... Οι επίτροποι θα δώσουν το ασβέστι σβησμένο στους λάκκους, τα ξύλα για τις σκαλωσιές, δύο φορτία κρασιού οκάδες 120, δέκα οκάδες μπαρούτι... Για την εργασία οι εργάτες θα λάβουν τα χρήματα από το Δημοτικό Ταμείο – δρχ. 3 κατά τετραγωνικό τεκτονικό πήχυ...»

Και ενώ η προθεσμία περνά, χωρίς (βέβαια) το κτήριο να έχει τελειώσει, στις 23 Σεπτεμβρίου του 1861 με βασιλικό διάταγμα, που υπογράφει η Αντιβασιλεύουσα Βασίλισσα Αμαλία, γίνεται η σύσταση του πολυπόθητου Γυμνασίου της Καλαμάτας.

Το σχολείο δεν είναι όμως έτοιμο. Για τον λόγο αυτό ο Δήμαρχος της Καλαμάτας Παναγιώτης Μπενάκης, παραχωρεί το μεσαίο πάτωμα του τριώροφου αρχοντικού του, για την προσωρινή στέγαση του σχολείου. Το αρχοντικό αυτό στεγάζει σήμερα το Μουσείο Μπενάκη.

Το πρώτο Γυμνάσιο αρχικά (1861) στεγάστηκε στο αρχοντικό του Π. Μπενάκη (πρώην Αρχαιολογικό Μουσείο Καλαμάτας), ανατολικά της παλαιάς δημοτικής αγοράς. Το κτήριο αυτό είχε παραχωρηθεί από τον Π. Μπενάκη χωρίς ενοίκιο, έως ότου ανεγερθεί οίκημα κατάλληλο για τις ανάγκες του σχολείου.⁷⁶

Το πρώτο Γυμνάσιο, λοιπόν, λειτούργησε στο παραπάνω κτήριο για πέντε χρόνια. Στη συνέχεια, μεταστεγάστηκε σε οικόπεδο του Δήμου Καλαμάτας και πάνω σε μισοτελειωμένο κτήριο του νοσοκομείου το οποίο τροποποιήθη εις Γυμνασιακόν Κατάστημα.⁷⁷ Το συγκεκριμένο οίκημα βρίσκεται βόρεια του ναού της Υπαπαντής⁷⁸ (σήμερα Ωδείο Καλαμάτας).

Το κτήριο ενοικιάστηκε από τον Δήμο Καλαμάτας. Όσον αφορά το μίσθωμα, γνωρίζουμε ότι για τα «ενοίκια των Γυμνασίων Αθηνών Β', Χαλκίδος, Μεσολογγίου, Λαμίας, Πατρών, Ναυπλίου, Σπάρτης, Καλαμών, Τριπόλεως και Σύρου» προβλεπόταν ετήσια δαπάνη 23.460 δραχμών.⁷⁹

⁷⁶ Πελοπόννησος, αρ. φ. 65, σ. 7, 13.10.1861

⁷⁷ Πελοπόννησος, αρ. φ. 156, σ. 18, 4.9.1861

⁷⁸ Π. Οικονομάκης, *Το πρώτο Νοσοκομείο, το πρώτο Γυμνάσιο και η από Τουρκοκρατίας Ελληνική Σχολή της Καλαμάτας*, περιοδικό Μεσσηνιακά Γράμματα, τ. Β', Καλαμάτα 1967, σ. 410

⁷⁹ Εφημερίς της Κυβερνήσεως, αρ. φ. 4, 17.1.1866

Το πρώτο Γυμνάσιο στεγάστηκε εδώ μέχρι το 1973 που μεταστεγάστηκε σε μισθωμένο ιδιωτικό κτήριο στη συμβολή των οδών Φαρών και Κρήτης, όπου παλαιότερα στεγαζόταν η «Σχολή Παπαφλέσσα».

Σήμερα (2021) το πρώτο Γυμνάσιο στεγάζεται σε νεόδμητο κτήριο στη διασταύρωση των οδών Φαρών και Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Στις 7 Οκτωβρίου του 1861 οι καθηγητές αναλαμβάνουν υπηρεσία. Η «Μεσσηνία» γράφει: *«αφίχθησαν δια του ατμοκινήτου ο Γυμνασιάρχης Κυπριανός και οι καθηγηταί Παντούρης και Μάτσας υποδεχθέντες φιλοφρονέστατα και ενθουσιαστικότερα παρά πάντων των συμπολιτών ημών με ανέκφραστον χαράν και αγαλλίασιν, παρακληθέντες υπό των επισημοτέρων να ξενισθώσι εις τα οικίας των έως ου ευρεθούν οικίαι κατάλληλοι. Ούτω ο Γυμνασιάρχης και ο Παντούρης εξενίσθησαν υπό του Αρχιεπισκόπου, ο δε Μάτσας υπό του Παν. Μπενάκη. Καθ' όλην την εβδομάδα ταύτης επισκέπτοντο καθ' εκάστην αυτούς πλείστοι της πόλεως ταύτη και άλλων μερών της Μεσσηνίας.*

Οι εγγραφές στο Γυμνάσιο αρχίζουν από τη Δευτέρα 9 Οκτωβρίου 1861. Το πρώτο Γυμνάσιο Καλαμάτας ιδρύθηκε λοιπόν το 1861 με βάση το ΒΔ (Βασιλικό Διάταγμα) της 23^{ης} Σεπτεμβρίου. Ήταν το πρώτο Γυμνάσιο που λειτούργησε στην πόλη και ένα από τα πρώτα δέκα Γυμνάσια που συστάθηκαν στη χώρα (Ναύπλιο 1833, Αθήνα 1835, Μεσολόγγι 1835, Πάτρα 1835, Σύρος 1835, Α΄ Βαρβάκειο 1843, Τρίπολη 1846, Λαμία 1846, Χαλκίδα 1861).⁸⁰

Το πότε ακριβώς έγινε η μετεγκατάσταση του Γυμνασίου στο νέο κτήριο των Καλαματιανών δεν είναι απόλυτα γνωστό. Υπολογίζεται ότι έγινε το 1862. Ο Δήμος για την κατασκευή του Γυμνασίου δαπάνησε περισσότερα από 50.000δρχ.

Η επίδραση της λειτουργίας του Γυμνασίου στην πνευματική ζωή της πόλης, τον περασμένο αιώνα ήταν σημαντική. Οι διαλέξεις των καθηγητών, οι πανηγυρικοί τους, οι εκδόσεις τους, καθώς και τα θεατρικά τους έργα συνέβαλαν, ώστε να δημιουργηθεί στην Καλαμάτα μια πνευματική παράδοση σπάνια για επαρχιακή πόλη. Ονομαστή ήταν και η βιβλιοθήκη του σχολείου, η οποία το 1901 αριθμούσε τρεις χιλιάδες τόμους και η οποία για ένα διάστημα ήταν ανοικτή για όλον τον πληθυσμό της Καλαμάτας.

⁸⁰ Το πρώτο Γυμνάσιο της Καλαμάτας, η ιστορική του διαδρομή 1861 – 1973, Καλαμάτα 2000 (Κ. Σοφριανός, το νομικό καθεστώς της παιδικής ηλικίας και της νεότερης 1833 – 1900, Αθήνα 1988, τ. Α΄, σ. 334)

Το πρώτο Γυμνάσιο στη μακρά περίοδο λειτουργίας του γνώρισε πολλές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις και άλλαξε ονομασίες. Συνοπτικά αναφέρουμε:

1. Το 1929, μετατρέπεται από τετρατάξιο σε εξατάξιο.
2. Το 1937 μετατρέπεται από εξατάξιο σε οκτατάξιο (οι μαθητές από την Δ' Δημοτικού εισάγονται στην Α' τάξη του Γυμνασίου).
3. Το 1943, οι δύο τελευταίες τάξεις του σχολείου (Ζ' και Η') χωρίζονται σε κλασικό και πρακτικό τμήμα.
4. Το 1960, οι τρεις τελευταίες τάξεις του σχολείου (Στ', Ζ' και Η') χωρίζονται σε κλασικό και πρακτικό τμήμα.
5. Το 1964, το σχολείο χωρίζεται σε τριτάξιο Γυμνάσιο και τριτάξιο Λύκειο.
6. Το 1967 – 1976 γίνεται ενιαίο εξατάξιο Γυμνάσιο.
7. Το 1976 χωρίζεται σε τριτάξιο Γυμνάσιο και τριτάξιο Λύκειο.

Όσον αφορά τις ονομασίες που έλαβε το σχολείο αναφέρουμε:

1. 1861 – 1921 «Γυμνάσιον εν Καλάμαις»
2. 1921 – 1933 «Α' Γυμνάσιον εν Καλάμαις»
3. 1933 – 1956 «Γυμνάσιον Αρρένων εν Καλάμαις»
4. 1956 – 1964 «Α' Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας»
5. 1964 – 1967 χωρίστηκε σε «Α' Γυμνάσιο Αρρένων Καλαμάτας» και «Α' Λύκειο Αρρένων Καλαμάτας»
6. 1967 – 1976 ενιαίο «Α' Γυμνάσιο Αρρένων Καλαμάτας»
7. 1976 – Α' Γυμνάσιο Καλαμάτας – Α' Λύκειο Καλαμάτας

6.2. Εγκαίνια

Τον Οκτώβριο του 1861 έγινε «επισημοτάτη και λαμπροτάτη εκκλησιαστική τελετή» για την έναρξη των μαθημάτων, στην οποία παραβρέθηκαν ο «Σ. ημών Αρχιεπίσκοπος μετά του ιερού Κλήρου, άπασαι αι πολιτικάί και στρατιωτικάί Αρχαί, οι κ. Πρόξενοι, ο ενταύθα Δημαρχεύων μετά το Δημοτικό Συμβούλιου, οι Σύλλογοι των κ. Δικηγόρων και Ιατρών, οι διδάσκαλοι του ενταύθα Ελληνικού σχολείου, πολλοί Δήμαρχοι των Επαρχιών και γονεείς των μαθητών. Τοσαύτη δε συρροή είχε γίνει, ώστε ου μόνον αι πέριξ του Γυμνασίου οικιαί ήσαν πλήρεις Κυρίων και Κυριών, αλλά και έξωθεν αυτού συνεκεντρώθη πλήθος λαού της πόλεως ταύτης και των πλησιοχώρων μερών... Μετά δε την δοξολογίαν και τον αγιασμόν εξεφωνήθησαν σπουδαιότατοι και

καταλληλότετοι λόγοι υπό τε του Σ. ημών Αρχιεπισκόπου και του κ. Γυμνασιάρχου, περιστραφέντες κυρίως εις την αγωγήν των νέων και εις τα της παιδείας καλά...».⁸¹

6.3. Διασωθέντα βιβλία

6.3.1. Μαθητολόγιο 1947 – 1948, 1949 – 1950

Από τη μελέτη των δύο μαθητολογίων μπορούμε να πληροφορηθούμε τον αριθμό των μαθητών του σχολείου ανά σχολικό έτος και αριθμό τάξεων.

Σχολικό έτος	Αριθμός μαθητών ανά τάξη					
	Γ' Τάξη:	Δ' Τάξη:	Ε' Τάξη:	Στ' Τάξη:	Ζ' τάξη:	Η' Τάξη:
1949 – 1950	236	266	212	225	Κλασ: 123 Πρακ: 70	Κλασ: 87 Πρακ: 75
Σύνολο: 1.294/ προήχθ: 1.011						
1950 – 1951	250	216	229	199	Κλασ: 139 Πρακ: 60	Κλασ: 104 Πρακ: 50
Σύνολο: 1.253/ προήχθ: 881						
1951 – 1952	341	222	196	210	Κλασ: 115 Πρακ: 78	Κλασ: 104 Πρακ: 52
Σύνολο: 1.318/ προήχθ: 997						
1952 – 1953	331	229	190	117	Κλασ: 117 Πρακ: 79	Κλασ: 87 Πρακ: 54
Σύνολο: 1.304						
1953 – 1954	306	241	247	196	Κλασ: 127 Πρακ: 70	Κλασ: 98 Πρακ: 53
Σύνολο: 1.338/ προήχθ: 959						
1954– 1955	185	231	206	213	Κλασ: 123 Πρακ: 62	Κλασ: 89

⁸¹ Πελοπόννησος, αρ. φ. 66, 20.10.1861, σ. 4

						Πρακ: 50
Σύνολο: 1.159/ προήχθ: 942						
1955 – 1956	Γ΄ Τάξη: 75	Δ΄ Τάξη: 57	Ε΄ Τάξη: 72	Στ΄ Τάξη: 121	Ζ΄ τάξη: Κλασ: 35 Πρακ: 70	Η΄ Τάξη: Κλασ: 74 Πρακ: 99
Σύνολο: 543						
1956 – 1957	Γ΄ Τάξη: 124	Δ΄ Τάξη: 84	Ε΄ Τάξη: 72	Στ΄ Τάξη: 69	Ζ΄ τάξη: Κλασ: 59 Πρακ: 66	Η΄ Τάξη: Κλασ: 52 Πρακ: 52
Σύνολο: 578/ προήχθ: 493						
1957 – 1958	Γ΄ Τάξη: 128	Δ΄ Τάξη: 123	Ε΄ Τάξη: 96	Στ΄ Τάξη: 80	Ζ΄ τάξη: Κλασ: 48 Πρακ: 59	Η΄ Τάξη: Κλασ: 69 Πρακ: 46
Σύνολο: 649/ προήχθ: 524						
1958 – 1959	Γ΄ Τάξη: 139	Δ΄ Τάξη: 108	Ε΄ Τάξη: 116	Στ΄ Τάξη: 83	Ζ΄ τάξη: Κλασ: 53 Πρακ: 34	Η΄ Τάξη: Κλασ: ** Πρακ: 46
Σύνολο: 635/ προήχθ: 413						
1959 – 1960	Α΄ Τάξη: 174	Β΄ Τάξη: 114	Γ΄ Τάξη: 96	Δ΄ Τάξη: 122	Ε΄ τάξη: Κλασ: 54 Πρακ: 47	Στ΄ Τάξη: Κλασ: 38 Πρακ: 27
Σύνολο: 672/ προήχθ: 449						
1960 – 1961	Α΄ Τάξη: 172	Β΄ Τάξη: 106	Γ΄ Τάξη: 87	Δ΄ Τάξη: Κλασ: 53 Πρακ: 64+7 κορ	Ε΄ τάξη: Κλασ: 69 Πρακ: 69	Στ΄ Τάξη: Κλασ: 46 Πρακ: 29
Σύνολο: 695/ προήχθ: 466						
1961 – 1962	Α΄ Τάξη: 103	Β΄ Τάξη: 96	Γ΄ Τάξη: 78	Δ΄ Τάξη: Πρακ: 50+8 κορ	Ε΄ τάξη: Κλασ: 49 Πρακ: 55+7κορ	Στ΄ Τάξη: Κλασ: 49 Πρακ: 43
Σύνολο: 578/ προήχθ: 444						
1962 – 1963	Α΄ Τάξη: 163	Β΄ Τάξη: 84	Γ΄ Τάξη: 80	Δ΄ Τάξη: Κλασ: 52	Ε΄ τάξη: Κλασ: 51	Στ΄ Τάξη: Κλασ: 29

				Πρακ: 36+6 κορ	Πρακ: 47+10κορ	Πρακ: 26+3κορ
Σύνολο: 527						
1963 – 1964	Α΄ Τάξη: 109	Β΄ Τάξη: 70	Γ΄ Τάξη: 72	Δ΄ Τάξη: Κλασ: 41 Πρακ.: 51+2κορ	Ε΄ τάξη: Κλασ: 57 Πρακ: 35+7κορ	Στ΄ Τάξη: Κλασ: 48 Πρακ: 35+8κορ
Σύνολο: 541						
1964 – 1965	Α΄ Λυκείου: Κλασ: 41 Πρακ: 43+11κορ	Β΄ Λυκείου: Κλασ: 45 Πρακ: 35+10κορ	Γ΄ Λυκείου: Κλασ: 39 Πρακ: 31+4κορ			
Σύνολο: 274						

Το σχολικό έτος 1964 – 1965: Δημιουργία Λυκείων (Χωρίζονται Γυμνάσια Α΄, Β΄, Γ΄ και Λύκεια Α΄, Β΄, Γ΄, το 1^ο Γυμνάσιο γίνεται 1^ο Λύκειο. Καταργούνται οι εισαγωγικές εξετάσεις και καθιερώνεται 9ετής υποχρεωτική φοίτηση).

Το ίδιο έτος οι εισαγωγικές εξετάσεις για τα Α.Ε.Ι. μετονομάστηκαν σε Ακαδημαϊκό Απολυτήριο και διεξάγονται στις έδρες των επιθεωρήσεων.

Αριθμός μαθητών

1965 - 1966	Α΄ Λυκείου: Κλασ: 68 αγόρια	Β΄ Λυκείου: Κλασ: 37 Πρακ: 39+9κορ	Γ΄ Λυκείου: Κλασ: 38 Πρακ: 29+9κορ			
Σύνολο: 229						
1966 – 1967	Α΄ Λυκείου: Κλασ: 101	Β΄ Λυκείου: 46	Γ΄ Λυκείου: Κλασ: 28 Πρακ: 34+8			
Σύνολο: 217						
1967 - 1968	Α΄ Λυκείου: 113	Β΄ Λυκείου: 90	Γ΄ Λυκείου: 90	Δ΄ Λυκείου: Κλασ: 74 Πρακ: 63	Ε΄ Λυκεί ου: 73	Στ΄ Τάξη: 49
Σύνολο: 552/προήχθησαν 453						

1968 - 1969	A' Λυκείου: 105	B' Λυκείου: 90	Γ' Λυκείου: 78	Δ' Λυκείου: Κλασ: 74 Πρακ: 54+40κορ	Ε' τάξη: Κλασ: 44 Πρακ: 42+16κορ	Στ' Τάξη: 64
Σύνολο: 565/προήχθησαν 483						
1969 - 1970	A' Λυκείου: 129	B' Λυκείου: 110	Γ' Λυκείου: 73	Δ' Λυκείου: Κλασ: 76 Πρακ: 61+11κορ	Ε' τάξη: Κλασ: 52 Πρακ: 57+9κορ	Στ' Τάξη: Κλασ: 45 Πρακ: 49+12κορ
Σύνολο: 646/προήχθησαν 571						
1970 - 1971	A' Λυκείου: 140	B' Λυκείου: 113	Γ' Λυκείου: 82	Δ' Λυκείου: Κλασ: 73 Πρακ: 32+12κορ	Ε' τάξη: Κλασ: 67 Πρακ: 41+1κορ	Στ' Τάξη: Κλασ: 38 Πρακ: 35+8κορ
Σύνολο: 658/προήχθησαν 517						
1971 - 1972	A' Λυκείου: 122	B' Λυκείου: 119	Γ' Λυκείου: 109	Δ' Λυκείου: Κλασ: 34 Πρακ: 55+16κορ	Ε' τάξη: Κλασ: 61 Πρακ: 27+10κορ	Στ' Τάξη: Κλασ: 53 Πρακ: 29+9κορ
Σύνολο: 644						
1972 - 1973	A' Λυκείου: 117	B' Λυκείου: 106	Γ' Λυκείου: 90	Δ' Λυκείου: Κλασ: 49 Πρα	Ε' τάξη: Κλασ: 28 Πρακ: 56+11κορ	Στ' Τάξη: Κλασ: 50 Πρακ: 21+11κορ
Σύνολο: 568						

Από το σχολικό έτος 1949 – 1950 έως και το σχολικό έτος 1973 – 1974 στο Α΄ Γυμνάσιο Καλαμάτας φοίτησαν 18.393 μαθητές (σε διάστημα 25 ετών). Από τους μαθητές που εγγράφονται στην Α΄ Γυμνασίου ένα ποσοστό της τάξης των 20% περίπου δεν ολοκληρώνουν τις σπουδές τους στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Από το ίδιο βιβλίο διαβάζουμε τα ονόματα μαθητών, που σήμερα είναι γνωστοί επιστήμονες και επαγγελματίες της Καλαμάτας.

Επώνυμοι Απόφοιτοι

Σχολικό έτος 1949 – 1950

1. Μερakλής Μ., Φιλολόγος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Λαογραφίας (Ιωάννινα), Προταθείς για υποτροφία στις Η.Π.Α.
2. Κυβέλος Σ., Θεολόγος, Μητροπολίτης Ζιχών
3. Δαμηλάτης Δ., Καπνοβιομήχανος

Σχολικό έτος 1950 – 1951

1. Κωστάκος Π., Πρόεδρος Ενώσεως Δικαστών και Εισαγγελέας
2. Πουλαρίκας Α., Πρόεδρος της Ο.Τ.Ο.Ε.
3. Σπηλιώτης Δ., Φυσικός, Καθηγητής Πανεπιστημίου Η.Π.Α. (Μασαχουσέτη)
4. Τσιλιβής Γ., Φυσικός, Καθηγητής Πανεπιστημίου Η.Π.Α. (Μασαχουσέτη)

Σχολικό έτος 1951 – 1952

1. Φωτόπουλος Β., Σκηνογράφος, Ενδυματολόγος, Ζωγράφος

Σχολικό έτος 1952 – 1953

1. Ρουμελιώτης Π., Μητροπολίτης Κομοτηνής
2. Δημόπουλος Π., Εισαγγελέας Αρείου Πάγου

Σχολικό έτος 1953 – 1954

1. Ψαρρέας Γ., Δικηγόρος, Υπουργός
2. Μάπης Α., Καθηγητής Κτηνιατρικής Α.Π.Θ.
3. Γκλεζάκος Κ., Οικονομικός, Καθηγητής Πανεπιστημίου Η.Π.Α.

Σχολικό έτος 1954 – 1955

1. Δικαιάκος Ι., Φυσικός, Καθηγητής Μετεωρολογίας ΕΚΠΑ
2. Μπαλής Κ., Καθ. Γεωπονικής

Σχολικό έτος 1955 – 1956

1. Καρακούσης Κ., Γιατρός, Πανεπιστήμιο του Μπάφαλο, Η.Π.Α.
2. Γκουλούσης Δ., Αντιστράτηγος

Σχολικό έτος 1957 – 1958

1. Σούμπλης Μ., Μαθηματικός, Διευθυντής Μ.Ε.Μ.

Σχολικό έτος 1958 – 1959

1. Αντζακλής Γ., Ιατρός, Καθηγητής Ε.Κ.Π.Α.
2. Κουτσούλης Γ., Ιατρός

Σχολικό έτος 1959 – 1960

1. Γιαννημάρας Δ., Φυσικός, Δήμαρχος Δυτικής Μάνης
2. Παρασκευόπουλος Π., Στρατιωτικός Ιατρός
3. Λεκέας Ελευθ., Δικαστικός

Σχολικό έτος 1960 – 1961

1. Διπλάρης Σ., Καθηγητής Ε.Μ.Π.

Σχολικό έτος 1961 – 1962

1. Αναστασόπουλος Ν., Ιατρός, Βουλευτής και Υπουργός
2. Στρούμπος Β., Ιατρός

Σχολικό έτος 1962 – 1963

1. Καρέλιας Κ., Καπνοβιομήχανος

Σχολικό έτος 1963 – 1964

1. Ξυγκώρος Π., Βιομήχανος Χυμών

Σχολικό έτος 1964 – 1965

1. Κορδοπάτης Δ., Διευθυντής Ε.Ο.Τ.
2. Κατσιλιέρης Παύλος, Μαθηματικός
3. Κατσιλιέρης Πέτρος, Μαθηματικός, Δημοτικός Σύμβουλος, Βουλευτής
4. Μπένος Σταύρος, Τοπογράφος, Δήμαρχος, Βουλευτής, Υπουργός Πολιτισμού, Υπουργός Αιγαίου, Υφυπουργός Εσωτερικών
5. Κλείδωνας Θ., Υποστράτηγος
6. Μανούσος Π., Αντιπτέραρχος
7. Γεωργόπουλος Π., Υποναύαρχος
8. Χαμόδρακας Στ., Φυσικός, Καθηγητής Βιοχημείας του Ε.Κ.Π.Α.

Σχολικό έτος 1965 – 1966

1. Χουλιάρης Δ., Μαθηματικός, Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου

Σχολικό έτος 1966 – 1967

1. Αντζακλής Π., Μηχανολόγος Ηλεκτρολόγος ως καθηγητής Πανεπιστημίου Η.Π.Α.

Σχολικό έτος 1967 – 1968

1. Ηλιόπουλος Γ., Προϊστάμενος Κτηματική Υπηρεσίας Δημοσίου
2. Νίκας Π., Φιλολόγος, Αντινομάρχης, Δήμαρχος, Περιφερειάρχης
3. Πλεμμένος Ντ., Δημοσιογράφος
4. Σκιαδόπουλος Γ., Μαθηματικός, Καθηγητής Πανεπιστημίου Η.Π.Α.

Σχολικό έτος 1968 – 1969

1. Ανδριανόπουλος Η., Δικηγόρος, Πρόεδρος Δικηγορικού Συλλόγου
2. Βρυώνης Ι., Ιατρός
3. Αβράμης Β., Φαρμακοποιός, Καθηγητής Η.Π.Α.
4. Μακρής Φ., Χημικός, Καθηγητής Η.Π.Α.

Σχολικό έτος 1969 – 1970

1. Λευθεριώτης Ε., Ιατρός, Αντιδήμαρχος, Διευθυντής Ι.Κ.Α.
2. Κυλιντηρέας Κ., Ιατρός, Καθηγητής Νευρολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Σχολικό έτος 1970 – 1971

1. Μπουφέας Α., Χημικός, Διευθυντής Μουσικού Σχολείου
2. Πολυχρονόπουλος Γ., Οικονομολόγος, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Σχολικό έτος 1971 – 1972

1. Μιχαήλ Μ., Ιατρός
2. Κάρκαλης Π., Οικονομολόγος, Αντιδήμαρχος Καλαμάτας
3. Μακρής Σ., Χημικός, Καθηγητής Πανεπιστημίου Η.Π.Α.
4. Μίχος Γ., Ιατρός, Ορθοπαιδικός, Ασκληπιείο Βούλας

Σχολικό έτος 1972 – 1973

1. Λιακέας Γ., Καθηγητής
2. Κατσαφάδος Ι., Ιατρός
3. Νταγκλή Α. Ιατρός
4. Χειλάς Χ., Ιατρός
5. Καρβέλης Γ., Μαθηματικός

6.3.2. Βιβλίο πράξεων

Από το βιβλίο πράξεων του 1^{ου} Γυμνασίου αναφέρουμε τις πιο σημαντικές αποφάσεις από 6-10-1949 έως 2-9-1973.

- Στις 6-10-1949 διαβάζουμε τον κανονισμό συμπεριφοράς των μαθητών.

Ο Σύλλογος των καθηγητών απεφάσισε την εφαρμογή του περσινού κανονισμού με ορισμένες αλλαγές και προσθήκες. Οι κυριότερες ήταν:

1. «Η προσέλευσις να γίνεται το πολύ 10 λεπτά προ της κρούσεως του κώδωνος, απαγορευμένης της παραμονής εις την πλατείαν της Υπαπαντής.
2. Κατά τα διαλείμματα οι μαθηταί οφείλουν να μην απομακρύνονται πολύ εκ του σχολείου και να μη καταφεύγουν εις τας παρακειμένας στενωπούς, όπου υπάρχουν παντός είδους απορρίμματα, καταστρεπτικά για την υγείαν των.
3. Η τοποθέτησις του πηλικίου επί της κεφαλής δέον να είναι κοσμία και ευπρεπής, απαγορευομένης της τοποθετήσεως κατά τρόπον που θα προσίδει εις τον φέροντα ύφος «κουτσαβάκη».
4. Επιτρέπεται η παραμονή εις τα ζαχαροπλαστεία, δια ολίγον όμως.
5. Είναι ευνόητο ότι εν εκ των δειγμάτων της καλής οικογενειακής ανατροφής είναι και η χρήσις γλώσσης ευγενούς και ευπρεπούς. Αι βωμολοχίαι όθεν

και αι αισχρολογίαι τας οποίας ατυχώς πολλοί μαθηταί και με κατάχρησιν χρησιμοποιούν, είναι εκδηλώσεις χειρίστης οικογενειακής αγωγής και προξενούν αλγεινοτάτην εντύπωσιν εις τους ακούοντες, οίτινες δυσμενέστατα σχολιάζουν και τους μαθητάς και το σχολείον των. Το σχολείον υποχρεωμένον να περιφρουρήσει την υπόληψίν του, είναι αναγκασμένον να τιμωρήση παραδειγματικώς τους βωμολόχους και αισχρολόγους μαθητάς.

6. Επειδή το βλασφημείν είναι εκδήλωσις ότι ο βλάσφημος διέρρηξε πάντα δεσμόν ο οποίος συνδέει και πρέπει να συνδέη τον άνθρωπον με το υπέρτατον ον, εκ του οποίου πάντες προερχόμεθα και εις το οποίον πάντες μεταβαίνομεν, δια τούτο το σχολείον είναι υποχρεωμένον να συστήση εις τους μαθητάς του να χαλιναγωγούν την γλώσσαν των και να αποφεύγουν κατά πάντα τρόπον την βλασφημίαν προς το Θεΐον, προς τον οποίον ύμνοι ευγνωμοσύνης αρμόζουν διά τα αγαθά τα οποία μας παρέχει.

7. Ο χαιρετισμός επεκτείνεται και στους εκπροσώπους των αρχών.

8. Το ποδήλατο απαγορεύεται παντελώς.

9. Ο κινηματογράφος απαγορεύεται τελείως.

10. Οι μαθηταί του παραρτήματος απαγορεύεται να εισέρχονται στον υπό κατασκευήν Ναό των Αγίων Ταξιαρχών.

11. Ο εκκλησιασμός καθίσταται υποχρεωτικός.

12. Η κυκλοφορία επιτρέπεται μέχρι την 7 και 30μ.μ.

13. Δια λόγους υγείας, οικονομίας και ευπρέπειας απαγορεύεται εις τους μαθητάς το καπνίζειν.

14. Δια λόγον υγείας και καλαισθησίας απαγορεύεται εις τους μαθητάς να τρέφουν κόμην.

- Στις 7-11-1950 Θέμα συνέλευσης αποτελεί ότι 20 μαθητές παρακολούθησαν την παράσταση «Το μοναστήρι της Πάρμας» στον κινηματογράφο «Τριανόν», η οποία κατά τη γνώμη του Γυμνασιάρχου ήταν «παντελώς ακατάλληλη». Συνέπεια απλή επίπληξη Διευθυντή.

- Στις 18-11-1950 Θέμα συζήτησης καθηγητών: «Η εξυγίανση του κλάδου». Απαγορεύονται τα κατ' οίκον μαθήματα.

- Στις 5-3-1952 Θέμα: «Απουσίαζαν από την παρέλαση της 28^{ης} Οκτωβρίου 115 μαθητές». Τρεις μαθητές έστειλαν ερωτική επιστολή σε μαθήτριά. Ποινή 8ημερη αποβολή και μετατροπή της διαγωγής τους σε «Καλή».

- 14-3-1952 Τιμωρία μαθητών επειδή έπαιζαν τάβλι στο «Απόλλων».
- 15-10-1954 Έρανος – Συγκέντρωση 940.000δρχ. για ανέγερση μνημείου στον Μελιγαλά.
- 2-12-1955 Αποφασίστηκε καθημερινός αιφνιδιαστικός έλεγχος καθηγητή σε κινηματογράφο (το εισιτήριό του πληρώνεται από το σχολικό ταμείο) και σε καφενεία συνοδεία Χωροφύλακος.

Με την έναρξη του νέου σχολικού έτους ο Γυμνασιάρχης Ι. Τετραδάκος μετετέθη στο νεοϊδρυθέν Β΄ Γυμνάσιο. Την διεύθυνση του Α΄ Γυμνασίου ανέλαβε, ο μετατεθείς από το Γυμνάσιο παραλίας Γυμνασιάρχης Π. Αργύρης.

Στο πρωτόκολλο παραδόσεως και παραλαβής αναφέρονται με κάθε λεπτομέρεια τα παραδοθέντα βιβλία, έπιπλα και σκεύη, δηλαδή:

1. Τα επίσημα βιβλία του Γυμνασίου (Γενικοί και ειδικοί έλεγχοι, μαθητολόγιο, βιβλία πράξεων, βοηθητικά ειδικού ελέγχου.
2. Τα σωζόμενα από τα επίσημα βιβλία καταργηθέντων σχολείων Μέσης Εκπαιδύσεως (Πρακτικού Λυκείου, Α΄ Ελληνικού Σχολείου Καλαμών, Ελληνικού Σχολείου και Ημιγυμνασίου Θουρίας, Ελληνικού Σχολείου, Ημιγυμνασίου και Αστικού Σχολείου Αρφαρών, Ελληνικού Σχολείου Τσερνίτσης (Αρτεμήςιας), Αστικής Σχολής Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας Καλαμών, Επιτροπής κατατακτηρίων εξετάσεων ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων).
3. Έπιπλα και σκεύη αιθουσών.
4. Έπιπλα γραφείων.
5. Διάφορα εργαλεία.
6. Εποπτικά μέσα διδασκαλίας (Ιστορικοί χάρτες, Γεωγραφικοί χάρτες, χάρτες για τη διδασκαλία των Γαλλικών, χάρτες και πίνακες ανθρωπολογικοί, εικόνες φυτών, εικόνες ζώων, εικόνες με θρησκευτικές παραστάσεις, εικόνες αρχαίου θεάτρου.
7. Χρήσιμα είδη για θεατρικές παραστάσεις.
8. Όργανα Φυσικής.
9. Όργανα Χημείας.
10. Όργανα Γυμναστικής.
11. Τα βιβλία της βιβλιοθήκης όπως αναγράφονται στο ειδικό βιβλίο βιβλιοθήκης.
12. Τα βιβλία της δανειστικής βιβλιοθήκης (μορφωτικά και διδακτικά), όπως αναγράφονται στο ειδικό βιβλίο της δανειστικής βιβλιοθήκης.

Με την έλευση του νέου Γυμνασιάρχη, διευτώθη πιο αυστηρός εσωτερικός κανονισμός. Αξίζει τον κόπο να τον μεταφέρουμε αυτούσιο.

Πας μαθητής

1. *Οφείλει εντός και εκτός του Σχολείου και πάντοτε, να είναι καθαρός κατά το σώμα, κοσμίως ενδεδυμένος και να συμπεριφέρεται προς πάντας με τον προσήκοντα εκάστω σεβασμόν.*
2. *Δεικνύει αγάπην, σέβας και υπακοήν εις τους καθηγητάς αυτού.*
3. *Συμπεριφέρεται προς τους συμμαθητάς του ευγενώς και αδελφικώς, επιδεικνύει δε χρηστήν και σεμνοπρεπή διαγωγήν εντός και εκτός του Σχολείου.*
4. *Η εν τω Σχολείω προσέλευσις να μη γίνεται εις χρόνον μεγαλύτερον των 15' προ της κρούσεως του κώδωνος εισόδου.*
5. *Δεν επιτρέπεται να φέρη μεθ' εαυτού εν τω Σχολείω βιβλία ή άλλα πράγματα εκτός των εις την παράδοσιν αναγκών.*
6. *Κατά την διάρκειαν του μαθήματος διάγει εν άκρα ησυχία, ευταξία και σιωπή. Μόνον ο εξεταζόμενος ή ερωτώμενος υπό του καθηγητού απαντά, οι δε λοιποί προσέχουν σιωπόντες.*
7. *Προσέρχεται εις το Σχολείον δεόντως προμελετημένος εν τοις μαθήμασι της ημέρας και έχει εν τάξει και καθαριότητα τα βιβλία και τετράδια αυτού.*
8. *Κατά την είσοδον του καθηγητού ή ξένου τινός εν τη τάξει οι μαθηταί ανίστανται ησύχως, κλίνουν ελαφρώς την κεφαλήν προς τον εισερχόμενον και πάλιν κάθηνται.*
9. *Απαγορεύεται αυστηρώς τοις μαθηταίς πάσα οιαδήποτε αποδοκιμασία ή επιδοκιμασία του διδάσκοντος.*
10. *Κατά τα διαλείμματα οι μαθηταί κυκλοφορούν εν τω προαυλίω του Γυμνασίου και τις τον μέχρι του ιερού ναού της Υπαπαντής χώρον απαγορευμένης της εισόδου αυτών εις τας περί το Γυμνάσιον στενωπούς.*
11. *Η είσοδος και έξοδος των μαθητών συντελείται ησύχως και κοσμίως και κατά το δυνατόν συντόμως και ουδείς παραμένει εν τη τάξει ή τους διαδρόμους πλην των επιμελητών.*
12. *Η φοίτησις εις το Σχολείον δέον να είναι τακτική και ανελλιπής, ασθενών δε οφείλει ο μαθητής να ειδοποιήσει τον προϊστάμενον του Σχολείου ή τον καθηγητήν της τάξεως του, επανερχόμενος δε εις το σχολείον να προσκομίση την απόδειξιν της κωλυσάσης αυτόν ασθενείας.*

13. *Δια πάσαν απουσίαν προερχομένης εξ αιτίας άλλης πλην της ασθενείας απαιτείται άδεια του Γυμνασιάρχου.*

14. *Μαθητής απουσιάζων εις μεμονωμένα μαθήματα θα προσέλθη εις το Σχολείον μετά του κηδεμόνος του, εν υποτροπή δε θα τιμωρείται αυστηρώς.*

15. *Ο μαθητής εις όν κατά την διάρκεια του μαθήματος εδόθη παρά του καθηγητού άδεια εξόδου δι' αφευκτον ανάγκην οφείλει να επανέλθη εις τον συντομώτερον χρόνον.*

16. *Πάσα αικία, ύβρις ή λοιδορία, πας χλευασμός ή κακοήθης αστεϊσμός μαθητού προς μαθητήν τιμωρείται αυστηρώς.*

17. *Το ψεύδος και η συκοφαντία έχουν βαρύτατας κυρώσεις.*

18. *Οι υβριζόμενοι ή αδικούμενοι μαθηταί οφείλουν να αναφέρουν τούτο εις τον καθηγητήν των και ουδέποτε να ανταποδίδουν την ύβριν ή την αδικίαν, διότι εν τη περιπτώσει ταύτη η τιμωρία αυτών θα είναι βαρυτάτη.*

19. *Απαγορεύεται η μεταξύ των μαθητών συνεννόησις προς σχηματισμόν φατρίας, ήτις θέλει τιμωρείται παραδειγματικώς.*

20. *Οι μαθηταί εκκλησιάζονται μετά του Σχολείου τακτικώς και ανελλιπώς.*

21. *Κείρουν εν τω κατάλληλω χρόνω την κόμην των εν χρώ.*

22. *Ο μαθητής καθ' όλην την διάρκεια του σχολικού έτους μέχρι των θερινών διακοπών ουδέποτε αποβάλλει το πηλικιόν του, όπερ οφείλει να διατηρή καθαρόν και ευπρεπές.*

23. *Η συμπεριφορά των μαθητών κατά τας θερινάς διακοπάς ελέγχεται και δίνουν λόγον δι' αυτήν κατά την έναρξιν του νέου σχολικού έτους.*

24. *Η παραμονή των μαθητών εκτός του οίκου των επιτρέπεται μέχρις της 8μ.μ. ώρας, πέραν δε αυτής, εν περιπτώσει αποχρώντος λόγου, δέον όπως ζητείται η έγκρισις του Γυμνασιάρχου.*

25. *Απαγορεύεται η φοίτησις εις καφενεία, οινοπωλεία, σφαιριστήρια και άλλα τοιούτου είδους δημόσια μέρη, εις ά η είσοδος απάδει εις μαθητάς.*

26. *Δεν επιτρέπεται η παρακολούθησις κινηματογραφικών ταινιών άνευ της εγκρίσεως του Γυμνασιάρχου.*

27. *Ρητώς απαγορεύεται η χρησιμοποίησις ποδηλάτων παρά μαθητού της τρίτης και τετάρτης τάξεως, των δεν λοιπών τάξεων οι κατέχοντες ιδιόκτητα ποδήλατα δύνανται να ποιήσι χρήσιν αυτών αποκλειστικώς και μόνον δια τας επιτακτικάς ανάγκας των. Πάντως αυστηρώς απαγορεύεται η χρησιμοποίησις μηχανοκινήτων ποδηλάτων.*

28. *Οι μαθηταί δεν δύνανται να συμμετέχουν ως μέλη εις Σωματεία ή συνδέσμους, πλὴν του Προσκοπικοῦ και της Χ.Ε.Ν.*

29. *Απαγορεύεται το κάπνισμα, η χαρτοπαιξία, η ταβλοπαιξία και πάσης φύσεως τυχηρά παίγνια ή και άλλα απάδοντα εις την αξιοπρέπειαν και κοσμιότητα του μαθητού.*

30. *Οι μαθηταί εκτός του σχολείου βαδίζουν σεμνώς και κοσμίως, απαγορευομένης της ασκόπου αυτών παραμονής προ των προθηκών των καταστημάτων ή της οχλοκρατικής αυτών καθ' ομάδας συναθροίσεως.*

31. *Απονέμουν τον προσήκοντα χαιρετισμόν δι' αποκαλύψεως της κεφαλής προς τους καθηγητάς του Σχολείου των, υποχρεωτικώς προς τον Γενικόν Επιθεωρητήν Μέσης Εκπαιδεύσεως, τον Δήμαρχον, τον Νομάρχην, αλλά και προς πάντας τους εκπαιδευτικούς της πόλεως και λοιπούς αξιωματούχους, εφ' όσον τους γνωρίζουν.*

32. *Προ πάντων φιλοτιμώνται ίνα διατηρούν το Σχολείον αυτών καθαρόν και ευπρεπές. Πας δε βλάπτων οπωσδήποτε τους τοίχους, το έδαφος, τας έδρας, τα θρανία και το λοιπό υλικόν του Σχολείου ου μόνον τιμωρείται αλλά και υποχρεούνται να επανορθώση ίδια δαπάνη την γενομένην ζημίαν.»*

- Κατά το σχολικό έτος 1957 – 1958: 200 μαθητές χαρακτηρίσθηκαν με διαγωγή Κοσμία.

- Σχολικό έτος 1958 – 1959: Συζήτηση καθηγητών με θέμα: «Όταν οι απουσίες μαθητών είναι πολλές, οι μαθητές να επανέρχονται με τους κηδεμόνες τους.

- Σχολικό έτος 1959 – 1960: Αποβολή 3 μαθητών (Στ' κλασ.) δια παντός από όλα τα σχολεία της πόλης και διαγωγή «Επίμεμπτος», γιατί είχαν συνάψει σχέσεις με μαθήτριες του Γυμνασίου Θηλέων, συμμετείχαν σε πάρτι χορεύοντας προκλητικούς χορούς και διέθεταν «μεμισθωμένον δωματίον» για «τα ερωτικάς των θωπείας»

- Σχολικό έτος 1961 – 1962: Την καλύτερη έκθεση του διαγωνισμού της Εθνικής Τράπεζας με θέμα: «Ϊθι προς μύρμηκα και γενού εκείνου σοφώτερος» έγραψε ο μαθητής της Ε' Πρακτικού Μαλαπάνης Χρήστος.

- Σχολικό έτος 1962 – 1963: Εορτασμοί για τα 50 χρόνια από τους Βαλκανικούς Πολέμους.

- Στις 8-10-1962: Σύσσωμο το σχολείο παρακολούθησε τη θεατρική παράσταση «Θυσία του Αβραάμ».

- Στις 24-10-1962: Γιορτή του Ο.Η.Ε.

- Στις 27-10-1962: Γιορτή της Σημαίας.

– Στις 14-11-1962: Ο κ. Παπαϊωάννου μίλησε για το μαρτύριο του Χρυσοστόμου Σμύρνης.

– Η τάξη του Στ' πρακτικού απείχε ομαδικά από τα θρησκευτικά γιατί ήταν πολύ το μάθημα: 4ήμερη αποβολή κατόπιν κληρώσεως.

– Στις 9-12-1962: Ομιλία του καθηγητή κ. Μανιάτη για τα Δεκεμβριανά.

– Στις 22-3-1963: Εορτή για την εκατονταετηρίδα της Βασιλείας.

– Στις 20-5-1963: Εκδρομή στους Δελφούς.

• Σχολικό έτος 1963 – 1964:

– Στις 25-9-1963: Αγιασμός

– Στις 30-9-1963: Έναρξη μαθημάτων

– Τον Νοέμβριο το σχολείο αργεί λόγω της δολοφονίας του Τζ. Κέννεντι.

• Σχολικό έτος 1964 – 1965

– Στις 18 και 19-9-1964 το σχολείο παρέμεινε κλειστό (γάμος Βασιλιά Κωνσταντίνου).

– Στις 12-2-1965: Το σχολείο κλειστό λόγω της κηδείας του Υφυπουργού Παιδείας Λ. Ακρίτα.

• Σχολικό έτος 1965 – 1966:

– Στις 28-9-1965: Αγιασμός

– Στις 30-9-1965: Έναρξη μαθημάτων

• Σχολικό έτος 1967 – 1968: Έκθεση «Συμμετοχή εκπαιδευτικών και μαθητών εις την επιτυχίαν του Ομολογιακού Δανείου Οικονομικής Αναπτύξεως».

– 13-11-1967: Ομιλίες «Το μήνυμα της 21^{ης} Απριλίου προς τους νέους», «Τα αίτια της Επανάστασεως της 21^{ης} Απριλίου», «Ο νόμος και η Δημοκρατία», «Η ιδεολογία μας».

• Σχολικό έτος 1969 – 1970

Η 1^η πράξη των παιδαγωγικών Συνεδριών αναφέρεται στον εσωσχολικό και εξωσχολικό κανονισμό.

A. Εσωσχολικός Κανονισμός

1. Άπαντες οι μαθηταί και αι μαθήτριάι οφείλουν να παρακολουθούν μετά θρησκευτικής ευλαβείας την πρωϊνήν προσευχήν, τον Εθνικόν Ύμνον και την έπαρσιν της σημαίας.

2. Οι μαθηταί θα προσέρχονται εις το σχολείον 10' προ της κρούσεως του κώδωνος εισόδου το ενωρίτερον, οι βραδύνοντες μετά την είσοδον του οικείου καθηγητού δεν θα εισέρχονται την πρώτην ώραν της διδασκαλίας.

3. Η είσοδος εις τας τάξεις δέον να συντελείται μετ' ευλαβείας και κατανύξεως.

4. Πρό της κρούσεως του κώδωνος εισόδου και κατά τα διαλείμματα απαγορεύεται η παραμονή μαθητών εις τας αιθούσας και τους διαδρόμους, εκτός των επιμελητών οι οποίοι φροντίζουν δια τον αερισμό των αιθουσών, καθαρισμόν του πίνακος και την προμήθειαν κιμωλιών, χαρτών, οργάνων κ.λπ.

5. Απαγορεύεται εντός του διδακτηρίου αι φωνασκίαι και οι διαπληκτισμοί.

6. Απαγορεύεται η ρίψις χαρτιών ή άλλου τινός εις τας τάξεις, τους διαδρόμους, το προαύλιον ως και η γραφή χάριν παιδείας εις τους πίνακας, έδρανα και τοίχους.

7. Οι πρόξενοι φθοράς εις την περιουσίαν του Σχολείου, θύρας, παράθυρα, έδρας, θρανία, βιβλία, όργανα κ.λπ. εκτός της υποχρεώσεως προς επανόρθωσιν της ζημίας θα τιμωρούνται αυστηρώς.

8. Οι μαθηταί δέον να εκτελούν προθύμως πάσαν υπό των διδασκόντων ανατιθεμένην σχολικήν εργασίαν.

9. Οφείλουν σεβασμόν προς άπαντας τους κυρίους καθηγητάς και ευγενή συμπεριφοράν προς το κατώτερον προσωπικόν του Σχολείου.

10. Όστις προσβάλλει συμμαθητήν του ή επιδεικνύει κακήν συμπεριφοράν είναι άξιος αυστηράς τιμωρίας.

11. Οφείλουν να μην αποκρύπτουν παραπτώματα συμμαθητών των διότι η αλληλεγγύη εις τοιάυτας περιπτώσεις προξενεί ζημίαν εις αυτούς, την τάξιν και τους σκοπούς του Σχολείου.

12. Οι μαθηταί εις πάσαν περίπτωση φέρονται ειλικρινώς και τιμίως. Προσπάθεια αζαπατήσεως καθηγητού ή συμμαθητών είναι πράξις ταπεινή και τιμωρείται αυστηρώς.

13. Οι μη προπαρασκευασθέντες, λόγω εκτάκτου κωλύματος, εις τα μαθήματά των οφείλουν να αναφέρουν τούτο εγκαίρως εις τον Δ/ντήν του Σχολείου.

14. Εν περιπτώσει βασίμου και σοβαρού παραπόνου δύνανται να προσέρχονται εις την Διεύθυνσιν εις τας υπ' αυτής καθορισθείσας ώρας.

15. Πάσα απουσία ή αποχή εκ των μαθημάτων ή των άλλων σχολικών εκδηλώσεων, εορτών, εκδρομών, σχολικών αγώνων, παρελάσεων κ.λπ. δέον να δικαιολογείται επαρκώς.

16. Απουσίαν μιάς ώρας διδακτικής δίνουν οι οικείοι καθηγηταί και πέραν ταύτης μόνον ο Δ/ντής κατόπιν εισηγήσεως του αρμοδίου καθηγητού.

17. Κατά τα διαλείμματα οι μαθηταί να μην απομακρύνονται του χώρου του Σχολείου, οριζομένου από του προαυλίου μέχρι της πλατείας Υπαπαντής, αποκλειομένων των παρόδων.

18. Μαθηταί απουσιάζοντες αδικαιολογήτως δέον, όπως επανέρχονται μετά του πατρός ή του κηδεμόνος των. Εάν απουσιάζουν άνευ αδείας επί μίαν ή περισσότερας διδακτικής ώρας, θα τιμωρούνται αυστηρώς.

19. Οι μαθηταί δέον, όπως κείρονται κατά τας εκάστοτε εντολάς του Σχολείου.

20. Άπαντες οι μαθηταί και μαθήτριά δέον, όπως φέρωσι το σήμα του Σχολείου εντός και εκτός του Σχολείου.

21. Αι μαθήτριά δέον, όπως φέρωσι την καθωρισμένην υπό του Υπουργείου ενδυμασίαν και έχωσι κόμωσιν σεμνήν και ευπρεπή τόνον εντός όσον και εκτός του Σχολείου.

Εξωσχολικός Κανονισμός

1. Οι μαθηταί δέον όπως εκκλησιάζονται ανά πάσαν Κυριακήν συνοδευόμενοι υπό καθηγητών και όπως φοιτώσιν εις το Κατηχητικόν Σχολείον.

2. Οι μαθηταί οφείλουν να απονέμουν χαιρετισμόν προς τους καθηγητάς και τας προϊσταμένας αρχάς και να παραχωρούν την θέσιν των εν τοις λεωφορείοις εις τους μεγαλύτερους.

3. Η συμπεριφορά των να είναι ευπρεπής και κοσμία.

4. Οι παρακολουθούντες νυχτερινά φροντιστήρια οφείλουν να λάβουν την έγκρισιν της διευθύνσεως.

5. Η είσοδος εις κινηματογράφους και λοιπά θεάματα επιτρέπεται μόνον εις κατάλληλα έργα τη συνοδεία γονέων ή κηδεμόνων και μέχρι της υπό του Σχολείου καθορισμένης ώρας κυκλοφορίας.

6. Απαγορεύεται αυστηρότατα η είσοδος εις καφενεία, σφαιριστήρια και διάφορα κέντρα διασκεδάσεως.

7. Οι μαθηταί δύνανται να λαμβάνουν τα αναψυκτικά των μόνον εντός των αιθουσών των κεντρικών ζαχαροπλαστείων τας απογευματινής ώρας.

8. Απαγορεύεται η χρήσις μονοποδηλάτων, η δε χρήσις ποδηλάτων χάριν διασκεδάσεων δέον να γίνεται μακράν των κεντρικών αρτηριών.

9. Η συμμετοχή εις εξωσχολικάς οργανώσεις και σωματεία συντελείται κατόπιν αδείας του Διευθυντού του Σχολείου.

Άλλα θέματα που απασχόλησαν τον Σύλλογο των καθηγητών ήταν:

- Έκθεση με θέμα: «Η μέχρι τούδε στοργή του κράτους της 21^{ης} Απριλίου προς την Νεολαίαν και τας εξ' αυτής δημιουργουμένας υποχρεώσεις των νέων προς το Έθνος».
- 16-5-1970: Μετάβαση μαθητών εις το Σύνταγμα για την ορκωμοσία των νεοσυλλέκτων.

Κατά τα επόμενα έτη:

- Σχολικό έτος 1970 – 1971
  - Ομιλία του κ. Α. Μπίτσικα: «Στόχος της Επαναστατικής Κυβέρνησης της 21^{ης} Απριλίου, η ευημερία της υπαίθρου».
  - Ομιλία του κ. Καρακαϊδού: «Οικογένεια, Θρησκεία, Πατρίς». Με τον αρ. πρ. 35/5-4-71 συγκροτούνται επιτροπές μαθητικών κοινοτήτων (με επόπτες καθηγητές).
- Σχολικό έτος 1971 – 1972
  - Το σχολείο θα λειτουργεί πρωί και απόγευμα.
Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη: Δ', Ε', Στ' τάξη
Πέμπτη, Παρασκευή, Σάββατο: Α', Β', Γ' τάξη και αντίστροφα
  - Η Εθνική Τράπεζα επιθυμεί να χορηγήσει δύο βιβλιάρια καταθέσεων σε μαθητές της Α' Γυμνασίου. Ο Σύλλογος πρότεινε τους μαθητές Μακρή Στυλιανό και Μιχαήλ Μιχαήλ.
  - 30 μαθητές με τους καθηγητές Νίκα, Καρακαϊδό και Ντυμένο αντιπροσώπευσαν το σχολείο στην υποδοχή του Αντιπροέδρου των Η.Π.Α. Σπύρου Άγκνιου.
  - Ο Σύλλογος καθηγητών αποφάσισε να αργήσει το σχολείο κατά την ημέρα της κηδείας του καθηγητή Ι. Τσελίκη (σκοτώθηκε σε τροχαίο μεταβαίνοντας στην κηδεία του επιθεωρητή Δημ. Τζαμάλη), να αναρτηθεί μεσίστιος η σημαία του σχολείου επί τριμήνου, να παρακολουθήσουν άπαντες καθηγητές και μαθητές την

κηδεία, να εκφραστούν τα βαθύτατα συλλυπητήρια του Συλλόγου στους οικείους του, επικήδειο λόγο ο Θεολόγος Αναστ. Μπίτσικας.

- Το σχολικό έτος 1972 – 1973:

- Στις 2-10-1972 το σχολείο νοίκιασε 2 αίθουσες από τις παρακείμενες φυλακές για να στεγάσει 2 τάξεις.

- Στις 18-11-1972 αντιπροσωπεία των μεγαλύτερων τάξεων υποδέχθηκε τον Υπουργό Εσωτερικών Αδάμ Ανδρουτσόπουλου.

- «Επί τη συμπλήρωσει έτους από τον θάνατο του Ι. Τσελίκη ο Σύλλογος αποφάσισε την ανάρτηση της φωτογραφίας του εκλιπόντος στο γραφείο των καθηγητών του Γυμνασίου και να προσφέρει χρηματικό ποσό αντί μνημοσύνου στη Λαϊκή Βιβλιοθήκη».

- Επίσκεψη Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Καντώνα στην Καλαμάτα και ομιλία του στο Εργατικό Κέντρο, άπαντες οι καθηγητές παρακολούθησαν. Στη συνέχεια μετέβησαν στη Σχολή Εργοδηγών για τα εγκαίνια της Σχολής.

- Το σχολικό έτος 1973 – 1974

- Στις 2-9-1973 το σχολείο έλαβε μέρος στις εκδηλώσεις «επί τη εορτή της Πολεμικής Αρετής των Ελλήνων, του Εφέδρου Πολεμιστού και της συντριβής του Κομμουνιστικού Στρατού στο Γράμμο και στο Βίτσι».

- Το σχολείο συμμετείχε στις εκδηλώσεις για τη μάχη του Μελιγαλά.

- Προσπάθειες για ανεύρεση νέου κτηρίου.

- Τα Χριστούγεννα το σχολείο μεταφέρθηκε Φαρών και Κρήτης (Σχολή Εργοδηγών).

Να σημειώσουμε ότι το ανώτατο όριο των απουσιών των μαθητών ήταν ο αριθμός 300. Επίσης προβλεπόταν η απαλλαγή από το μάθημα της Γυμναστικής για λόγους υγείας και με ιατρική γνωμάτευση.

Απαλλαγή προβλεπόταν και από τα τέλη φοίτησης (άποροι, ορφανά...). Κάθε σχολικό έτος οι απαλλαγές τελών ήταν περίπου 500. Ο μεγάλος αριθμός απαλλαγών δηλώνει το χαμηλό οικονομικό επίπεδο των Καλαματιανών κυρίως μετά τον εμφύλιο.

Διευθυντές:

Οι Διευθυντές που υπηρέτησαν στο 1^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας από το 1949 – 1974 κατά χρονική σειρά ήταν:

- Το σχολικό έτος 1949 – 1950: Ι. Τετραδάκος (φιλόλογος διαδέχθηκε τον Π. Στασινόπουλο).

- Το σχολικό έτος 1950 – 1951: Ι. Τετραδάκος

- Το σχολικό έτος 1951 – 1952, Ι. Τετραδάκος

- Το σχολικό έτος 1952 – 1953: Ι. Τετραδάκος

- Το σχολικό έτος 1953 – 1954: Ι. Τετραδάκος

- Το σχολικό έτος 1954 – 1955: Ι. Τετραδάκος

- Το σχολικό έτος 1955 – 1956: Ι. Τετραδάκος

- Το σχολικό έτος 1956 – 1957: ο Ι. Τετραδάκος μετατέθηκε στο νεοϊδρυθέν 2^ο Γυμνάσιο

- Το σχολικό έτος 1957 – 1958: Γυμνασιάρχης εκ του παραλίας ο Π. Αργύρης

- Στις 26-5-1958 ο Π. Αργύρης μετετέθη στο Γυμνάσιο Κεραμικού. Τη διεύθυνση του σχολείου ανέλαβε ο Υποδιευθυντής Ε. Κουρέας.

- Στις 11-8-1958: Αγγ. Λιανός, Γυμνασιάρχης

- Το σχολικό έτος 1959 – 1960: Αγγ. Λιανός

- Το σχολικό έτος 1960 – 1961: Αγγ. Λιανός

- Τον Οκτώβριο του 1961 με αναρρωτική άδεια ο Αγγ. Λιανός, ασκών χρέη Διευθυντής Ανδρ. Τσώνης (Φυσικός)

- Τον Μάρτιο του 1962 Διευθυντής ο Δημ. Μουρδουκούτας (Γυμναστής).

- Στις 5-9-1962: Ευστάθιος Κουρέας, Γυμνασιάρχης

- Το σχολικό έτος 1963 – 1964: Ευστάθιος Κουρέας, Γυμνασιάρχης

- Την 1-9-1965: Ανδρ. Τσώνης, Διευθυντής – Λυκειάρχης

- Το σχολικό έτος 1965 – 1966: Ανδρ. Τσώνης, Διευθυντής – Λυκειάρχης

- Το σχολικό έτος 1966 – 1967: Ανδρ. Τσώνης, Διευθυντής – Λυκειάρχης

- Το σχολικό έτος 1967 – 1968: Ανδρ. Τσώνης, Διευθυντής – Λυκειάρχης

- Το σχολικό έτος 1968 – 1969: Ανδρ. Τσώνης, Διευθυντής – Λυκειάρχης

- Την 1-7-1969 συνταξιοδοτήθηκε ο Ανδ. Τσώνης, αναλαμβάνει Διευθυντής ο Ι. Κατσιλιέρης (Φιλολόγος)

- Το σχολικό έτος 1969 – 1970: Ι. Κατσιλιέρης

- Το σχολικό έτος 1970 – 1971: Ι. Κατσιλιέρης

- Το σχολικό έτος 1971 – 1972: Διευθυντής Ι. Γιαννόπουλος (Φυσικός)
- Το σχολικό έτος 1972 – 1973: Διευθυντής Ι. Κατσιλιέρης
- Στις 2-10-1972: Διευθυντής Μερκούριος Παπαμερκουρίου (Χημικός)
- Το σχολικό έτος 1973 – 1974: Διευθυντής Μερκούριος Παπαμερκουρίου

Καθηγητές:

Κατά το χρονικό διάστημα 1949 – 1974 οι καθηγητές που υπηρέτησαν στο 1^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας, όπως προκύπτει από τη μελέτη του «Βιβλίου Πράξεων» ήταν οι εξής:

Θεολόγοι:

Γ. Κασκάμπας, Δ. Κτεναβέας, Α. Παπαϊωάννου, Ε. Παπακωνσταντίνου, Α. Αβραμόπουλος, Γεωργ. Κώτσια, Αν. Μπίτσικας

Φιλολόγοι:

Α. Πράσιнос, Νικολακόπουλος, Γ. Κυρικλής, Μ. Σταυροπούλου, Γ. Γκουλούσης, Γ. Κοκκορόγιαννη, Κυριαζικίδης, Π. Γεωργακόπουλος, Παν. Μανιάτης, Ζ. Ζακόπουλος, Ε. Κουρέας, Π. Κουρέας, Α. Φωτεινέας, Α. Σταυρόπουλος, Κ. Τσατσάκης, Ι. Τσελίκης, Α. Κατσιλιέρης, Ν. Βλάσης, Γ. Ταμβάκης, Σ. Σχίζας, Κ. Τσαφαράς, Αν. Κούμανης, Γ. Ντυμένος, Ι. Καρακαϊδός, Δ. Τσώνη, Όλγα – Αλ. Κουρέτα, Ε. Κονταργύρη, Μ. Μανδηλάρη, Π. Κρέπης, Ι. Ζαχοπούλου, Μ. Καραχούτρη, Γ. Σκιαδάς, Κατ. Βασιλάκη, Φ. Δρακόπουλος, Χρ. Μπρέγιαννη, Καλ. Βλαχοδημητροπούλου – Κοντοθανάση, Αγγ. – Όλγα Μπασακάρου, Χριστόδ. Παπαχρήστου, Κ. Χαύτη, Γ. Τριμανδήλης, Ευαγγ. Κλείδωνα, Αν. Αλεβίζου, Ευγενία Μισέρου – Μπίθα

Μαθηματικοί:

Νικ. Κόλλιας, Χ. Πατρινιός, Α. Μπουγάς, Ι. Αναστασόπουλος, Δημ. Μητροπούλου, Ηλ. Κορμάς, Δημ. Μπαρμπατσέας, Νικ. Μπαρμπατσέας, Ι. Ευσταθόπουλος, Π. Δουβέας, Α. Γεωργόπουλος (1952 – 1953), Γ. Μαθιουδάκης, Γ. Σγουρός, Ι. Καλογερέας, Δ. Κωνσταντόπουλος, Χ. Πατρινός

Φυσικοί – Χημικοί

Α. Τσώνης, Σ. Λιανός, Λεωνιδόπουλος, Καρούνος, Μερ. Παπαμερκουρίου, Π. Λεωνιδόπουλος, Δ. Χριστοδουλόπουλος, Χρ. Μπούρας, Γ. Παπαδόγιαννης, Γ. Καρούνος, Β. Νίκας, Χ. Μπούρας, Δημ. Ζοργιάνος, Ν. Αναστασιάδης.

Γυμναστές:

Δ. Μουρδουκούτας, Θ. Δημόπουλος, Β. Σωτηρόπουλος, Ηλ. Γυφτέας, Ι. Ηλιάδης, Ν. Κουτσούλης, Διον. Ρουμανάς, Κ. Δέδες, Πην. Δέδε, Γ. Γιαννόπουλος, Γ. Ζουζανέας.

Τεχνολογικών Σπουδών:

Σ. Καράμπελα, Σ. Φωτέας

Γαλλικών:

Ι. Άννινος

Αγγλικών:

Ζαχ. Νικόλη, Γ. Μαυρουδέα, Σ. Γιαννουλοπούλου, Π. Πιπερίδου, Ε. Βορίλα, Μ. Αραποστάθη

Μουσική:

Π. Παπαθανασίου, Α. Λαΐνας, Στ. Θεοδωρακοπούλου

6.3.3. Ταμείον σχολικής εφορείας του Γυμνασίου Αρρένων Καλαμών από το 1959 έως το 1973

Στην αριστερή σελίδα του βιβλίου και με μεγάλα έντυπα γράμματα αναγραφόταν η λέξη **ΕΣΟΔΑ**, ενώ στη δεξιά σελίδα η λέξη **ΕΞΟΔΑ**.

Πιο συγκεκριμένα, στα ΕΣΟΔΑ αναφερόταν αναλυτικά η **χρονολογία** (ημέρα, μήνας, έτος), **αριθμός διπλοτύπου** και **λεπτομέρειαι εσόδων**, η πηγή δηλαδή εισροής χρημάτων στο ταμείο της σχολικής εφορείας, η **εισπραχθέντων ποσότης** (δραχμαί, λεπτά) και το σύνολο **εισπραχθέντων** (δραχμαί, λεπτά). στα ΕΞΟΔΑ αναφερόταν οι ίδιες ενδείξεις και με την ίδια ακριβώς σειρά. Το βιβλίο αυτό ήταν καθαρά ένα βιβλίο εσόδων – εξόδων της σχολικής εφορείας, που έδινε τη δυνατότητα ενός γρήγορου και συνοπτικού ελέγχου των οικονομικών του σχολείου.

6.4. Βιβλία μισθοδοσίας

6.4.1. Βιβλίων μισθοδοσίας αρχόμενον από 1 Ιουλίου 1951 έως 31 Ιουνίου 1955

Στα Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας και ανάμεσα στα βιβλία που φυλάσσονται και αφορούν το 1^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας διατηρούνται και τέσσερα βιβλία μισθοδοσίας του προσωπικού. Το **1^ο** αφορά την περίοδο 1-7-1951 έως 31-6-1955, το **2^ο** αφορά την περίοδο 1-7-1955 έως 31-12-1957, το **3^ο** αφορά την περίοδο 1-8-1958 έως 31-12-1960 και το **4^ο** αφορά την περίοδο 1-1-1966 έως 31-12-1967.

Το σχολικό έτος 1951 – 1952, όπως αναφέρεται στο σχετικό βιβλίο, οι μισθοί των εκπαιδευτικών και του υπόλοιπου προσωπικού διαμορφωνόταν ως εξής:

Θέση	Ονοματεπώνυμο	Μηνιαίος μισθός
Γυμνασιάρχης	Ι. Τετραδάκος	2.200δρχ.
Διευθυντής Β΄	Γεωρ. Καρούνος	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Α΄	Χρίστος Φραγκούλης	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Α΄	Αναστ. Σταυρόπουλος	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Α΄	Γεωρ. Γκουλούσης	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Α΄	Σταύρος Λιανός	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Α΄	Ιωανν. Ευσταθόπουλος	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Α΄	Παν. Λεωνιδόπουλος	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Α΄	Ανδρ. Τσώνης	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Α΄	Αντ. Φωτεινέας	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Α΄	Αθ. Ζακόπουλος	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Α΄	Σωτ. Φωτέας	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Α΄	Γεώρ. Κασκαμπάς	1.700δρχ.
Τμηματάρχης Β΄	Ιωσήφ Αννίνος	1.500δρχ.
Τμηματάρχης Β΄	Σταύρος Καράμπελας	1.500δρχ.
Τμηματάρχης Β΄	Πέτρος Δουβέας	1.250δρχ.
Εισηγητής	Ιωάνν. Κατσιλιέρης	1.050δρχ.
Εισηγητής	Γεώρ. Νικολακόπουλος	1.050δρχ.
Εισηγητής	Γρηγ. Σγούρος	1.050δρχ.
Κλητήρας Α΄	Κων. Κοκκορόγιαννης	682δρχ.
Κλητήρας Γ΄	Σταύρ. Ορφανουδάκη	495δρχ.
Κλητήρας Γ΄	Χαρίκλεια Μακρή	495δρχ.

Ο μισθός του προσωπικού καταβαλλόταν σε δύο μηνιαίες δόσεις την 1^η και την 16^η. Τα Χριστούγεννα λάμβαναν «δώρο» που αντιστοιχούσε σε μισό μισθό, ενώ το «δώρο» του Πάσχα στο ¼. Μισό μισθό, επίσης, έπαιρναν στις 30 Αυγούστου κάθε έτους.

Το σχολείο είχε δικό του ταμείο με σημαντικό χρηματικό απόθεμα, από το οποίο μπορούσε να δανειστεί το προσωπικό.

Έως και το σχολικό έτος 1953 – 1954 οι μισθοί των εκπαιδευτικών και του υπόλοιπου προσωπικού είναι σε εκατομμύρια δραχμές με κάποιες αυξήσεις που έχουν γίνει: για παράδειγμα, ο μισθός του Διευθυντή έχει ανέλθει στις 2.880.000δραχμές ενώ του Διευθυντή Β΄ στις 2.040.000δρχ.

Από το σχολικό έτος 1954 – 1955 οι μισθοί καταβάλλονται σε χιλιάδες δραχμές.

Κατά το σχολικό έτος 1954 – 1955 ο μισθός του Διευθυντή Ι. Τετραδάκου ήταν 3.540δρχ., ενώ του Διευθυντή Β΄ Αθ. Ζακόπουλου 2.500δρχ.

Το σχολικό έτος 1954 – 1955 οι μισθοί του προσωπικού είναι:

Θέση	Όνοματεπώνυμο	Μηνιαίος μισθός
Διευθυντής Β΄	Αθαν. Ζακόπουλος	2.500δρχ.
Διευθυντής Β΄	Γρηγ. Γεωργόπουλος	2.500δρχ.
Τμημ. Α΄	Χρίστος Φραγκούλης	2.500δρχ.
Τμημ. Α΄	Αναστ. Σταυρόπουλος	2.500δρχ.
Τμημ. Α΄	Γεωρ. Γκουλούσης	2.500δρχ.
Τμήμα Α΄	Ευστ. Κουρέας	2.500δρχ.
Τμήμα Α΄	Ιωάν. Ευσταθόπουλος	2.500δρχ.
Τμήμα Α΄	Παν. Λεωνιδόπουλος	2.500δρχ.
Τμήμα Α΄	Ανδ. Τσώνης	2.500δρχ.
Τμήμα Α΄	Αντ. Φωτεινέας	2.500δρχ.
Τμήμα Α΄	Σωτ. Φωτέας	2.500δρχ.
Τμήμα Α΄	Γεωρ. Κασκαμπάς	2.500δρχ.
Τμήμα Α΄	Δημ. Χριστοδουλόπουλος	2.275δρχ.
Τμήμα Α΄	Γεωρ. Κυρικλής	2.050δρχ.
Τμηματάρχης Β΄	Ιωσήφ Άννινος	2.220δρχ.
Τμηματάρχης Β΄	Σταύρος Καράμπελας	2.220δρχ.
Εισηγητής	Ιωάν. Κατσιλιέρης	1.700δρχ.
Εισηγητής	Γεώρ. Νικολακόπουλος	1.700δρχ.
Εισηγητής	Γρηγ. Σγούρος	1.550δρχ.
Εισηγητής	Κων. Κυριαζικίδης	1.550δρχ.
Κλητήρας Α΄	Κων. Κοκκορόγιαννης	1.140δρχ.
Κλητήρας Γ΄	Σταυρ. Ορφανουδάκη	810δρχ.
Κλητήρας Γ΄	Χαρίκλεια Μακρή	810δρχ.

Γραμματέας Β΄	Αλέξ. Λαϊνιάς	1.200δρχ.
Γραμματέας Α΄	Μαρία Σταυροπούλου	1.350δρχ.
Γραμματέας Α΄	Ιωάννης Καλογερέας	1.350δρχ.

6.4.2. Βιβλίων μισθοδοσίας αρχόμενον από 1 Ιουλίου 1955 έως 31 Δεκεμβρίου 1957

Κατά τα επόμενα σχολικά έτη παρατηρούμε αυξήσεις στους μισθούς των εργαζομένων στο 1^ο Γυμνάσιο με τον μισθό του Γυμνασιάρχη κ. Ι. Τετραδάκου να φτάνει στις 4.381δρχ. και του Διευθυντή Β΄ κ. Αθαν. Ζακόπουλου στις 3.025δρχ. κατά το σχολικό έτος 1955 – 1956. Αυξήσεις μισθών έχουμε και κατά το σχολικό έτος 1956 – 1957 (Γυμνασιάρχης – 5.030δρχ., Διευθυντής Β΄ 3.580) και ακολουθούν και του υπόλοιπου προσωπικού.

6.4.3. Μισθολόγιον από 1^η Ιανουαρίου 1958 έως 31 Δεκεμβρίου 1960

Το σχολικό έτος 1958 – 1959 Γυμνασιάρχης του Α΄ Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας αναλαμβάνει ο κ. Παναγιώτης Αργύρης με βοηθό Γυμνασιάρχη (υποδιευθυντή) τον κ. Ευστάθιο Κουρέα και οι μισθοί κινούνται σε ανάλογα επίπεδα.

Στη συνέχεια, Γυμνασιάρχης κατά το ίδιο σχολικό έτος γίνεται ο κ. Αγγ. Λιανός με μηνιαίο μισθό 5.676δρχ.

Ο κ. Λιανός είναι Γυμνασιάρχης και κατά το σχολικό έτος 1959 – 1960 με τον μηνιαίο μισθό του να αυξάνεται σε 5.895δρχ. και Υποδιευθυντή τον κ. Ευστ. Κουρέα με μηνιαίο μισθό 4.222δρχ., ενώ οι μισθοί των περισσότερων καθηγητών είναι 3.341δρχ.

6.4.4. Μισθολόγιον από 1-1-1966

Για τα έτη 1960 έως και 1965 δεν έχουν διασωθεί βιβλία μισθοδοσίας. Το επόμενο χρονικό μισθολόγιο αρχίζει από 1-1-1966 έως 31-12-1967.

Το σχολικό έτος 1966 – 1967 ξεκινάει με τη μισθοδοσία του κ. Ι. Κατσιλιέρη, βοηθού Γυμνασιάρχη και Φιλολόγου η οποία είναι 5.170δρχ.

Ακολουθεί του κ. Ι. Νικολακόπουλου, βοηθού Γυμνασιάρχη και Φιλολόγου 4.601δρχ.

Του κ. Χρ. Πατρινού, βοηθού Γυμνασιάρχη και Μαθηματικού 5.286δρχ.

Του κ. Παν. Μανιάτη, Δ/θμου καθηγητή Φιλολόγου 4.403δρχ.

Του κ. Νικ. Βλάσση, Φιλολόγου 3.831δρχ., του κ. Ανδρ. Αβραμόπουλου, Θεολόγου 3.503δρχ.

Της κ. Σοφίας Γιαννοπούλου, Φιλολόγου 3.156δρχ.

Του κ. Διον. Ρουμανά, Γυμναστή 3.508δρχ.

Του κ. Χρ. Μπούρα, Φυσιολογία 3.330δρχ.

Του κ. Γεωρ. Ντυμένου, Φιλολόγου 3.734.

Γυμνασιάρχης για το σχολικό έτος 1966 – 1967 αναλαμβάνει ο κ. Ι. Κατσιλιέρης με μηνιαίο μισθό 5.310δρχ.

Βοηθός Γυμνασιάρχη ο κ. Ι. Πατρινός με 5.582δρχ.

Ο καθηγητής κ. Παν. Μανιάτης με 4.403δρχ.

Ο καθηγητής κ. Νικ. Βλάσσης με 3.831δρχ.

Ο καθηγητής κ. Ανδρ. Αβραμόπουλος με 3.819δρχ.

Ο καθηγητής κ. Γεωρ. Ντυμένος με 3.533δρχ.

Ο καθηγητής κ. Χρ. Μπούρας με 3.148δρχ.

6.5. Ειδικός έλεγχος

Στο βιβλίο αυτό αναγραφόταν αναλυτικά οι βαθμολογίες των μαθητών ανά σχολικό έτος, ανά μάθημα, ανά τάξη φοίτησης και με αλφαβητική σειρά επωνύμου.

Μπορούμε να πληροφορηθούμε τον αριθμό των μαθητών ανά σχολικό έτος τα μαθήματα που διδάσκονταν στο σχολείο και την αναλυτική τους βαθμολογία προφορική, γραπτή και μέσο όρο μαθήματος.

Μαθήματα

Το σχολικό έτος 1949 – 1950 οι μαθητές διδάσκονταν τα εξής **μαθήματα**.

Στην Γ΄ τάξη (3 τμήματα): Θρησκευτικά, Ελληνικά, Ν. Ελληνικά, Μαθηματικά, Γαλλικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Γυμναστική, Καλλιγραφία και Ιχνογραφία.

Στη Δ΄ τάξη (3 τμήματα): Θρησκευτικά, Ελληνικά, Ν. Ελληνικά, Μαθηματικά, Γαλλικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Γυμναστική, Καλλιγραφία και Ιχνογραφία.

Στην Ε΄ τάξη (3 τμήματα): Θρησκευτικά, Ελληνικά, Ν. Ελληνικά, Μαθηματικά, Γαλλικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Γυμναστική, Καλλιγραφία και Ιχνογραφία.

Στην Στ΄ τάξη (2 τμήματα): Θρησκευτικά, Ελληνικά, Ν. Ελληνικά, Μαθηματικά, Λατινικά, Γαλλικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Γυμναστική, Καλλιγραφία και Ιχνογραφία.

Στη Ζ΄ τάξη κλασικό (2 τμήματα): Θρησκευτικά, Ελληνικά, Ν. Ελληνικά, Λατινικά, Μαθηματικά, Γαλλικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φιλοσοφικά, Φυσικά, Γυμναστική, Καλλιγραφία και Ιχνογραφία, Υγιεινή.

Στη Ζ΄ τάξη πρακτικό (2 τμήματα): Θρησκευτικά, Ελληνικά, Ν. Ελληνικά, Μαθηματικά, Γαλλικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φιλοσοφικά, Φυσικά, Γυμναστική, Καλλιγραφία και Ιχνογραφία, Υγιεινή.

Στην Η΄ τάξη (1 τμήμα): Θρησκευτικά, Ελληνικά, Ν. Ελληνικά, Μαθηματικά, Γαλλικά, Ιστορία, Φιλοσοφικά, Φυσικά, Κοσμογραφία, Γυμναστική.

Στην Η΄ τάξη (1 τμήμα): Θρησκευτικά, Ελληνικά, Ν. Ελληνικά, Μαθηματικά, Γαλλικά, Ιστορία, Φιλοσοφία, Φυσικά, Κοσμογραφία, Γυμναστική.

6.6. Βοηθητικός ειδικός έλεγχος

Στο βιβλίο αυτό αναφερόταν αναλυτικά και μόνο η **βαθμολογία** κάθε μαθητή ανά τάξη, σχολικό έτος και μάθημα στο Α΄ και Β΄ εξάμηνο (Α΄ και Β΄ δίμηνο, μέσος όρος προφορικών και γραπτών και Γ. Μ.Ο.), καθώς και **ο αριθμός των απουσιών**.

6.7. Πρωτόκολλον αλληλογραφίας

6.7.1. Πρωτόκολλον από 9 Μαΐου 1949 έως 3 Νοεμβρίου 1952

6.7.2. Πρωτόκολλον αλληλογραφίας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων σχολικού έτους 1964 – 1965 έως 22-9-1967

Εισερχόμενα

Όλα τα έγγραφα που εισέρχονται στο σχολείο καταχωρίζονται **με αύξοντα αριθμό** (αρχής γενομένης με τον αριθμό 1 από το 1 Ιανουαρίου κάθε έτους), **ημερομηνία έκδοσης** του εγγράφου και ημερομηνία λήψεως από το σχολείο, η **εκδίδουσα αρχή** και περιληπτικά το **περιεχόμενο** του εισερχόμενου εγγράφου.

Εξερχόμενα

Στη δεξιά σελίδα καταχωρίζονται τα έγγραφα που εξέρχονται από το σχολείο, η **ημερομηνία αποστολής**, η **αρχή που απευθύνεται** καθώς και ο **τόπος**, ενώ υπήρχε ένας μικρός κενός χώρος για τυχόν **παρατηρήσεις**.

Τα εισερχόμενα έγγραφα προέρχονταν κυρίως από τον «Γενικών Επιθεωρητήν» ή είναι αιτήσεις γονέων για τη λήψη πιστοποιητικού εγγράφου φοίτησης

των παιδιών τους. Στα εξερχόμενα έγγραφα αναφέρονται βεβαιώσεις σπουδών, έκδοση πιστοποιητικών, έγγραφα προς την «επιθεώρησιν».

6.8. Σχολικής εφορείας βιβλίο πράξεων

Στο βιβλίο αυτό καταγράφονται οι συνεδριάσεις της σχολικής εφορείας, προκειμένου να συζητήσουν για τις υλικοτεχνικές ανάγκες του σχολείου, να κοστολογήσουν το ύψος των δαπανών τους, να εγκρίνουν το ποσό και στη συνέχεια να προχωρήσουν στην προμήθειά τους.

Η σχολική εφορεία ήταν τριμελής και την αποτελούσαν ο πρόεδρος, ο γραμματέας και ο ταμίας.

Από την πρ. 21/21-12-1949 πληροφορούμαστε τα ονόματα της επιτροπής.

Πρόεδρος: Σταύρου Γεώργιος, Ταμίας: Μίχαλος Νικόλαος, Γραμματέας: Τετραδάκος Ιωάννης (Γυμνασιάρχης).

Οι δαπάνες αφορούσαν την αγορά βιβλίων, γραφικής ύλης, επίπλων, λαμπτήρων, υαλοπινάκων. Επίσης, αφορούσαν στην ύδρευση (1.000.000δρχ.), στο τηλέφωνο (1.100.000δρχ.), στη θέρμανση, ενώ αναφέρονται ποσά για επισκευές που αφορούν (12 εκατ. δρχ.).

Συγκεκριμένα τα ποσά που αναφέρονται είναι: 454.000δρχ. για την αγορά 67 υαλοπινάκων, 10.000δρχ., για την αγορά ενός λαμπτήρα, ενώ 63.000δρχ., ήταν τα έξοδα για τη γιορτή των Τριών Ιεραρχών, 395.000δρχ. για την αγορά 4 βιβλίων (Ψυχολογία, Φιλοσοφία, Λογική, Στατιστικά).

Κάθε πράξη κλείνει με την υπογραφή των τριών μελών, ενώ οι συνεδριάσεις της επιτροπής για κάθε έτος ήταν γύρω στις 50. Στην τελευταία πράξη κάθε σχολικού έτους -που αντιστοιχούσε και στην τελευταία συνεδρίαση της σχολικής εφορείας- γινόταν απολογισμός εσόδων – εξόδων και ακολουθούσαν οι υπογραφές των τριών μελών της επιτροπής.

Έως και την πρ. 16/17-12-1958 το ενεργητικό υπόλοιπο του ταμείου είναι σε εκατομμύρια (27.429,75), ενώ με την πρ. 18/18-12-1958 τα έσοδα είναι 232.000δρχ. και ισοσκελίζονται με τα έξοδα.

Στην πρ. 17/12-11-1967 πληροφορούμαστε ότι οι δαπάνες για το τηλ. ήταν 47.60δρχ.

Στα Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας φυλάσσονται 5 βιβλία πράξεων της σχολικής εφορείας από το 1949 – 1973 και ένα ακόμα που ονομάζεται «ταμείον της σχολικής εφορείας του Γυμνασίου Αρρένων Καλαμών από 1937 – 1959».

Η τελευταία πράξη της σχολικής εφορείας έχει αρ. πρ. 16/22-12-1973.

Στην πράξη αυτή αναφέρεται ότι στο ταμείο του σχολείου εισάγονται 1792δρχ. που προέρχονται από τόκους χρημάτων κατατιθεμένων στην Εθνική Τράπεζα. Αναφέρεται, επίσης, ότι το ενεργητικό υπόλοιπο ανέρχεται σε 90.119δρχ. και υπογράφεται από τους: Γ. Αναγνωσταράς, Πρόεδρος, Μ. Παπαμερκουρίου, Γραμματέας, Σπ. Οικονόμου, Ταμίας.

6.9. Βιβλίων πιστοποιητικών σπουδής από 20-9-1947 έως 28-9-1950

Στην αριστερή σελίδα και χειρόγραφα είναι γραμμένος ο **α/α** (αύξων αριθμός) του Ενδεικτικού, Απολυτηρίου, Αποδεικτικού, στη συνέχεια το **ονοματεπώνυμο** του μαθητή που ζήτησε το πιστοποιητικό, η **πατρής** δηλαδή ο ιδιαίτερος τόπος καταγωγής του μαθητή, η **ηλικία** εδώ αναφέρεται μόνο ο μήνας και το έτος γέννησης (π.χ. 5/1929), **το επάγγελμα του πατέρα, η τάξη που φοιτά. Η ημερομηνία αίτησης του πιστοποιητικού, η γενική βαθμολογία** (αριθμητικώς και με χαρακτηρισμό π.χ. 14 3/11 καλώς), **η διαγωγή, το σχολικό έτος φοίτησης** και τέλος **η υπογραφή του αιτούντος** καταλαμβάνουν τον χώρο της δεξιάς σελίδας.

Ο αριθμός των μαθητών που ζητούσαν πιστοποιητικό φοίτησης κάθε χρόνο ήταν πάντα πάνω από 1.000 έως και 1.540.

Η γενική βαθμολογία κινείται σε χαμηλά επίπεδα και από 11 – 13 (σχεδόν καλώς) στην συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών. Από 14 – 15 (καλώς) σε αρκετούς μαθητές, ενώ ελάχιστοι έχουν βαθμολογία πάνω από 15 (Λίαν καλώς). Δεν υπάρχει κανένα Άριστα. Η διαγωγή είναι κυρίως Κοσμιωτάτη.

Z' Κεφάλαιο

Γυμνάσιο Θηλέων (1931 – 1976)

7.1. Ιστορική αναδρομή

Το 2^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας ιδρύθηκε το 1921 (ΦΕΚ Α' 219/16-11-1921) χωρίς ακόμη να έχει βρεθεί νέο κτήριο. Στο σχολείο φοιτούσαν αγόρια και κορίτσια και συστεγαζόταν με το 1^ο Γυμνάσιο. Αρχικά, λειτουργούσε τις απογευματινές ώρες, αργότερα, όμως, τα δύο σχολεία μοιράζονταν ταυτόχρονα τις αίθουσες του σημερινού δημοτικού ωδείου, ενώ κάποια μαθήματα γίνονταν σε αίθουσες κοντινών κτηρίων.

Από το 1929 οι νέες εγγραφές κοριτσιών κατευθύνονται αποκλειστικά στο 2^ο Γυμνάσιο, το οποίο μετατράπηκε βαθμιαία σε Γυμνάσιο Θηλέων. Στα πρακτικά του Συλλόγου Διδασκόντων, για πρώτη φορά, αναφέρεται το σχολείο ως «Γυμνάσιο Θηλέων» τον Ιανουάριο του 1934.

Το Γυμνάσιο Θηλέων Καλαμάτας λειτούργησε ως εξατάξιο Γυμνάσιο μέχρι το 1976, οπότε χωρίστηκε στο 3^ο Γυμνάσιο Θηλέων (τριτάξιο) και στο 3^ο Λύκειο Θηλέων (τριτάξιο) μέχρι το 1979.

Το 1979 τα σχολεία έγιναν μικτά, δημιουργήθηκε το 3^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας (μικτό τριτάξιο) και το 3^ο Λύκειο Καλαμάτας (μικτό τριτάξιο), τα οποία λειτουργούν έως σήμερα.

7.2. Διασωθέντα βιβλία

7.2.1. Μαθητολόγιον από το σχολικό έτος 1947 – 1948, 1949 – 1950

Από το «Μαθητολόγιον» του Γυμνασίου Θηλέων αντλούμε πληροφορίες σχετικά με τα εκπαιδευτικά τέλη που πλήρωναν οι μαθήτριες κάθε χρόνο.

Το σχολικό έτος 1949 – 50 το εκπαιδευτικό τέλος είχε ύψος 10.000δρχ. ενώ το 1950 – 51 αυξάνεται σε 25.000δρχ. Από την υποχρέωση να πληρώνουν εκπαιδευτικά τέλη απαλλάσσονταν οι αριστούχοι μαθήτριες, οι κόρες πολυτέκνων, θυμάτων πολέμου, αναπήρων, απόρων και εκπαιδευτικών, οι ορφανές πατρός και όταν στο σχολείο φοιτούσαν τρεις ή περισσότερες αδελφές.

Το μισό των εκπαιδευτικών τελών πλήρωναν οι κόρες στρατιωτικών, συνταξιούχων, ασφαλισμένων στο Ι.Κ.Α. και οι δύο αδελφές.⁸²

---

⁸² Γ.Α.Κ., *Μεσημρία, Βιβλίον Πράξεων Συλλόγου Γυμνασίου Θηλέων 1949 – Ιούνιος 1956*, πρ. 27, 11.5.1953

Από το ίδιο βιβλίο πληροφορούμαστε και τον αριθμό των μαθητριών από το 1949 έως και το 1950 ήταν συγκεκριμένα:

Σχολικό Έτος	Εγγεγραμμένες Μαθήτριες
1949 – 1950	817
1950 – 1951	817
1951 – 1952	802
1952 – 1953	827
1953 – 1954	880
1954 – 1955	832
1955 – 1956	841
1956 – 1957	849
1957 – 1958	991
1958 – 1959	1.051
1959 – 1960	1.108
1960 – 1961	1.081
1961 – 1962	1.089
1962 – 1963	1.024
1963 – 1964	1.134
1964 – 1965	869

Το σχολικό έτος 1965 – 1966 το εξατάξιο Γυμνάσιο Θηλέων μετατρέπεται σε τριτάξιο Γυμνάσιο και τριτάξιο Λύκειο έως και το σχολικό έτος 1967 – 1968, οπότε ενοποιείται και πάλι. Κατά τα τρία παραπάνω σχολικά έτη ο αριθμός των μαθητριών καταγράφεται ως εξής:

Σχολικό Έτος	Εγγεγραμμένες Μαθήτριες Γυμνασίου	Εγγεγραμμένες Μαθήτριες Λυκείου
1965 – 1966	564	365
1966 – 1967	610	385
1967 – 1968	620	425

Από το σχολικό έτος 1968 – 1969 έως και το σχολικό έτος 1975 – 1976 λειτουργεί ως εξατάξιο Γυμνάσιο με τον παρακάτω αριθμό μαθητριών.

Σχολικό Έτος	Εγγεγραμμένες Μαθήτριες
1968 – 1969	995
1969 – 1970	1.000
1970 – 1971	787
1971 - 1972	998
1972 – 1973	961
1973 – 1974	983
1974 – 1975	1.084
1975 – 1976	1.161
1976 – 1977 Λύκειο	630
1977 – 1978 Λύκειο	594
1978 – 1979 Λύκειο	608

Το 1979 – 1980 το σχολείο γίνεται μικτό και ο αριθμός των μαθητών και μαθητριών ήταν 525.

Από το 1949 έως το 1979 στο Θηλέων Καλαμάτας φοίτησαν συνολικά 27.982 μαθήτριες, αριθμός που δείχνει ότι τα κορίτσια κατακτούν τη θέση τους στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και διεκδικούν μόρφωση και πανεπιστημιακές σπουδές.

Αριθμός μαθητριών

Αναλυτικοί αριθμοί μαθητριών ανά έτος και τάξη δεν σώζονται, παρά μόνο του σχολικού έτους 1949 – 1950.

Κατά το σχολικό έτος 1949 – 1950 όλες οι τάξεις λειτουργούν με δύο τμήματα.

Στο **Γ'1 Γυμνασίου** φοιτούσαν 80 μαθήτριες και στο **Γ'2** 80 μαθήτριες. Δηλαδή φοιτούσαν συνολικά 160 μαθήτριες.

Η **Δ' Γυμνασίου** είχε 168 μαθήτριες από αυτές 86 ήταν στο **Δ'1** και 82 στο **Δ'2**.

Το **Ε'1 Γυμνασίου** είχε 58 μαθήτριες, ενώ το **Ε'2** είχε 62. Συνολικά 120 μαθήτριες.

Στο **Ζ'1 Γυμνασίου** φοιτούσαν 58 μαθήτριες και στο **Ζ'2** 54. Συνολικά 112

Στο **Στ'1 Γυμνασίου** οι μαθήτριες ήταν 70 και το **Στ'2** 68. Συνολικά 138

Στο **Η'1 Γυμνασίου** φοιτούσαν 58 μαθήτριες και στο **Η'2** 61. Συνολικά 119 μαθήτριες.

Σύνολο μαθητριών όλου του σχολείου 817.

7.2.2. Βιβλίο πράξεων συλλόγου 1949 – Ιούνιος 1956

Το Γυμνάσιο Θηλέων το σχολικό έτος 1949 – 1950 λειτουργούσε ως οκτατάξιο σχολείο.

Το βιβλίο πράξεων του Γυμνασίου αρχίζει από την 5^η πράξη /30-5-1949 και αφορά τα αποτελέσματα των προαγωγικών εξετάσεων του εαρινού εξαμήνου.

- Στην 6^η πράξη στις 1-10-1949 αξιοσημείωτη είναι η αναφορά που γίνεται στις κατατακτήριες εξετάσεις για το τρέχον σχολικό έτος. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι εισάγονται, κατόπιν προφορικών και γραπτών εξετάσεων, τέσσερις μαθήτριες, μια στην Τρίτη τάξη, μια στην Τετάρτη, μια στην Πέμπτη και μία στην Έκτη τάξη. Στην πράξη καταγράφονται μόνο τα ονόματα των μαθητριών, ενώ τα υπόλοιπα στοιχεία τους (χρονολογία και τόπος γέννησης, διαγωγή, βαθμολογία, επάγγελμα πατέρα) καταγράφονται στον «Γενικό έλεγχο αποτελέσματος ενιαυσίων εξετάσεων». Στην παραπάνω πράξη αναφέρεται ότι η εισαγωγή με κατατακτήριες γίνεται βάσει του υπ. αρ. 38/02 απόφαση του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας.

- Στην 26^η πράξη στις 12-7-1950 ο Σύλλογος των καθηγητών αποφάσισε να τιμωρήσει με εξαήμερη αποβολή και χαρακτηρισμό διαγωγής ως «κακής» μια μαθήτρια, επειδή είχε βάλει τα μαλλιά της και γιατί, όταν ρωτήθηκε από καθηγητές γιατί έβαψε τα μαλλιά της, αυτή απάντησε ότι δεν τους λογαριάζει.

- Στην 15^η πράξη στις 24-10-1950 αναφέρονται οι κατηγορίες των μαθητριών, που απαλλάσσονται από την υποχρέωση να πληρώσουν εκπαιδευτικά τέλη ή που θα κατέβαλαν το μισό ποσό.

- Απαλλαγή προβλεπόταν από τον νόμο και από το μάθημα της Γυμναστικής. Στην 18^η πράξη στις 7-11-1950 αναφέρονται τα ονόματα 32 μαθητριών, που απαλλάσσονταν για το τρέχον σχολικό έτος 1950 – 1951 από το παραπάνω μάθημα κυρίως για λόγους υγείας.

- Με την 23^η πράξη στις 20-3-1951 τιμωρείται με 8ήμερη αποβολή από το σχολείο μαθήτρια της Δ' τάξης, η οποία έγραφε «ερωτικάί επιστολαί εκθέτουσαν εις τα όμματα της κοινωνίας τόσον το σχολείον όσο και την εκπαίδευσιν».

- Στην 1^η πράξη στις 17-9-1951 αναγράφονται τα ονόματα 17 καθηγητών που παρουσιάστηκαν στο σχολείο και ανέλαβαν υπηρεσία. Τα ονόματα των καθηγητών ήταν:

1. Κοτταρίδης Γεώργιος
2. Λεμπέση Ρωξάνη
3. Σχινάς Κωνσταντίνος
4. Λιανός Σταύρος
5. Οικονομόπουλος Κωνσταντίνος
6. Κτεναβέας Δημήτριος
7. Σιμόπουλος Παναγιώτης
8. Σκουρκέας Παναγιώτης
9. Δουβέας Ηλίας
10. Σπυρόπουλος Θεόδωρος
11. Αναστασόπουλος Ηλίας
12. Τσίτουρας Παναγιώτης
13. Αργυράκη Ηλέκτρα
14. Γιαννακούτζου Μαρία
15. Ρετζέπη Πιπίτσα
16. Γεωργακοπούλου Δήμητρα

Διευθυντής: Περικλής Στασινόπουλος

- Με την 5^η πράξη στις 25-9-1951 δίνεται χρηματικό βραβείο 10.000δρχ. σε δύο (2) μαθήτριες του σχολείου «διακριθείσαι εν επιδόσει και κοσμιότη».

- Στην 10^η πράξη στις 4-10-1951 αναφέρεται ότι ο σύλλογος των καθηγητών συνεδρίασε την Πέμπτη 14 Οκτωβρίου 1951 στις 6μ.μ. με θέμα τη διαγωγή μαθήτριας της ογδόης τάξης και λαμβάνων υπόψη ότι μετά την αποφυλάκιση της «επιδεικνύει νομιμόφρονα διαγωγήν μη παρέχουσαν αφορμαί από κομμουνιστικής ή άλλης απόψεως και αποκηρύσσει εις έτι τας αρχάς του κομμουνισμού», αποφάσισε τη βελτίωση της αγωγής από «κακής» εις «καλήν». Ο Σύλλογος των καθηγητών στην απόφασή του έλαβε υπόψη του σχετικό έγγραφο της Διοικήσεως Χωροφυλακής Μεσσηνίας (υπ. αρ. 10/2199/4).

- Με την 24^η πράξη στις 8-4-1952 αποβάλλεται «διά παντός» από του σχολείου μαθήτρια της Στ' τάξης η οποία κατά το περσινό σχολικό έτος είχε αποβληθεί, γιατί είχε «συλληφθεί σε άσεμνον στάσιν μετά νεαρού και φέτος συνελήφθη μετά άλλου». Διαγωγή αυτής «επιμέμπτον».

- Με την Πράξη 30 στις 4-7-1952 δύο μαθήτριες «συνελλήφθησαν αντιγράφουσαι». Βαθμός ένα (01), Διαγωγή: «Κακή».

- Με την Πράξη 15^η στις 20-10-1952: Ορισμός σημαίας. Σημαιοφόρος, μαθήτρια της Η (ογδός) τάξης, παραστάτιδες οι αριστούχοι μαθήτριες της Γ', Δ', Ε', Στ' και Ζ' τάξη. Μαθήτριες που διακρίθηκαν «διά την επίδοσιν των σε συνδυασμό με το ήθος, την χρηστότητα και την αξιοπρέπειαν».

- Με την Πράξη 24^η στις 2-3-1953 αναφέρεται ως σχολίατρος ο Ιωάννης Λαμπρόπουλος.

- Με την Πράξη 18^η στις 4-3-1954, ο σύλλογος καθηγητών επέβαλε τριήμερη αποβολή σε μαθήτρια που «εθεάθη επί ποδηλάτου και χωρίς σχολικό ένδυμα». Στα πρακτικά των επόμενων σχολικών ετών συναντάμε τα ίδια θέματα στις συνεδριάσεις, των καθηγητών (ανάληψη υπηρεσίας καθηγητών, επιβολή ποινών, αποτελεσμάτων εξετάσεων...).

- Σύμφωνα με την 16^η πράξη στις 28-3-1950 του «Βιβλίου Πράξεων Συλλόγου 1949 – Ιούνιος 1950». Οι καθηγητές που δίδαξαν στο Γυμνάσιο Θηλέων ήταν:

1. Βλαχοδημητρόπουλος Αλέξανδρος
2. Κασκαμπάς Ιωάννης
3. Σιμόπουλος Παναγιώτης
4. Λιανός Σταύρος
5. Σχινάς Κωνσταντίνος
6. Λεμπέση Ρωξάνη
7. Μπούτου Βασιλική
8. Γεωργακοπούλου Δήμητρα
9. Ρετζέπη Πιπίτσα
10. Γιαννακούτζου Μαρία
11. Οικονομόπουλος Κωνσταντίνος
12. Λίβα Αρχοντούλα
13. Κτεναβέας Δημήτριος
14. Αβραμίδης Αβραάμ
15. Κοτταρίδης Γεώργιος
16. Σκουρκέας Παναγιώτης
17. Δουβέας Ηλίας
18. Σπυρόπουλος Θεόδωρος
19. Τσίτουρας Παναγιώτης

20. Αργυράκη Ηλέκτρα

Διευθυντές

1. 30-5-1949 έως 30-9-1952 (πρ. 10^η): Περικλής Στασινόπουλος
2. 30-9-1952 έως 10-9-1954 (πρ. 1^η): Ανδρέας Μιχαλάκης
3. 10-9-1954 έως 7-6-1955 (πρ. 20^η): Ρωξάνη Λεμπέση
4. 7-6-1955 έως 13-6-1955 (πρ. 22^η): Περικλής Στασινόπουλος
5. 13-6-1955 (πρ. 22^η): Άγγελος Λιανός

7.2.3. Βιβλίων πράξεων συνεδρίων από Νοέμβριο 1947

Η πρώτη πράξη του βιβλίου αυτού, που αναφέρεται στη χρονική περίοδο που εξετάζουμε έχει αριθμό 6 και ημερομηνία 11 Οκτωβρίου 1949, σ' αυτή αναφέρονται τα ονόματα των διδασκόντων καθηγητών:

1. Αλέξανδρος Βλαχοδημητρόπουλος
2. Κωνσταντίνος Σχινάς
3. Κωνσταντίνος Οικονομόπουλος
4. Κωνσταντίνος Σιμόπουλος
5. Σταύρος Λιανός
6. Παναγιώτης Σκουρκέας
7. Θεόδωρος Σπυρόπουλος
8. Ρωξάνη Λεμπέση
9. Παναγιώτης Τσίτουρας
10. Αβραάμ Αβραμίδης
11. Βασιλική Μπούτου
12. Πιπίτσα Ρετζέπη
13. Αρχ. Λίβα
14. Μαρία Γιαννακοπούλου

Ο Σύλλογος διαπιστώνει τις συνθήκες ανθυγιεινής διαβίωσης διδασκόντων και διδασκομένων (κατοικίες, σχολεία κ.α.) μετά την περίοδο της κατοχής και του εμφυλίου και προτείνει την ανέγερση υγιεινών διδακτηρίων ημερήσιων συσσιτίου, ιατρικής περίθαλψης. Διαπιστώνει, επίσης, την κακή ψυχολογία των μαθητριών εξαιτίας του εμφυλίου και προτείνει την ηθική στήριξή τους, αλλά και την ηθική διαπαιδαγώγησή τους.

Στο ίδιο κλίμα την ανυψώσεως του ηθικού των μαθητριών κινείται και η 7^η πράξη στις 24-10-1950. Η επόμενη καταγεγραμμένη πράξη στο βιβλίο με αρ. 1 πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 1952 – 53 στις 9-10-1952 και αναφέρεται στην κατανομή των διοικητικών υποχρεώσεων των καθηγητών (πρωτόκολλο, απουσίες κ.α.), στην ευπρεπή αμφίεση των μαθητριών και την εξωσχολική συμπεριφορά τους.

Επόμενη πράξη καταγράφεται κατά το σχολικό έτος 1955 – 1956 στις 25-10-1955 και αφορά την εορτή της σημαίας, την απονομή επαίνων και τον εορτασμό της 28^{ης} Οκτωβρίου. Η 2^η πρ./21-12-1955 σχετίζεται με τον εορτασμό των Χριστουγέννων και τις σχετικές ετοιμασίες καθώς και τη συγκέντρωση χρηματικού ποσού όπως «το σχολείον προσήλθη αρωγός εις δεινοπαθούντα μέλη της κοινωνίας».

Τελευταία πράξη του παρόντος βιβλίου η 3^η/11-1-1956 και τα θέματα που συζητήθηκαν από τον Σύλλογο ήταν:

1. Η ανάγνωση των εγκυκλίων
2. Η εξωσχολική συμπεριφορά των μαθητριών
3. Η εορτή των Τριών Ιεραρχών

7.2.4. Γενικός έλεγχος αποτελέσματος ενιαυσίων εξετάσεων

Το βιβλίο αυτό περιέχει πλήθος στοιχείων για τις μαθήτριες που φοιτούν στο σχολείο. Ανοίγοντάς το στην αριστερή σελίδα ψηλά αναφέρεται η λέξη «**Αριθμός**» και αφορά τον αύξοντα αριθμό και τον αριθμό μαθητολογίου στη συνέχεια ο τίτλος είναι «**επώνυμο και όνομα πάντων των εγγεγραμμένων μαθητριών κατά τάξιν και αλφαβητική σειρά επώνυμου**» με το «**πατρίς**» που ακολουθεί δηλώνεται ο ιδιαίτερος τόπος καταγωγής κάθε μαθήτριας, το «**έτος γεννήσεως**», η «**διαγωγή**», το «**επάγγελμα**» του γονέα, το «**όλον απουσιών**», οι «**απουσίαι εξ' αποβολής ή νόσου**» και η αριστερή σελίδα τελειώνει με το «**Μέσος βαθμός ενός εκάστου μαθητού**», την «**ετήσια βαθμολογία**», το «**όλον αποτέλεσμα μαθητού**», την «**ετήσια βαθμολογία**», το «**όλον αποτέλεσμα**» και τις «**παρατηρήσεις**».

Στη δεξιά σελίδα είναι γραμμένα τα «**μαθήματα**» που διδάσκονται και αυτά είναι κατά σειρά: Θρησκευτικά, Ελληνική Γλώσσα, Μαθηματικά, Γαλλικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φιλοσοφικά, Κοσμογραφία, Γυμναστική, Καλλιγραφία, Ιχνογραφία, Χειροτεχνία, Τεχνικά.

Στη συνέχεια αναγράφεται ο «**ετήσιος βαθμός**» και το «**τελικό αποτέλεσμα**», «**αριθμητικός**» και «**ολογράφως**».

«Πατρίς»

Με τον όρο «πατρίς» γίνεται αναφορά στον τόπο καταγωγής της κάθε μαθήτριας. Οι περισσότερες μαθήτριες κατάγονταν από την πόλη της Καλαμάτας.

Πολλές μαθήτριες κατάγονταν από χωριά της Μεσσηνίας όπως Πεταλίδι, Αρφαρά, Αίπεια, Μαυρομάτι, Τρίκορφο, Φίλια, Κουκουνάρα, Χαρακοποιό, Λογγά, Κρεμμύδια, Πύλος, Χανδρινού, Νέα Κορώνη, Μεθώνη, Δώριο, της επαρχίας Μεσσήνης, Σπερχογεία, Πεταλίδι, Άρις, Πλατύ, Αριστοδήμειο, Πελεκανάδα, της Δυτικής Μάνης, Πλάτσα, Εξωχώρι, Κάμπος, Καρδαμύλη, Μηλέα, Λιασίνοβα, Βαρούσια, Ρίγγλια.

Τα Γιαννιτσάνικα και τα Λείκα δεν εντάσσονται στην πόλη της Καλαμάτας και αναφέρονται ξεχωριστά. Επίσης, στο Θηλέων φοιτούσαν μαθήτριες από την περιοχή της Αλαγονίας.

Οι μαθήτριες που κατάγονταν από χωριά της Μεσσηνίας ή διέμεναν σε κοντινούς συγγενείς τους ή νοίκιαζαν κάποιο φτωχικό δωμάτιο. Οι μαθήτριες που προέρχονταν από την περιοχή της Μάνης διέμεναν στην ανατολική πλευρά της Καλαμάτας (π.χ. Φυτειά), ενώ εκείνες που κατάγονταν από χωριά της υπόλοιπης Μεσσηνίας κατοικούσαν σε σπίτια της δυτικής πλευράς της πόλης.

Μαθήματα

Αναλυτικά τα μαθήματα ανά τάξη ήταν:

Γ΄ Γυμνασίου: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Γυμναστική, Χειροτεχνία, Οικιακά.

Δ΄ Γυμνασίου: Ομοίως με τη Γ΄ Γυμνασίου.

Ε΄ Γυμνασίου: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Λατινικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Χειροτεχνία, Φυσικά, Γυμναστική, Οικιακά, Καλλιγραφία.

Στ΄ Γυμνασίου: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Λατινικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Γυμναστική, Οικιακά, Καλλιγραφία.

Ζ΄ Γυμνασίου: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Λατινικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γεωγραφία, Φυσικά, Γυμναστική, Υγιεινή, Οικιακά.

Η΄ Γυμνασίου: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Φιλοσοφία, Φυσικά, Κοσμογραφία, Γυμναστική, Οικιακά, Λατινικά.

7.2.5. Γενικός έλεγχος από 1943 – 1944 έως 1949 –1950

Οι βαθμολογίες των μαθητριών ανά μάθημα και τάξη κυμαίνονταν:

Βαθμολογίες (Γ.Μ.Ο.)						
Μαθήματα	Γ΄ Γυμνασίου	Δ΄ Γυμνασίου	Ε΄ Γυμνασίου	Στ΄ Γυμνασίου	Ζ΄ Γυμνασίου	Η΄ Γυμνασίου
Θρησκευτικά	10 – 18	13 – 20	12 – 20	13 – 20	10 – 20	11 – 20
Ελληνικά	04 – 17	06 – 20	09 – 20	12 – 19	10 – 17	11 – 17
Νέα Ελληνικά	04 – 17	08 – 19	09 – 20	13 – 20	11 – 17	12 – 17
Μαθηματικά	04 – 17	08 – 19	11 – 20	16 – 20 (1)	12 – 20	11 – 19
Ιστορία	14 – 19	10 – 19	09 – 19	10 – 20	10 – 19	13 – 19
Γεωγραφία	07 – 19	11 – 20	13 – 20	13 – 20	13 – 20	-
Φυσικά	08 – 18	12 – 19	11 – 20	12 – 20	12 – 19	12 – 19
Γυμναστική	11 – 20	13 – 20	09 – 20	08 – 18	10 – 20	09 – 20
Χειροτεχνία	12 – 19	13 – 20	12 – 20	10 – 20	14 – 19	15 – 20
Οικοκυρικά	11 – 18	15 – 19	13 – 20	13 – 20	16 – 20	16 – 20
Γαλλικά	-	-	-	-	-	-
Φιλοσοφία	-	-	-	-	- 16 – 20	10- 18
Λατινικά	-	-	11 – 18	12 – 19	-	11 – 18
Κοσμογραφία	-	-	-	-	-	11 – 19
Καλλιγραφία	-	-	13 – 20	12 – 19	-	-
	1 άριστα	3 άριστα	4 άριστα	7 άριστα	3 άριστα	1 άριστα

Στην Γ΄ τάξη συγκεντρώνουν 6 μαθήτριες «Σχεδόν Καλώς», 94 μαθήτριες «Καλώς», 17 μαθήτριες «Λίαν Καλώς», 1 μαθήτρια «Άριστα», ενώ απορρίπτονται 42/160 μαθήτριες.

Μελετώντας τις βαθμολογίες των μαθητριών παρατηρούμε ότι ελάχιστες μαθήτριες του σχολείου συγκεντρώνουν βαθμό Άριστα. Γ΄ Γυμνασίου: 1/160, Δ΄ Γυμνασίου: 3/168, Ε΄ Γυμνασίου: 4/120, Στ΄ Γυμνασίου: 7/138, Ζ΄ Γυμνασίου: 3/112, Η΄ Γυμνασίου: 1/119.

Επιπλέον, οι περισσότερες μαθήτριες συγκεντρώνουν χαμηλές βαθμολογίες ειδικά στα Μαθηματικά, στα Ελληνικά (Αρχαία) και στα Ν. Ελληνικά.

Ο βαθμός στη Γ΄ Γυμνασίου κυμαίνεται από:

«Σχ. Καλώς»: 11,2 έως 12,4

«Καλώς»: 12,6 έως 15,4

«Λίαν Καλώς»: 15,10 έως 17,9

«Άριστα»: 18,6

Στην Η΄ Γυμνασίου συγκεντρώνουν:

«Σχ. Καλώς»: 19 μαθήτριες

«Καλώς»: 46 μαθήτριες

«Λίαν Καλώς»: 9 μαθήτριες

«Άριστα»: 1 μαθήτρια

Απορρίπτονται: 44/119 μαθήτριες

7.2.6. Βιβλίο πράξεων σχολικής εφορίας 1949 – 1957

Το Γυμνάσιο Θηλέων είχε εκλέξει τριμελή επιτροπή διαχείρισης των οικονομικών του σχολείου. Η επιτροπή συνεδρίαζε σε τακτικά διαστήματα ή σε έκτακτες περιπτώσεις, για να συζητήσει τις τρέχουσες ανάγκες και να εγκρίνει το ποσό, που θα εκταμίευαν για την κάλυψή τους. Οι αποφάσεις της καταγράφονταν στο «Βιβλίο πράξεων σχολικής εφορείας». Οι πιο βασικές ανάγκες του σχολείου αφορούσαν στην καθαριότητα, στην αγορά βιβλίων ή οργάνων για το εργαστήριο της Φυσικής – Χημείας, στην αγορά γραφικής ύλης, στη συντήρηση ή επισκευή, στο φωτισμό, στην ύδρευση. Στο παραπάνω βιβλίο καταγράφονταν, επίσης, τα έσοδα και τα έξοδα του σχολείου. Τα έσοδα προέρχονταν από την υποχρεωτική εισφορά των μαθητριών κατά το τρέχον σχολικό έτος και από το υπόλοιπο προηγούμενων ετών.⁸³ Επίσης, προέρχονταν από τόκους καταθέσεων στην Εμπορική Τράπεζα, από ενοικίαση μιας έδρας του σχολείου, και από χορηγία του κράτους προς ενίσχυση του σχολικού ταμείου.⁸⁴

Από τη μελέτη του βιβλίου προκύπτει ότι τα μέλη της σχολικής εφορείας συνέρχονταν σχεδόν σε εβδομαδιαία βάση, προκειμένου να συζητήσουν και να αποφασίσουν για την κάλυψη των αναγκών του σχολείου.

Κατά το σχολικό έτος 1949 – 1950 (από 19-5-1949 έως 23-6-1950) πραγματοποιήθηκαν 38 συνεδριάσεις.

Το επόμενο σχολικό έτος 1950 – 1951 (από 14-7-1950 έως 29-6-1951) πραγματοποιήθηκαν επίσης 38 συνεδριάσεις.

⁸³ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας*, Βιβλίων Πράξεων Σχολικής Εφορείας, 1949 – 1957, πρ. 1, 1.7.1952

⁸⁴ Γ.Α.Κ., *Μεσσηνίας*, ό. π., πρ. 43, 13.7.1954

Το σχολικό έτος 1951 – 1952 (1-7-1951 έως 30-6-1952) 44 συνεδριάσεις.

Το σχολικό έτος 1952 – 1953 (1-7-1952 έως 27-6-1953) 28 συνεδριάσεις.

Το σχολικό έτος 1953 – 1954 (15-7-1953 έως 13-7-1954) 43 συνεδριάσεις.

Το σχολικό έτος 1954 – 1955 (19-7-1954 έως 1-7-1955) 26 συνεδριάσεις.

Το σχολικό έτος 1955 – 1956 (15-7-1955 έως 22-12-1956) 65 συνεδριάσεις.

Όσον αφορά τη σύνθεση της σχολικής εφορείας από την 38^η πράξη στις 29-6-1951 του «βιβλίου της σχολικής εφορείας» πληροφορούμαστε ότι Πρόεδρος ήταν ο Ι. Κουταλίδης, Γραμματέας ήταν ο Περ. Στασινόπουλος (Γυμνασιάρχης), Ταμίας ήταν ο Δημ. Μπουφέας.

Στην 34^η πράξη στις 6-5-1954 αναφέρεται ως πρόεδρος ο Νικ. Τσιλιβής, ως Γραμματέας η Ρωζάνη Λεμπέση (Γυμνασιάρχης) και ως Ταμίας ο Κωνσταντίνος Στεφανούρης.

Στη 2^η πράξη στις 6-9-1955 του παραπάνω βιβλίου η επιτροπή αποτελούνταν από τους: Αγησίλαο Περιβολιώτη στη θέση του Προέδρου, Άγγελο Λιανό στη θέση του Γραμματέα (Γυμνασιάρχης) και Κωνσταντίνο Στεφανούρη στη θέση του Ταμία.

7.2.7. Βιβλίο πιστοποιητικών σπουδής 1945 – 1951

Τα στοιχεία των μαθητριών που αναγράφονται στο «Βιβλίο πιστοποιητικών σπουδής» είναι τα ακόλουθα:

Στην αριστερή σελίδα ο **«αριθμός»** (αύξων, εισιτηρίου, ενδεικτικού, αποδεικτικού), αμέσως μετά το **«επώνυμο και όνομα λαμβάνοντος πιστοποιητικών μαθητών»**, η **«πατρίς»** η **«ηλικία»**, το **«επάγγελμα γονέων»** και το **«είδος πιστοποιητικού»** (ενδεικτικόν, αποδεικτικόν, απολυτήριον).

Στη δεξιά σελίδα πρώτα αναφέρεται η **«τάξιν εις ην ανήκει ο μαθητής»** η **«χρονολογία εκδόσεως πιστοποιητικού»** (ημερομηνίας, μήνας, έτος) ακολουθεί ο γενικός τίτλος **«περίληψις ποιότητας μαθητού»** (βαθμός μαθητού – αριθμητικώς και ολογράφως – διαγωγή – ολογράφως – αριθμός απουσιών), **«άλλες σημειώσεις»** και τέλος η **«υπογραφή του λαμβάνοντος το πιστοποιητικόν»**.

Στο βιβλίο αυτό καταχωρίζονται τα ονόματα των μαθητριών που ζητούν πιστοποιητικό φοίτησης στο σχολείο. Ταυτόχρονα, στο βιβλίο περιέχονται και άλλες πληροφορίες σχετικές με τη βαθμολογία, την ηλικία, τον τόπο καταγωγής, το επάγγελμα των γονέων, την τάξη, την ημερομηνία λήψης του πιστοποιητικού και τη διαγωγή.

Η' Κεφάλαιο

Σύντομη αναφορά στα υπόλοιπα σχολεία της πόλης

Κατά το χρονικό διάστημα που μελετούμε λειτουργούσαν κι άλλα σχολεία στην Καλαμάτα, για τα οποία, όπως αναφέρουμε και στην «Εισαγωγή» λειτουργούν ακόμα και υπάρχει νομικό κώλυμα στην εξέταση των αρχείων τους. Παρακάτω παραθέτουμε κάποια γενικά στοιχεία για τα σχολεία αυτά.

8.1. 2^ο Γυμνάσιο-2^ο Λύκειο Καλαμάτας

Το 2^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας ιδρύθηκε το 1921 (Φ.Ε.Κ. Α 219/16-11-1921). Στο σχολείο φοιτούσαν αγόρια και κορίτσια. Αρχικά, λόγω έλλειψης κτηρίου, το 2^ο Γυμνάσιο συστεγαζόταν με το 1^ο Γυμνάσιο και λειτουργούσε τις απογευματινές ώρες. Αργότερα, όμως, στεγάστηκαν και τα δύο σχολεία στο κτήριο του σημερινού Δημοτικού Ωδείου Καλαμάτας και λειτουργούσαν ταυτόχρονα.

Μετά το 1929 οι νέες εγγραφές κοριτσιών κατευθύνονται αποκλειστικά στο 2^ο Γυμνάσιο που γίνεται βαθμιαία Θηλέων.⁸⁵ Μετά το 1938 προκύπτει εκ νέου η ανάγκη δημιουργίας 2^{ου} Γυμνασίου Αρρένων, γιατί ο αριθμός των φοιτώντων μαθητών του 1^{ου} Γυμνασίου έχει αυξηθεί πολύ.

Βιβλία 2^{ου} Γυμνασίου

Στα Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας σχετικά με το 2^ο Γυμνάσιο το μόνο βιβλίο που φυλάσσεται είναι το «Βιβλίον επίπλων, οργάνων, σκευών και βιβλίων».

Στο βιβλίο αυτό καταγράφονται λεπτομερώς τα έπιπλα (έδρες, θρανία κ.α.), τα όργανα που χρησιμοποιούσαν στα μαθήματα των θετικών επιστημών, τα σκεύη των γραφείων και των αιθουσών (χάρτες κ.α.), τα σχολικά βιβλία.

Στην πρώτη σελίδα του «Βιβλίου επίπλων, οργάνων, σκευών και βιβλίων» υπάρχει ευρετήριο που αναφέρει την υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου ανά κατηγορία και σε ποιες σελίδες του βιβλίου έχουν καταχωρισθεί.

8.2. 3^ο Γυμνάσιο – 5^ο Λύκειο

Το 3^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας αποτελεί μετεξέλιξη άλλων σχολείων της πόλης. Το 1976 το εξατάξιο Γυμνάσιο Θηλέων έγινε τριτάξιο Γυμνάσιο και τριτάξιο Λύκειο Θηλέων έως το 1979 οπότε και τα σχολεία έγιναν μικτά και λειτουργούν έως σήμερα

⁸⁵ Θάρρος, αρ. φ. 312, 26.10.1938, σ. 13

ως 3^ο τριτάξιο Γυμνάσιο και ως 5^ο τριτάξιο Λύκειο σε σχολικό συγκρότημα επί της οδού Βασιλέως Γεωργίου και Λακωνικής. Στο ίδιο συγκρότημα βρίσκονται το 2^ο Γυμνάσιο και το 2^ο Λύκειο Καλαμάτας. Το σχολικό συγκρότημα ανεγέρθηκε και λειτούργησε το 1976.⁸⁶

8.3. 4^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας

Το 4^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας ιδρύθηκε το 1979 με βάση το Π.Σ. 530/1979 (ΦΕΚ 163/19-7-1979τ.Α΄). Την ίδια χρονιά καταργήθηκε το Οικονομικό Γυμνάσιο και οι μαθητές της Β΄ και Γ΄ τάξης του Οικονομικού Γυμνασίου γράφτηκαν στις αντίστοιχες τάξεις του 4^{ου} Γυμνασίου.

Το 1979 το 4^ο Γυμνάσιο στεγάστηκε σε κτήριο της οδού Κων. Γεωργούλη και Ταξιαρχών, το οποίο γκρεμίστηκε με τους σεισμούς του Σεπτεμβρίου του 1986. Στη συνέχεια, το σχολείο λειτούργησε σε λυόμενες αίθουσες σε οικόπεδο της οδού Αρτέμιδος, όπου στη συνέχεια χτίστηκε σύγχρονο κτήριο στο ίδιο οικόπεδο. Στις εγκαταστάσεις αυτές το 4^ο Γυμνάσιο στεγάζεται και λειτουργεί ως σήμερα.

8.4. Γυμνάσιο Παραλίας

Το Γυμνάσιο Παραλίας πρωτολειτούργησε το 1908 ως μικτό Γυμνάσιο στη βίλα Ν. Νικολόπουλου ως το 1979 – 1980 επρόκειτο για ένα δώροφο κεραμοσκεπές νεοκλασικό κτήριο κτισμένο στα 1890 – 1910 στη διασταύρωση των οδών Ναυαρίνου και Ρήγα Φεραίου.

Σήμερα στεγάζεται σε κτήριο της συμβολής Ρήγα Φεραίου και Κρήτης (από το 1979).⁸⁷

⁸⁶ 3^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας, στην ιστοσελίδα του 3^{ου} Γυμνασίου Καλαμάτας, διαθέσιμο στο: <https://blogs.sch.gr/3gymkalm/>, 15.10.2020, Ημερομηνία Προσπέλασης 30.1.2021

⁸⁷ Γυμνάσιο Παραλίας Καλαμάτας, στην ιστοσελίδα του Γυμνασίου Παραλία Καλαμάτας, διαθέσιμο στο: <http://gym-par-kalam.mes.sch.gr/new/>, 10.2.2018, Ημερομηνία Προσπέλασης 30.1.2021

Επίλογος

Η Δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Καλαμάτα κατά την περίοδο 1949 – 1981 αποτελούσε λίγο πολύ καθρέφτη της εικόνας που επικρατούσε στην εκπαίδευση σε όλα τα αστικά κέντρα της Ελλάδας.

Η ιδιαιτερότητα της Καλαμάτας έγκειται στο γεγονός ότι «βγήκε» βαθιά λαβωμένη από τον εμφύλιο πόλεμο θρηνώντας πολλά θύματα και κληρονομώντας βαθύ μίσος ανάμεσα στις οικογένειες των θυμάτων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να καθυστερήσει, έναντι άλλων ελληνικών πόλεων, να βρει τον βηματισμό της και την ομαλότητα στην κοινωνική ζωή.

Προβλήματα παρουσιάζονται και στην οικονομική δραστηριότητα (προτιμώνται λιμάνια άλλων πόλεων, κλείνουν εργοστάσια, μετανάστευση κ.α.).

Όσον αφορά τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στον πρακτικό τομέα, δηλαδή στις οικονομικές και τεχνικές σπουδές και λιγότερο στη γενική – κλασική παιδεία. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι στην Καλαμάτα το χρονικό διάστημα 1949 – 1981 λειτουργεί η Εμπορική Σχολή που μετεξελίσσεται σε **Οικονομικό Γυμνάσιο – Λύκειο**, οι τεχνικές σχολές Παπαφλέσσα με τέσσερα τμήματα και αρχικά ένα Γυμνάσιο Αρρένων και ένα Γυμνάσιο Θηλέων, ενώ αργότερα και μέχρι το 1981 δημιουργούνται τέσσερα μικτά Γυμνάσια – Λύκεια και ολοκληρώνουν τη λειτουργία τους το Οικονομικό Γυμνάσιο – Λύκειο και η Σχολή Παπαφλέσσα.

Αξιοσημείωτη είναι και η μεγάλη αύξηση των αριθμών των μαθητών και των μαθητριών που φοιτούν στα σχολεία, όσο περνούν τα χρόνια, καθώς και η διεύρυνση της εκπαίδευσης στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα και στα κορίτσια.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι υπάρχει αμφίδρομη σχέση κοινωνίας – εκπαίδευσης. Η οικονομική ανάπτυξη μιας κοινωνίας έχει θετική επίδραση σε όλους τους τομείς και ιδιαίτερα στην εκπαίδευση.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

I. Αρχειακές πηγές

1. Δημόσιας εμπορικής Σχολής Καλαμών (Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας) ABE 18

- i. Μαθητολόγιοι και βιβλίο παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών.
- ii. Βιβλίο παιδαγωγικών συνεδριάσεων
- iii. Βιβλίο πρακτικών της Σχολής (1930 – 31 έως 3-9-1951)
- iv. Βιβλίο πράξεων της Σχολής (από 17-9-1951 έως 10-10-1966)
- v. Ειδικός έλεγχος πρόχειρος των ανεξεταστέων της Δημόσιας Εμπορικής Σχολής Καλαμών (αρχόμενος από 1951 – 52 έως του σχολικού έτους 1961 – 62)
- vi. Βιβλίο πιστοποιητικών σπουδής (1947 – 48)
- vii. Ειδικός έλεγχος αρχόμενος από 1947 – 48 μέχρι 1963 – 64

2. Οικονομικού Γυμνασίου – Λυκείου (Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας) ABE 18

- i. Μαθητολόγιοι και βιβλίο παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών (1961 – 1977)
- ii. Γενικός έλεγχος οικονομικού Γυμνασίου / Λυκείου
- iii. Γενικός έλεγχος αποτελέσματος ενιαυσίων εξετάσεων (1961 – 1977)
- iv. Ημερολόγιο λειτουργίας Οικονομικού Γυμνασίου από 1-4-1969 έως 1973
- v. Βιβλίο πράξεων Οικονομικού Γυμνασίου / Λυκείου
- vi. Ειδικός έλεγχος Οικονομικού Γυμνασίου αρχόμενος από 1961 έως 1973
- vii. Πρόχειρος ειδικός έλεγχος σχολικού έτους 1963 – 1964
- viii. Βιβλίο διδαχθείσης ύλης (Α2)
- ix. Βιβλίο διδαχθείσης ύλης (Στ')

3. Σχολής Παπαφλέσσα (Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας) ABE 171

- i. Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολικού έτους 1971 – 1972 και 1972
- ii. Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολικού έτους 1973 – 1974
- iii. Βιβλίο παρουσίας προσωπικού σχολικού έτους 1974 – 1975

Επίσης σώζονται:

- i. Καταστάσεις φοιτώντων μαθητών 1964 – 1965
- ii. Κατάστασις απόρων μαθητών 1964 – 1965

- iii. Πιστοποιητικά απόρων μαθητών 1964 – 1965
- iv. Κατάστασις υπότροφων μαθητών 1964 – 1965
- 4. Α΄ Γυμνασίου Καλαμάτας (Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας) ΑΒΕ 56**
  - i. Μαθητολόγιον και βιβλίον παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών τελών (1947 – 1950)
  - ii. Μαθητολόγιον και βιβλίον παρακολουθήσεως εκπαιδευτικών (1950 – 1960)
  - iii. Βιβλίον πράξεων
  - iv. Ταμείον σχολικής εφορείας του Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας (1937 – 1955)
  - v. Ειδικός έλεγχος αρχόμενος από σχολικό έτος 1948 – 1949 έως 1952 – 1953
  - vi. Βοηθητικός ειδικός έλεγχος σχολικού έτους 1951 – 1952
  - vii. Βιβλία πράξεων σχολικής εφορείας
    - 1. Βιβλίον πράξεων σχολικής εφορείας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας αρχόμενον από 20-12-1949 έως 30-6-1952
    - 2. Βιβλίον πράξεων σχολικής εφορείας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας αρχόμενον από 1 Ιουλίου 1952 έως 27-12-1954
    - 3. Βιβλίον πράξεων σχολικής εφορείας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας αρχόμενον από 31-9-1954 έως 27-12-1954
    - 4. Βιβλίον πράξεων σχολικής εφορείας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας αρχόμενον από 1-5-1965
    - 5. Βιβλίον πράξεων σχολικής εφορείας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας αρχόμενον από 1 Ιανουαρίου 1967 έως 31 Δεκεμβρίου 1967
  - viii. Πρωτόκολλα αλληλογραφίας
    - 1. Πρωτόκολλον αλληλογραφίας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας 9 Μαΐου 1949 μέχρι 9 Μαΐου 1949 μέχρι 3 Νοεμβρίου 1952
    - 2. Πρωτόκολλο αλληλογραφίας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας σχολικού έτους 1964 – 1965 έως 22-9-1967
  - ix. Βιβλίον πιστοποιητικών σπουδής από 20-9-1947 έως 28-9-1950
  - x. Βιβλία μισθοδοσίας Α΄ Γυμνασίου Καλαμών
    - 1. Βιβλίον μισθοδοσίας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας αρχόμενον από 1 Ιουλίου 1951 έως 31 Δεκεμβρίου 1955
    - 2. Βιβλίον αρχόμενον από 1 Ιουλίου 1955 έως 31 Δεκεμβρίου 1957

3. Βιβλίο μισθοδοσίας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας αρχόμενον από 1 Ιανουαρίου 1958 έως 31 Δεκεμβρίου 1960

4. Βιβλίο μισθοδοσίας Α΄ Γυμνασίου Αρρένων Καλαμάτας αρχόμενον από 1-1-1966

5. Γυμνάσιον Θηλέων Καλαμάτας (Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας) ΑΒΕ 20

i. Μαθητολόγιον Γυμνασίου Θηλέων από του σχολικού έτους 1949 – 1948 – 1949 – 1950

ii. Βιβλίο πράξεων Συλλόγου 1949 – Ιούνιος 1956

iii. Βιβλίο παιδαγωγικών συνεδρίων από Νοεμβρίου 1947

iv. Γενικός έλεγχος 1943 – 1944 έως 1949 – 1950

v. Βιβλίο πράξεων σχολικής εφορείας 1949 – 1957

vi. Βιβλίο πιστοποιητικών σπουδής 1945 – 1951 – 1952

II. Εφημερίδες

- Θάρρος
- Καθημερινή
- Πελοπόννησος
- Μεσσηνία

III. Φ.Ε.Κ.

IV. Ηλεκτρονικές πηγές

• <https://www.messinialive.gr/mpougas-afti-einai-istoria-tis-scholis-paraflessa/> ημερομηνία προσπέλασης .....

• <http://kokkinosfakelos.blogspot.com/2010/12/1938-1960.html> Η παιδεία από το 1938 έως το 1960: ημερομηνία προσπέλασης στις 25/12/2020

Β. Βιβλιογραφία

- Γκλεγκλές Π., *Η ιστορία της Εμπορικής Σχολής Καλαμάτας*, Καλαμάτα 2013
- Δημαράς Α., *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε τόμος Β΄*, Αθήνα 1986
- Δημαράς Α., *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, τόμος Α΄(1895 – 1967)*, Αθήνα 1984
- Δημαράς Α., *Η ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Το ανακοπτόμενο άλμα. Τάσεις και αντιστάσεις στην ελληνική εκπαίδευση 1833 – 2000*, Αθήνα 2013
- Ευαγγελόπουλος Σ., *Ελληνική εκπαίδευση*, τόμος 2^{ος}, Αθήνα 1998
- *Ιστορία των Ελλήνων*, επιμ. Διαμαντόπουλος Θ., τ. 14, Αθήνα
- *Ιστορία των Ελλήνων*, επιμ. Σαμπατακάκης Θ., τ. 14, Αθήνα
- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 38, Αθήνα 2002
- *Ιστορία των Ελλήνων*, τ. 14, Αθήνα
- Κάτσικας Χ. – Θερειανός Κ., *Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης. Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2004*, Αθήνα 2004
- Καράμπελας Ν., *Μεσσηνιακό Βιογραφικό Λεξικό*, Καλαμάτα 1962
- Καυκάς Δ., *Όψεις της ιστορίας της εκπαίδευσης στη Μεσσηνία*, Καλαμάτα 1967
- Κληρόπουλος Ν., *Καλαμάτα 1.600π.Χ. – 2000μ.Χ., πρόσωπα και γεγονότα*, Καλαμάτα 2005
- Κόττου Λ., *Η εκπαίδευση των Ελληνίδων από το 1830 έως σήμερα*, Αθήνα 1950
- Κρεμμυδάς Β., *Για την εκπαίδευση. Πραγματικότητα και προοπτική*, Γνώση, Αθήνα 1990
- Κουμάντος Π., *Οι Δήμαρχοι της Καλαμάτας (1834 – 1978)*, Καλαμάτα 2017
- Κωνσταντινίδης Α., *Το λιμάνι της Καλαμάτας*, εφημερίδα Καθημερινή, αρ.φύλλου 253, 18-11-2001
- Λεύκωμα αποφοίτων Γυμνασίου Αρρένων (κλασικού – πρακτικού) Καλαμάτας έτους 1950, Αθήνα 1990

- Μιχαλακόπουλος Γ., *Κοινωνιολογία και εκπαίδευση προσεγγίσεις στην κοινωνιολογική διερεύνηση της εκπαίδευσης και της εκπαιδευτικής πράξης*, Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1990
- Μπαλαφούτης Κ., *Παραδοσιακά επαγγέλματα και συνήθειες*, Νοέμβριος 2004
- Μπιτσάνης Η., *Εκκλησιαστικά μνημεία πολιτισμού στην Καλαμάτα*, Καλαμάτα 2006
- Μπουζάκης Σ., *Νεοελληνική εκπαίδευση*, Gutenberg, εκδ. Αθήνα 1991
- Μπουζάκης Σ., *Νεοελληνική εκπαίδευση (1821 – 1998)*, εκδόσεις Gutenberg, 3^η έκδοση, Αθήνα 2001
- Μπουζάκης Σ., *Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα, τ. Α' και τ. Β'*, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2002
- Μπουρνάζος Σ., *Η εκπαίδευσης στο ελληνικό κράτος, Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα*, επιμ. Χρήστος Χατζηιωσήφ, τ. Β, Αθήνα 1999
- Μυλωνάς Θ., *Η αναπαραγωγή των κοινωνικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς. Η μέση εκπαίδευση στο χωριό και στην πόλη*, Γρηγόρης, Αθήνα 1982
- Νίκα – Μηλίτση Α., Βερράρου Σ., *Η Καλαμάτα μέσα από το φακό του Χρήστου Αλειφέρη (1937 – 1974)*, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας, Καλαμάτα 2004
- Νούτσος Χ., *Ιστορία της εκπαίδευσης και ιδεολογία, όψεις του Μεσοπολέμου*, Ο Πολίτης, Αθήνα 1990
- Οικονομάκης Π., *Παλιοί καθηγηταί και δάσκαλοι*, εφημερίδα Σημαία, αρ. φ. 11.512, 8.3.1953
- Οικονομάκης Π., *Η από Τουρκοκρατίας Ελληνική Σχολή Καλαμάτας*, περ. Μεσσηνιακά Γράμματα, τ. Β', Καλαμάτα 1967
- Παυσανίου, Ελλάδος Περιηγήσις – Μεσσηνιακά, Αθήνα 2004
- Σακελλαρόπουλος Θ., *Οικονομικά και Κοινωνικά στη Μεσσηνία κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα, συλλογικός τόμος Μεσσηνία (τόπος – χρόνος – άνθρωπος)*, Αθήνα 2010
- Σταματόπουλος Δ., *Καλαμάτα (2.600π.χ. -13^{ου} μ.Χ)*, Καλαμάτα 2001

- Πυργιωτάκης Γ. *Ξεκίνησε σωστά το εκπαιδευτικό μας σύστημα*, Επιστημονικό Βήμα, τ. 2, Δεκέμβριος 1983 και Γενάρης – Φλεβάρης 1984
- Σβορώνος Ν., *Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας με βιβλιογραφικό οδηγό του Σπύρου Ανδραχά*, Αθήνα 1992
- Σολομών Ι., *Εξουσία και τάξη στο νεοελληνικό σχολείο. Μια τυπολογία των σχολικών χώρων και πρακτικών 1820 – 1990*, Αθήνα 1992
- Τζουμελέας Σ. και Παναγόπουλος Π., *Η εκπαίδευσή μας στα τελευταία 100 χρόνια*, Αθήνα 1933
- Τσιμπιδάρος Π., *Η παλιά Καλαμάτα*, περ. Μεσσηνιακά Γράμματα, Καλαμάτα 1956
- Ταβουλαρέας Γ., *Παλιά Καλαμάτα (Ιστορία – Αρχαιολογία... Λαογραφία)*, Καλαμάτα 1985
- *Το 1^ο Γυμνάσιο Καλαμάτας, Ιστορική διαδρομή 1861 – 1973*, Καλαμάτα 2000
- Φίλος Σ., *Το χρονικό ενός θεσμού, η διοίκηση και η εποπτεία της εκπαίδευσης κατά την τελευταία 150ετία 1832 – 1982*, Αθήνα 1984
- Φραγκουδάκη Α., *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης. Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*, Αθήνα 1985
- Χαραλαμπίκης Ι., *Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*, Αθήνα 1980
- Χατζηστεφανίδης Θ., *Ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης 1821 – 1986*, Αθήνα 1986
- Τζανή Μ., *Σχολική επιτυχία, ζήτημα ταξικής προέλευσης και κουλτούρας*, Αθήνα 1988
- Χιουρέας Τ., *Η ζωή στην Καλαμάτα και στην περιοχή της*, Αθήνα 2001
- Χρήστου Θ., *Πέτρος Σωκ. Κόκκαλης (1896-1962), Ο αστός επαναστάτης ιατρός από τον Αντιβενιζελισμό στο Λενινισμό*, Αθήνα 2019
- *100+2 χρόνια Ελλάδα*, τόμος Β', 1952 – 2002, Αθήνα 2002

Παράρτημα

Πηγή: Γκλεγκλές Π., Η ιστορία της Εμπορικής Σχολής Καλαμάτας, Καλαμάτα 2013

Το κτίριο στις αρχές της οδού Αριστομένους όπου πρωτοστεγάστηκε η σχολή όπως αυτό είναι σήμερα

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

EN

ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 19 - 19

ΠΡΑΞΙΣ

Σχολ. έτος 1949-50

Πράξις 1^η

Εν Χαλαρίαις σήμερον ήνί 10^η Σεπτεμβρίου 1949 ήμιν αντιστασι
και ήσαν 9^η παρουσιασθεν τή προτάσει και τή Δημοσίαις Εμφορική
ήν Χαλαρίαις ανίσταθεν ύπηρεσίαν ενί τή ίδρύσει τού νού Σχολ. έτους
Ασυνταξίς κ.δ.κ.

Εγώ ανίσταμαι παρούσα πράξις και ύπογραφα
ο Ανίσταμαι

Wasswa

Οι Φοιτηταί

Κερατο
Ανδρικό
Με
Ακτινίου
Βροχίου

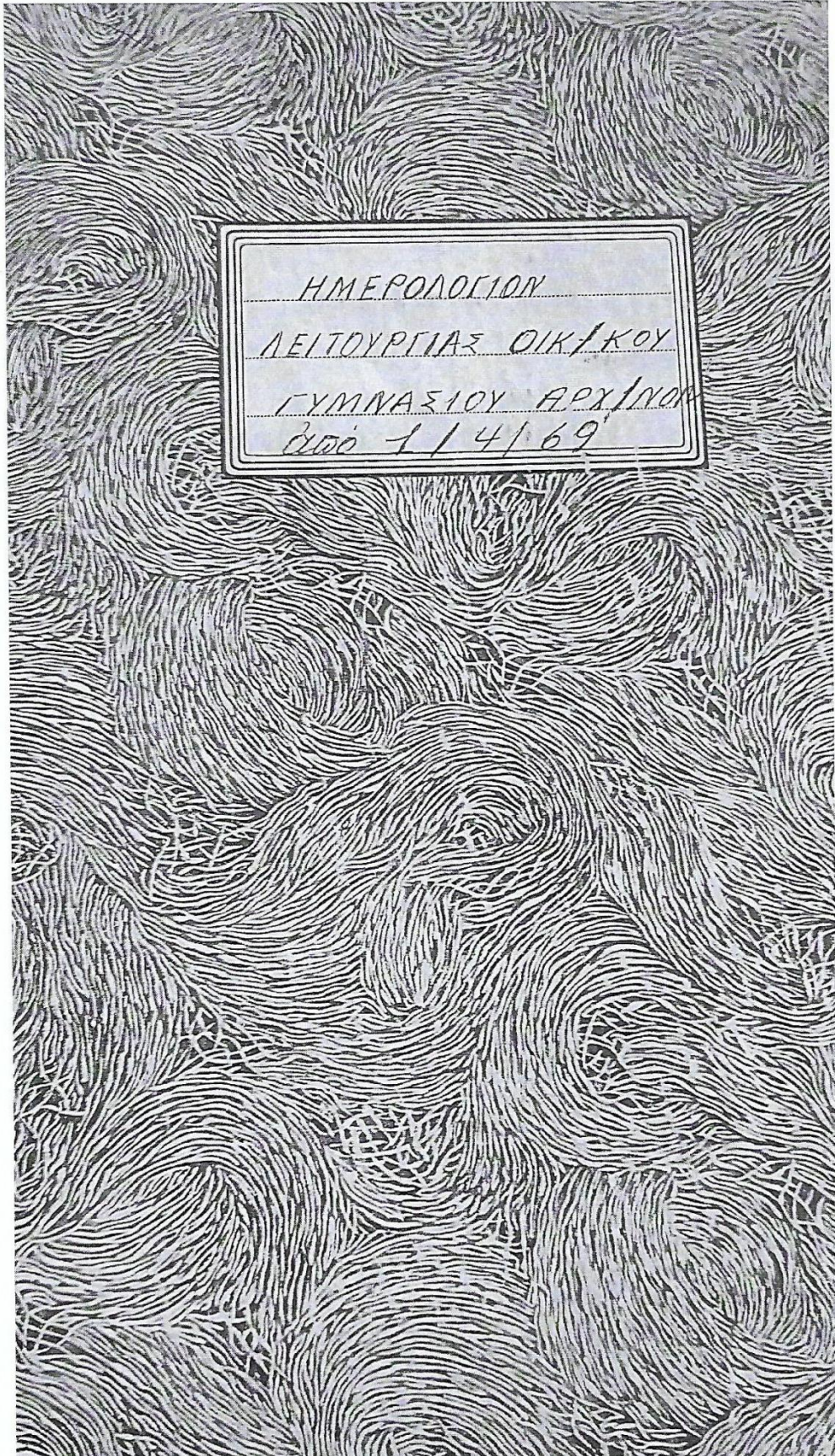
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΞΙΣ

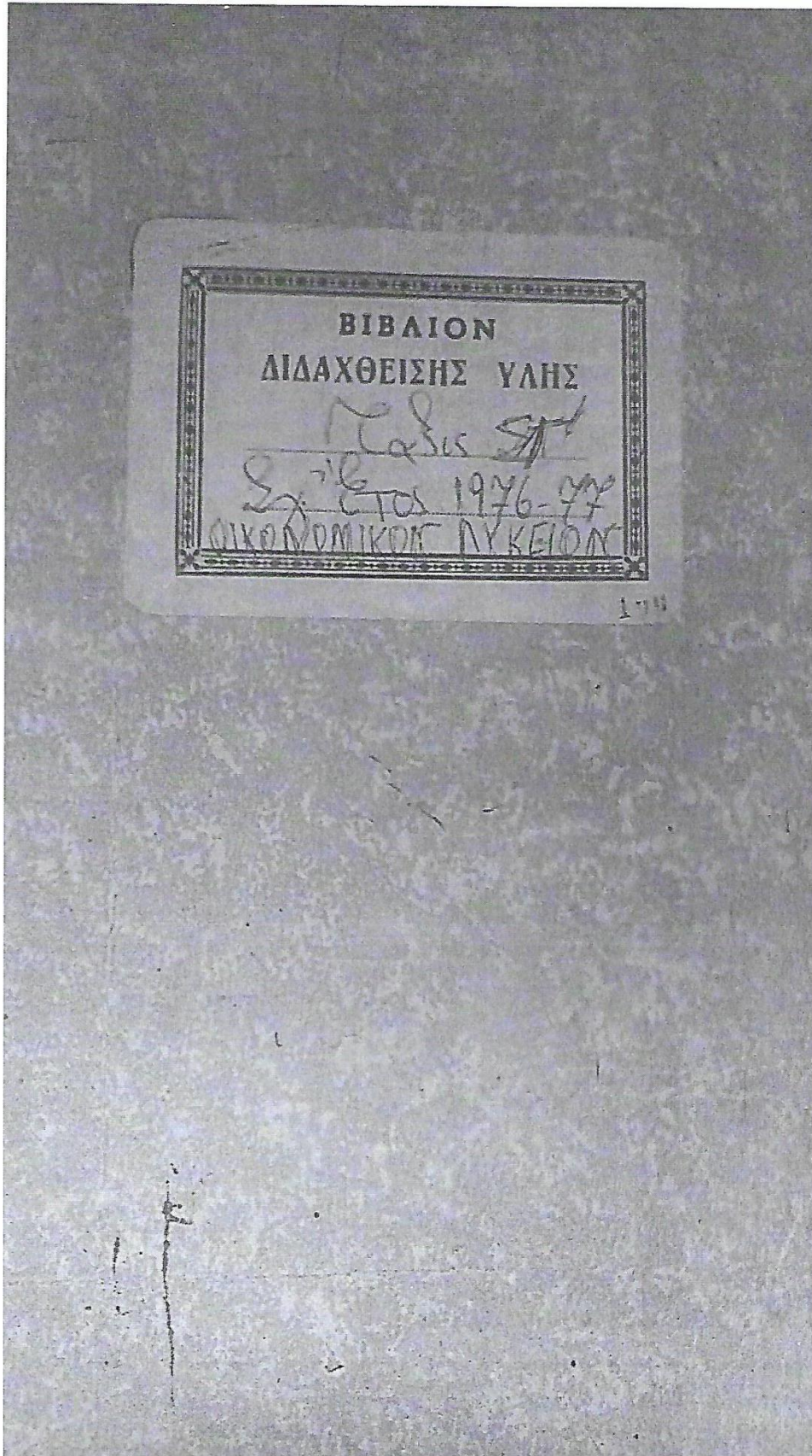
Δημοσία Έμπορικὴ Σχολή

Σχολικὸν ἔτος 1930-1931 μέχρι 3-9-1951

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

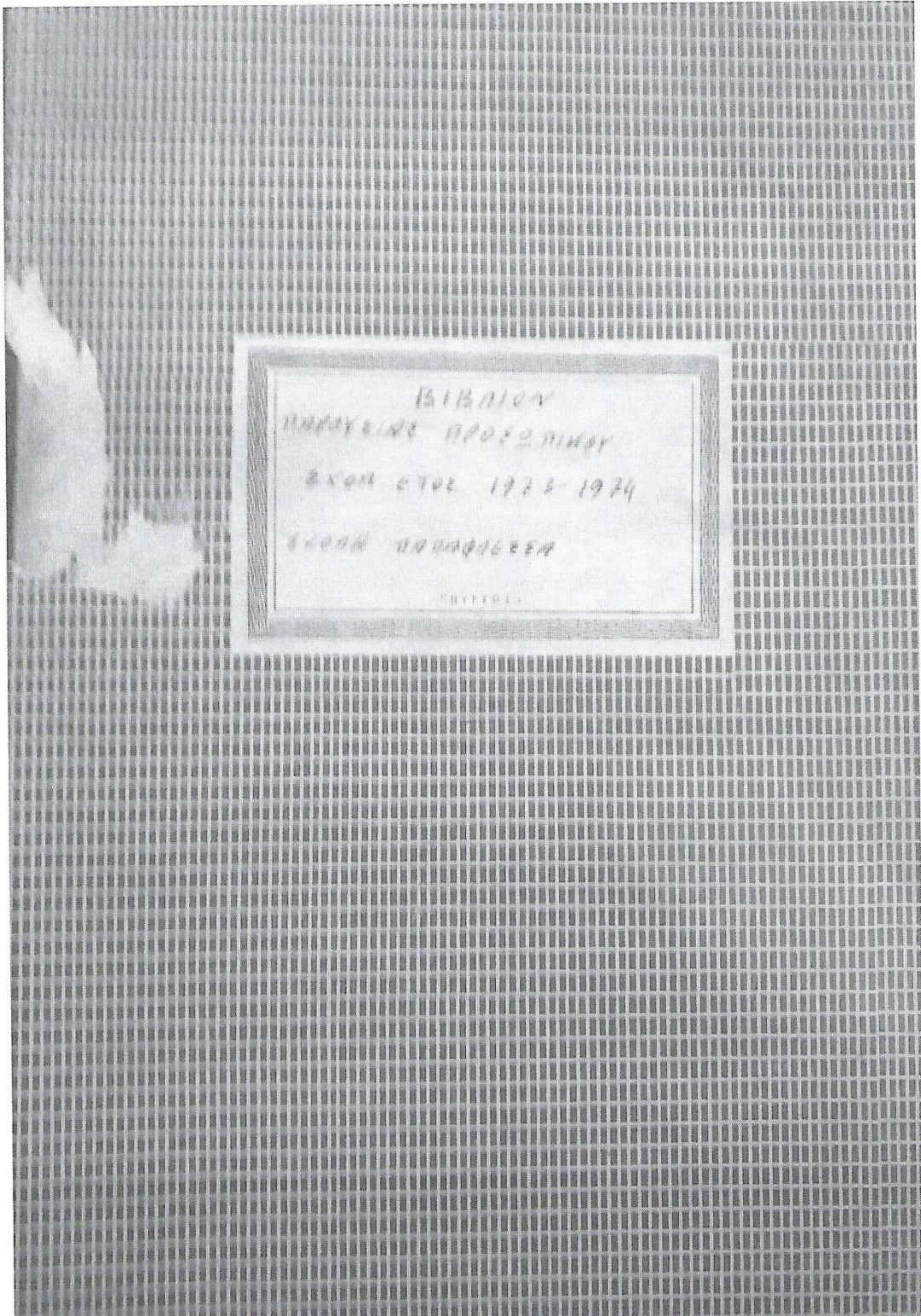
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΟΙΚΙΑΚΟΥ
ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΑΪΝΟΥ
ΣΧΟΛ. 1/4/69

Πρωτίς 2^α
 Ει Καταβάλλω σήμερα την 5^{ην} δεκεμβρίου του 1961 έτους ημέραν Τρίτην
 και ώρα 9^{ην} π.μ. συντάσσει ο Σύλλογος των μαθητών του Οργανισμού Γυμνασίου Κα-
 τάλης ναύων προσυπέσει του κ. Γυμνασιάρχου, για ναδύσει τον χεδονής διενεργη-
 των ευμαχρηματικών εξετάσεων και των παρακαταθέσεων ως άνω έλασιν κατά εξήκοις
 μαθητών κατά ως άνω ονόματι: 1) Αι εξετάσεις των μαθητών της ΣΤ' τάξεως
 θα διενεργηθεί κατά την 6^{ην} και 7^{ην} ε/βρίου 2) ενώ δε ύποχθίσαν κατά ως άνω
 την 11^{ην} ε/βρίου, των δε έξι τηρίων την 18^{ην} ημέραν Δευτέρα και ώρα 8^{ην} π.μ.
 Εφ' η συνελθόν η παρούσα και ύπογραφαί ως έπεται:
 Ο Γυμνασιάρχης
 [Signature]
 [Stamp: ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΚΑΤΑΛΗΣ ΝΑΥΩΝ]
 1) Γιαννινης Κων. Βολαγης 6) Τριγαναλλήνων [Signature]
 2) Κλεραβία Δημ. Αλκίνοου 7) Κυριακή Μάρδα [Signature]
 3) Δημόπουλος [Signature] 8) Οικωρόπου Χρ. [Signature]
 4) Δημόπουλος [Signature] 9) Μακρμαδέας Ν. [Signature]
 5) Εγγορίδης Κων. [Signature] 10) Κουδάνης Κων. [Signature]

Πρωτίς 3^α

Ει Καταβάλλω σήμερα την 5^{ην} ε/βρίου του 1961 έτους, ημέραν Τρίτην

БИБЛИОТКА
ПРОФСОЮЗОВ
ЗНАМ ЕТОС 1973-1974
СКОПЈЕ

Απόσπασμα του πρακτικού σύμφωνα με το οποίο η Εμπορική Σχολή Καλαμάτας αταμάτ την λειτουργία της και μετατρέπεται σε Οικονομικό Γυμνάσιο Καλαμάτας

15 13 12 15 12 10 17 15 15 12 12 13 7/12 Καίως Αποφασίζω

~~Εν Καλαμάτα τη 5η Ιουλίου 1961~~

Η ανωτέρω διεύθυνση Εμπορική Σχολή Καλαμάτας κατόπιν της υπ' αριθμ 60945/5320/επ. 142 της προηγούμενης 2/7/61 του ξ' υπ' αριθμ 1229/επ. 58/23-6-61 Διαταγής του α' τμήματος Έκτακτου Μ.Ε. 12¹ Ελλάδας μετ' αφορμής μελέτης της Οικονομικής Σχολής Καλαμάτας και με την υπ' αριθμ 1229/επ. 58/23-6-61 Διαταγή του α' τμήματος Έκτακτου Μ.Ε. 12¹ Ελλάδας μετ' αφορμής μελέτης της Οικονομικής Σχολής Καλαμάτας

Αρρίαν Οικονομική Σχολή Καλαμάτας, υπ' αριθμ 1229/επ. 58/23-6-61
 τη 5η Ιουλίου 1961

Εν Καλαμάτα τη 5η Ιουλίου 1961

Διευθυντής

ΛΥΣΙΚΡΑΤΟΥΣ 14, (Τ.Τ. 119) — ΤΗΛ. 235-580, 230-274

Ι Δ Ρ Υ Μ Α
ΚΡΑΤΙΚΩΝ ΥΠΟΤΡΟΦΙΩΝ
(Ι.Κ.Υ.)

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Αριθ. Πρωτ. 412-4920
ΓΔ/ελ

Εν Αθήναις τῆς 24-VI-65

Π ρ ό ς

Τόν Κύριον Διευθυντή
τῆς Σχολῆς Μηχανικῶν Καλαμῶν
"Ο Παπαφλέσσας"

Κ α λ α μ ᾶ τ α ν

"Εχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν ὅτι ἐξεδόθη ἐπ' ὀνόματί σας τὸ ἐκ δραχμῶν 12.800.- ὑπ' ἀριθ. 584/10-VI-65 ἔνταλμα ἐπὶ τοῦ αὐτόθι Ὑποκαταστήματος τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν πληρωμὴν ἀνά 3.200.- δραχμῶν εἰς ἕκαστον τῶν ὑποτρόφων τοῦ Ἰδρύματος μαθητῶν τῆς Σχολῆς σας, ὡς Α', Β' δόσιν τῆς ὑποτροφίας τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἔτους 1964-65.

Παρακαλοῦμεν, ὅπως μεριμνήσητε διὰ τὴν ἐξαργύρωσιν τοῦ ἐντάλματος καὶ τὴν καταβολὴν τῶν χρημάτων εἰς τοὺς δικαιούχους, ἐπιστρέψητε δὲ εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν μας τὴν συνημμένην τῷ παρόντι κατάστασιν ὑπογεγραμμένην παρ' αὐτῶν καὶ θεωρημένην ὀρθοκῶν διὰ τὴν τάξιν τῆς διαχειρίσεως.

Συνημμένον

Μετὰ τιμῆς
Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Α. ΑΓΓΕΛΟΥ

Τυπώσιον Ἀρβυροκόκοις
• 1516410
Αριθμ. Σειρ. 2200000
ἔκδοσις 1η Ἰουλίου 1955
ἔκδοσις 2η Δεκεμβρίου 1957

1937 - 1959

Βιβλίο ΤΑΜΕΙΟΝ
ΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΡΕΥΡΑΣ

ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΑΙΓΕΩΝ ΚΑΛΑΜΩΝ

4^η από 1937 έως 1959

Το 1937 Κ. Δημητρίου - Κολοκοι

1937 έως 1959

Περίληψη

Η Ελλάδα το 1949 «βγαίνει» βαθιά πληγωμένη από έναν αιματηρό εμφύλιο πόλεμο και προσπαθεί να βρει την ταυτότητά της μέσα στο ευρωπαϊκό και στο διεθνές γίγνεσθαι. Η κατάσταση στη χώρα το χρονικό αυτό διάστημα ομαλοποιείται, εκδημοκρατίζεται, εκσυγχρονίζεται, αστικοποιείται. Η εκπαίδευση ακολουθεί παρόμοια πορεία.

Η πόλη της Καλαμάτας την περίοδο αυτή μεταλλάσσεται σε μια αμιγώς αστική πόλη με πλούσια κοινωνική και πολιτιστική ζωή. Όσον αφορά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ιδρύονται νέα σχολεία.

Με την εργασία αυτή επιχειρείται η μελέτη της ιστορίας της Μέσης Εκπαίδευσης στην Καλαμάτα μέσα από την έρευνα στα εξής σχολεία: Εμπορική Σχολή, Οικονομικό Γυμνάσιο – Λύκειο, Γυμνάσιο Θηλέων, Α΄ Αρρένων, Σχολή Παπαφλέσσα.